

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ –
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ –
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**«ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΤΟ
ΕΡΓΟ ΤΟΥ JOHN MEARSHEIMER ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ
ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»**

του

ΦΩΤΙΟΥ ΧΑΛΑΜΑΝΔΑΡΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΚΡΗΣ

Θεσσαλονίκη, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022

«Δηλώνω υπευθύνως, ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία.

Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Φώτιος Χαλαμανδάρης

Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Σπυρίδων Μακρή Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, καθώς και όλο το προσωπικό του τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας για τη βοήθεια και το ενδιαφέρον, που επέδειξαν για αυτή την εργασία.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγό μου Ελίνα και τον γιο μου Εύφημο, που με υπομονή, κουράγιο και ανοχή μου προσέφεραν την απαραίτητη συμπαράσταση για την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού τίτλου.

Φώτιος Χαλαμανδάρης

Κως, Δεκέμβριος 2022

Περιεχόμενα

Περίληψη	i
Abstract	ii
Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 1	7
Βασικές έννοιες, θεωρητικά παραδείγματα και ερευνητικά ερωτήματα των δύο αντικρουόμενων θεωριών	7
1.1. Γενικά Χαρακτηριστικά του Ρεαλισμού στις Διεθνείς Σχέσεις.....	7
1.1.1. Ο πολιτικός ρεαλισμός του Θουκυδίδη	7
1.1.2. Η κριτική του Μακιαβέλι στην ηθική παράδοση	11
1.1.3. Ο ρεαλισμός του εικοστού αιώνα υπό τον Edward Hallett Carr και τον Hans Morgenthau	12
1.2. Γενικά Χαρακτηριστικά του Φιλελευθερισμού στις Διεθνείς Σχέσεις	18
1.2.2. Φιλελεύθερος διεθνισμός.....	23
1.2.3. Παγκόσμια διακυβέρνηση και συνεργασία μεταξύ δημοκρατιών	23
1.2.4. Η Ηθική της Στρατιωτικής Παρέμβασης.....	25
1.3. Σκοπός και Ερευνητικά ερωτήματα	28
Κεφάλαιο 2	29
Ο Ρεαλισμός μέσα από το έργο «Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων»	29
2.1 Εισαγωγή.....	29
2.2 Βασικές αρχές του επιθετικού ρεαλισμού.....	30
2.2.1 Η επιδίωξη της ισχύος και το κίνητρο του φόβου	32
2.2.2 Το δίλημμα ασφαλείας	35
2.2.3 Η ιεράρχηση των εθνικών σκοπών των κρατικών δρώντων	36
2.3 Στρατηγικές επιβίωσης.....	38
2.3.1 Στρατηγικές μεγιστοποίησης ισχύος	39
2.3.2 Στρατηγικές αποτροπής μεγιστοποίησης σχετικής ισχύος των αντιπάλων	40
Κεφάλαιο 3	43
Ο Φιλελευθερισμός μέσα από το έργο “The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities”	43

3.1 Ορισμός βασικών εννοιών	43
3.1.1 Φιλελευθερισμός (Liberalism).....	43
3.1.2 Εθνικισμός (Nationalism)	44
3.1.3 Φιλελεύθερη Ηγεμονία (Liberal Hegemony).....	44
3.1.4 Η πρακτική εφαρμογή της στρατηγικής της φιλελεύθερης ηγεμονίας	45
3.1.5 Η σχέση της θεωρίας του φιλελευθερισμού με τις αντίστοιχες θεωρίες του εθνικισμού και του ρεαλισμού.....	47
3.2 Αιτίες της υιοθέτησης της φιλελεύθερης ηγεμονίας εκ μέρους των Η.Π.Α.	49
3.3 Αποτυχία της επιδίωξης της φιλελεύθερης ηγεμονίας.....	50
Κεφάλαιο 4.....	53
Ρεαλισμός και Φιλελευθερισμός στα πλαίσια της αραβο-ισραηλινής σύγκρουσης μέσα από το έργο “The Israel Lobby and US Foreign Policy”.....	53
4.1 Η υποστήριξη των Η.Π.Α. προς το Ισραήλ	55
4.2 Ρεαλιστική προσέγγιση της αμερικανικής στήριξης στο Ισραήλ	58
4.3 Φιλελεύθερη προσέγγιση της υποστήριξης των Η.Π.Α. στο Ισραήλ	60
4.3.1 Πρόκειται για ένα αδύναμο κράτος περικυκλωμένο από εχθρούς.....	60
4.3.2 Αποτελεί ένα δημοκρατικό κράτος	60
4.3.3 Οι Ισραηλίτες έχουν υποφέρει ιδιαίτερος σε παλαιότερες εποχές και για αυτό αξίζουν ιδιαίτερη μεταχείριση	61
4.3.4 Η συμπεριφορά του Ισραήλ φέρει ηθικό πλεονέκτημα έναντι της συμπεριφοράς των αραβικών κρατών.....	62
4.4 Ο ρόλος του Ισραηλινού Λόμπυ.....	62
4.4.1 Δαιμονοποίηση των Παλαιστίνιων.....	63
4.4.2 Οι σχέσεις Ισραήλ- Ιράκ και ο ρόλος του Λόμπυ στην αμερικανική εισβολή.....	67
4.4.3 Στοχοποίηση της Συρίας.....	69
4.4.4 Στοχοποίηση του Ιράν	70
Κεφάλαιο 5.....	73
Η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. στην εποχή της παγκοσμιοποίησης μέσα από τη σκέψη και το έργο του Mearsheimer.....	73
5.1 Η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. στο περιφερειακό σύστημα της Βορειοανατολικής Ασίας	74
5.2 Η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. στο περιφερειακό υποσύστημα της Ευρώπης.	76
5.2.1 Ο ρόλος των Η.Π.Α. στο ξέσπασμα του Ρωσο-ουκρανικού πολέμου	77

Συμπεράσματα.....	83
Βιβλιογραφία:.....	88

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη ρεαλιστική και τη φιλελεύθερη θεωρία των διεθνών σχέσεων, όπως αυτές αναλύονται στο έργο του καταξιωμένου Αμερικανού μελετητή John J. Mearsheimer, υπό το πρίσμα της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου.

Η εργασία διαρθρώνεται σε πέντε (5) κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις δύο μεγάλες αντικρουόμενες θεωρίες. Στα πλαίσια του δευτέρου κεφαλαίου εξετάζεται η ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων, όπως αυτή σκιαγραφείται μέσα από το έργο “The tragedy of Great Powers politics”, ενώ στα πλαίσια του επόμενου κεφαλαίου διερευνώνται οι βασικές αρχές της φιλελεύθερης προσέγγισης, όπως αυτές προκύπτουν μέσα από το έργο “The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities”. Στη συνέχεια, το τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας εστιάζει στην αραβο-ισραηλινή σύγκρουση, η οποία αναλύεται υπό το πρίσμα του κλασικού ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού στα πλαίσια του έργου “The Israel Lobby and US Foreign Policy”, ενώ στα πλαίσια του πέμπτου κεφαλαίου επιδιώκεται η ερμηνεία της σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α., με βάση τις ιδέες που αναπτύσσονται στο έργο του Mearsheimer. Τέλος, επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη θεώρηση των Διεθνών Σχέσεων που ερμηνεύει καλύτερα τη σύγχρονη εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α.

Λέξεις - κλειδιά: ρεαλισμός, φιλελευθερισμός, Mearsheimer, εξωτερική πολιτική Η.Π.Α.

Abstract

The present paper examines the realist and liberal theory of international relations, as they are analyzed within the work of the renowned American scholar John J. Mearsheimer, in the light of the US foreign policy after the end of the Cold War.

The work is structured in five (5) chapters:

In the first chapter, reference is made to the two major conflicting theories. In the context of the second chapter, the realist view of international relations is examined, as it is outlined through the work "The tragedy of Great Powers politics", while in the context of the next chapter, the basic principles of the liberal approach are explored, as they arise through the work "The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities". Then, the fourth chapter of this thesis focuses on the Arab-Israeli conflict, which is analyzed in the light of classical realism and liberalism in the context of the project "The Israel Lobby and US Foreign Policy", while in the context of the fifth chapter, the interpretation of contemporary US foreign policy, based on the ideas developed in Mearsheimer's work. Finally, an attempt is made to draw conclusions regarding the view of International Relations that best interprets the contemporary US foreign policy.

Key words: realism, liberalism, Mearsheimer, US foreign policy

Εισαγωγή

Ρεαλισμός και Φιλελευθερισμός στις Διεθνείς Σχέσεις

Στον κλάδο των διεθνών σχέσεων υπάρχουν αντικρουόμενες θεωρίες ή θεωρητικά παραδείγματα. Παραδοσιακά δύο είναι οι σχολές σκέψης που έχουν επικρατήσει στις διεθνείς σχέσεις: ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός. Στην πιο εξελιγμένη του μορφή, ο φιλελευθερισμός αναφέρεται ως μια «ουτοπική» θεωρία και σε κάποιο βαθμό εξακολουθεί να αναγνωρίζεται ως τέτοια σήμερα. Οι υποστηρικτές του θεωρούν την ανθρώπινη φύση καλή και πιστεύουν ότι η ειρήνη και η αρμονία μεταξύ των εθνών δεν είναι μόνο εφικτή, αλλά και επιθυμητή.

Στα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα, ο Ιμμάνουελ Καντ ανέπτυξε την ιδέα ότι οι κοινές φιλελεύθερες αξίες δεν πρέπει να έχουν κανένα λόγο να πολεμούν η μία εναντίον της άλλης. Στα μάτια του Καντ, όσο πιο φιλελεύθερα κράτη υπήρχαν στον κόσμο, τόσο πιο ειρηνικός θα γινόταν, αφού τα φιλελεύθερα κράτη κυβερνώνται από τους πολίτες τους και οι πολίτες σπάνια είναι διατεθειμένοι να εμπλακούν σε πόλεμο. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την κυριαρχία των βασιλιάδων και άλλων μη εκλεγμένων ηγεμόνων που συχνά έχουν εγωιστικές επιθυμίες που δεν συμβαδίζουν με αυτές των πολιτών. Οι ιδέες του έχουν απήχηση και συνεχίζουν να αναπτύσσονται από τους σύγχρονους φιλελεύθερους, κυρίως στη θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης, η οποία υποστηρίζει ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους (Franceschet, 2001, σ. 210).

Επιπλέον, οι φιλελεύθεροι πιστεύουν στην ιδέα ότι η οριστική παύση του πολέμου είναι ένας εφικτός στόχος. Κάνοντας πράξη τις φιλελεύθερες ιδέες, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Woodrow Wilson απηύθυνε τα «Δεκατέσσερα σημεία» του στο Κογκρέσο των ΗΠΑ τον Ιανουάριο του 1918 κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Το τελευταίο από τα «σημεία» του – ιδέες για έναν ανακατασκευασμένο κόσμο πέρα από τον πόλεμο – ήταν η σύσταση μιας γενικής ένωσης εθνών, η οποία έγινε πράξη μέσω της Κοινωνίας των Εθνών. Η Κοινωνία των Εθνών που χρονολογείται από το 1920 δημιουργήθηκε σε μεγάλο βαθμό με σκοπό την επίβλεψη των υποθέσεων μεταξύ των κρατών και την εφαρμογή, καθώς και τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης. Ωστόσο, όταν κατέρρευσε λόγω της έκρηξης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το 1939, η αποτυχία της ήταν δύσκολο να κατανοηθεί από

τους φιλελεύθερους, καθώς τα γεγονότα φαινόταν να έρχονται σε αντίθεση με τις θεωρίες τους (Laitin, 1998). Ως εκ τούτου, παρά τις προσπάθειες ισχυρών εκπροσώπων της θεωρίας όπως ο Καντ και ο Γουίλσον, ο φιλελευθερισμός δεν κατάφερε να διατηρήσει μια ισχυρή ισχύ και μια νέα θεωρία εμφανίστηκε για να εξηγήσει τη συνεχιζόμενη παρουσία του πολέμου. Αυτή η θεωρία έγινε γνωστή ως ρεαλισμός.

Ο ρεαλισμός, γνωστός και ως πολιτικός ρεαλισμός, είναι μια θεωρία της διεθνούς πολιτικής που τονίζει την ανταγωνιστική και συγκρουσιακή πλευρά της. Συνήθως έρχεται σε αντίθεση με τον ιδεαλισμό ή τον φιλελευθερισμό, που τείνει να τονίζει τη συνεργασία. Οι ρεαλιστές θεωρούν ότι οι κύριοι παράγοντες στη διεθνή σκηνή είναι τα κράτη που ενδιαφέρονται για τη δική τους ασφάλεια, ενεργούν για την επιδίωξη των δικών τους εθνικών συμφερόντων και αγωνίζονται για την εξουσία. Η αρνητική πλευρά της έμφασης των ρεαλιστών στη δύναμη και το προσωπικό συμφέρον είναι συχνά ο σκεπτικισμός τους σχετικά με τη συνάφεια των ηθικών κανόνων με τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Η εθνική πολιτική είναι το βασίλειο της εξουσίας και του δικαίου, ενώ η διεθνής πολιτική, μερικές φορές ισχυρίζονται, είναι μια σφαίρα χωρίς δικαιοσύνη, που χαρακτηρίζεται από ενεργή ή πιθανή σύγκρουση μεταξύ των κρατών (Korab-Karowicz, 2017).

Δεν αρνούνται όμως όλοι οι ρεαλιστές την παρουσία της ηθικής στις διεθνείς σχέσεις. Η διάκριση πρέπει να γίνει μεταξύ του κλασικού ρεαλισμού που αντιπροσωπεύεται από θεωρητικούς του εικοστού αιώνα όπως ο Reinhold Niebuhr και ο Hans Morgenthau και του ριζοσπαστικού ή ακραίου ρεαλισμού. Ενώ ο κλασικός ρεαλισμός δίνει έμφαση στην έννοια του εθνικού συμφέροντος, δεν ακολουθεί το μακιαβελικό δόγμα «ότι οτιδήποτε δικαιολογείται λόγω του κράτους» (Bull, 1995, σ. 189), ούτε περιλαμβάνει την εξύμνηση του πολέμου ή της σύγκρουσης. Οι κλασικοί ρεαλιστές δεν απορρίπτουν τη δυνατότητα ηθικής κρίσης στη διεθνή πολιτική. Αντίθετα, ασκούν κριτική στον ηθικισμό, τον αφηρημένο ηθικό λόγο που δεν λαμβάνει υπόψη τις πολιτικές πραγματικότητες. Αποδίδουν υπέρτατη αξία στην επιτυχημένη πολιτική δράση που βασίζεται στη σύνεση: την ικανότητα να κρίνουμε την ορθότητα μιας δεδομένης δράσης μεταξύ των πιθανών εναλλακτικών με βάση τις πιθανές πολιτικές της συνέπειες. Ο ρεαλισμός περιλαμβάνει μια ποικιλία προσεγγίσεων και διεκδικεί μια μακρά θεωρητική παράδοση. Μεταξύ των ιδρυτών του, ο Θουκυδίδης, ο Μακιαβέλι και ο Χομπς είναι τα ονόματα που αναφέρονται πιο συχνά. Ο κλασικός

ρεαλισμός του εικοστού αιώνα έχει σήμερα αντικατασταθεί σε μεγάλο βαθμό από τον νεορεαλισμό, ο οποίος είναι μια προσπάθεια οικοδόμησης μια πιο επιστημονικής προσέγγισης στη μελέτη των διεθνών σχέσεων. Τόσο ο κλασικός ρεαλισμός όσο και ο νεορεαλισμός έχουν υποβληθεί σε κριτική από θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων που αντιπροσωπεύουν φιλελεύθερες, κριτικές και μεταμοντέρνες προοπτικές (Korab-Karowicz, 2017, σ. 1-3).

Ο ρεαλισμός απέκτησε δυναμική κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν φάνηκε να προσφέρει μια πειστική περιγραφή για το πώς και γιατί ο πιο διαδεδομένος και θανατηφόρος πόλεμος στη γνωστή ιστορία ακολούθησε μια περίοδο υποτιθέμενης ειρήνης και αισιοδοξίας. Πράγματι, οι ρεαλιστές έκαναν μια εκβάθων αναδρομή μέχρι τον αρχαίο κόσμο, όπου εντόπισαν παρόμοια πρότυπα ανθρώπινης συμπεριφοράς με αυτά που είναι εμφανή στον σύγχρονο κόσμο. Όπως υποδηλώνει το όνομά του, οι υποστηρικτές του ρεαλισμού ισχυρίζονται ότι αντικατοπτρίζει την «πραγματικότητα» του κόσμου και εξηγεί αποτελεσματικότερα την αλλαγή στη διεθνή πολιτική.

Ο Τόμας Χομπς αναφέρεται συχνά σε συζητήσεις για τον ρεαλισμό λόγω της περιγραφής του για τη βαρβαρότητα της ζωής κατά τη διάρκεια του Αγγλικού Εμφυλίου Πολέμου του 1642-1651. Ο Χομπς περιέγραψε ότι οι άνθρωποι ζουν σε μια άτακτη «φυσική κατάσταση» την οποία αντιλαμβάνονταν ως πόλεμο όλων εναντίον όλων. Για να διορθωθεί αυτό, πρότεινε ένα «κοινωνικό συμβόλαιο» μεταξύ του ηγεμόνα και του λαού ενός κράτους για τη διατήρηση της σχετικής τάξης. Σήμερα, τέτοιες ιδέες θεωρούνται διαδεδομένες καθώς είναι συνήθως ξεκάθαρο ποιος κυβερνά τα κράτη. Κάθε ηγέτης, ή «κυρίαρχος» (ένας μονάρχης ή ένα κοινοβούλιο, για παράδειγμα), ορίζει τους κανόνες και καθιερώνει ένα σύστημα τιμωριών για όσους τους παραβαίνουν. Αυτό γίνεται αποδεκτό από όλους στις ευνομούμενες πολιτείες έτσι ώστε η ζωή να λειτουργεί με αίσθημα ασφάλειας και τάξης. Μπορεί να μην είναι ιδανικό, αλλά είναι καλύτερο από μια κατάσταση αναρχίας. Καθώς δεν υπάρχει τέτοιο συμβόλαιο διεθνώς και δεν υπάρχει κυρίαρχος υπεύθυνος για τον κόσμο, η αταξία και ο φόβος κυβερνούν τις διεθνείς σχέσεις. Για τους ρεαλιστές, ζούμε σε ένα σύστημα «διεθνούς αναρχίας». Γι' αυτό ο πόλεμος φαίνεται πιο συνηθισμένος από την ειρήνη στους ρεαλιστές, καθώς τον βλέπουν ως αναπόφευκτο (McGlinchey, Walters, & Scheinpflug, 2017).

Ο Mearsheimer, ο ιδρυτής της επιθετικής ρεαλιστικής σχολής της θεωρίας των διεθνών σχέσεων - η οποία υποστηρίζει ότι η άναρχη δομή του διεθνούς συστήματος είναι η κύρια αιτία διεθνών συγκρούσεων - υπογράμμισε τη διαρκή σημασία του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων, της ισορροπίας δυνάμεων και των πυρηνικών όπλων ως κρίκους της παγκόσμιας ειρήνης. Βασιζόμενος στις θεωρίες που εξέθεσε στο κλασικό του έργο, *The Tragedy of Great Power Politics* (Norton, 2001), ο Mearsheimer ανέλαβε να επιφορτιστεί με το κατεστημένο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, για την επιδίωξη της ατζέντας της «φιλελεύθερης ηγεμονίας». Αυτή η επιδίωξη σήμαινε ότι η Αμερική «αναλώθηκε γρήγορα στη διάδοση της φιλελεύθερης δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο» (Schmidt, 2004, σ. 361).

Τα Φιλελεύθερα Ιδανικά και οι Διεθνείς Πραγματικότητες είναι ένα έργο για την αποκάλυψη «της σχέσης μεταξύ φιλελευθερισμού, εθνικισμού και ρεαλισμού», είπε ο Mearsheimer. Για πολύ καιρό οι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων, και ιδιαίτερα οι υποστηρικτές της φιλελεύθερης ηγεμονίας, αγνοούσαν τον εθνικισμό, «το πιο ισχυρό ιδεολογικό εργαλείο στον κόσμο». Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι άνθρωποι αποτυγχάνουν να συνειδητοποιήσουν ότι «ο ρεαλισμός και ο εθνικισμός είναι πιο ισχυρές δυνάμεις που υπονομεύουν τον φιλελευθερισμό σε κάθε βήμα». Ο Mearsheimer υποστήριξε ότι «η φιλελεύθερη ηγεμονία ήταν βέβαιο ότι θα αποτύχει». «Το ερώτημα», συνέχισε, «είναι γιατί;» (Schmidt, 2004, σ. 427).

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο είναι σημαντικό να γίνει αντιληπτό ότι οι μελετητές σπάνια συμφωνούν πλήρως μεταξύ τους, ακόμη και εκείνοι που μοιράζονται την ίδια θεωρητική προσέγγιση. Κάθε μελετητής έχει μια ιδιαίτερη ερμηνεία του κόσμου, η οποία περιλαμβάνει ιδέες για την ειρήνη, τον πόλεμο και τον ρόλο του κράτους σε σχέση με τα άτομα. Ωστόσο, αυτές οι προοπτικές μπορούν ακόμα να ομαδοποιηθούν σε θεωρητικές οικογένειες (ή παραδόσεις). Οι φιλελεύθεροι μοιράζονται μια αισιόδοξη άποψη για το διεθνές σύστημα, πιστεύοντας ότι η παγκόσμια τάξη μπορεί να βελτιωθεί, με την ειρήνη και την πρόοδο να αντικαθιστούν σταδιακά τον πόλεμο. Μπορεί να μην συμφωνούν στις λεπτομέρειες, αλλά αυτή η αισιόδοξη άποψη τους ενώνει γενικά. Αντίθετα, οι ρεαλιστές τείνουν να απορρίπτουν την αισιοδοξία ως μια μορφή άστοχου ιδεαλισμού και αντ' αυτού καταλήγουν σε μια πιο απαισιόδοξη άποψη. Αυτό οφείλεται στην εστίασή τους στην κεντρική θέση του κράτους και στην ανάγκη του για ασφάλεια και επιβίωση σε ένα άναρχο σύστημα όπου μπορεί

πραγματικά να βασιστεί μόνο στον εαυτό του. Ως αποτέλεσμα, οι ρεαλιστές φτάνουν σε μια σειρά απολογισμών που περιγράφουν το διεθνές σύστημα ως ένα σύστημα όπου ο πόλεμος και η σύγκρουση είναι κοινά και οι περίοδοι ειρήνης είναι απλώς περίοδοι όπου τα κράτη προετοιμάζονται για μελλοντικές συγκρούσεις. Όλες οι θεωρίες είναι ατελείς. Αν κάποιος ήταν ακριβής στον υπολογισμό της συμπεριφοράς και των ενεργειών στο διεθνές σύστημα τότε είναι λογικό πως δε θα χρειαζόταν να αναπτυχθεί καμία άλλη. Ο τεράστιος όγκος των διαφορετικών θεωριών του διεθνούς συστήματος συνιστά ότι οι Διεθνείς Σχέσεις εξακολουθούν να είναι ένας νέος κλάδος που υφίσταται σημαντική διαμορφωτική ανάπτυξη. Μέσα σε αυτή την εξέλιξη βρίσκεται ένα ενίοτε σκληρό σύνολο επιχειρημάτων σχετικά με τη φύση του κράτους, του ατόμου, των διεθνών οργανισμών, της ταυτότητας και ακόμη και της ίδιας της πραγματικότητας. Όλα αυτά έχουν ως κοινό παρονομαστή ότι οι θεωρίες είναι εργαλεία ανάλυσης. Συχνά είναι κατάλληλες και διορατικές όταν εφαρμόζονται σωστά για την κατανόηση ενός γεγονότος, αλλά εξίσου συχνά είναι ατελείς (McGlinchey, Walters, & Scheinpflug, 2017, σ. 26-27).

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Κεφάλαιο 1

Βασικές έννοιες, θεωρητικά παραδείγματα και ερευνητικά ερωτήματα των δύο αντικρουόμενων θεωριών

1.1. Γενικά Χαρακτηριστικά του Ρεαλισμού στις Διεθνείς Σχέσεις

Οι ρεαλιστές στις διεθνείς σχέσεις τονίζουν τους περιορισμούς που επιβάλλονται στην πολιτική από τη φύση των ανθρώπων, τους οποίους θεωρούν εγωιστές, καθώς και από την απουσία διεθνούς κυβέρνησης. Από κοινού αυτοί οι παράγοντες συμβάλλουν σε ένα πρότυπο διεθνών σχέσεων που βασίζεται σε συγκρούσεις, στο οποίο οι βασικοί παράγοντες είναι τα κράτη, η εξουσία και η ασφάλεια των οποίων γίνονται τα κύρια ζητήματα και υπάρχει ελάχιστος χώρος για την ηθική. Το σύνολο των υποθέσεων που αφορούν τους κρατικούς φορείς, ο εγωισμός, η αναρχία, η εξουσία, η ασφάλεια και η ηθική που καθορίζουν τη ρεαλιστική παράδοση είναι όλα παρόντα στον Θουκυδίδη.

1.1.1. Ο πολιτικός ρεαλισμός του Θουκυδίδη

Όπως και άλλοι κλασικοί πολιτικοί θεωρητικοί, ο Θουκυδίδης (περίπου 460–περίπου 400 π.Χ.) είδε την πολιτική να περικλείει ηθικά ζητήματα. Το πιο σημαντικό εξ αυτών, διερωτάται εάν οι σχέσεις μεταξύ κρατών για τα οποία η εξουσία είναι ζωτικής σημασίας μπορούν επίσης να καθοδηγούνται από τους κανόνες της δικαιοσύνης. Η «Ιστορία» του Πελοποννησιακού Πολέμου δεν είναι στην πραγματικότητα ούτε έργο πολιτικής φιλοσοφίας ούτε μια συμπαγής θεωρία των διεθνών σχέσεων. Μεγάλο μέρος αυτού του έργου, το οποίο παρουσιάζει μια μερική περιγραφή της ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης που έλαβε χώρα από το 431 έως το 404 π.Χ., αποτελείται από ομιλίες προσώπων που υποστηρίζουν τις αντίθετες πλευρές ενός ζητήματος. Ωστόσο, εάν η «Ιστορία» περιγράφεται ως το μόνο αναγνωρισμένο κλασικό κείμενο στις διεθνείς σχέσεις και αν εμπνέει θεωρητικούς από τον Χομπς έως τους σύγχρονους μελετητές των διεθνών σχέσεων, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι είναι κάτι περισσότερο από ένα χρονικό γεγονότων

και μια θεωρητική θέση μπορεί να εξαχθεί από αυτό. Ο ρεαλισμός εκφράζεται στην πρώτη κιόλας ομιλία των Αθηναίων που καταγράφεται στην «Ιστορία», μια ομιλία που δόθηκε στη συζήτηση που έγινε στη Σπάρτη λίγο πριν τον πόλεμο. Επιπλέον, μια ρεαλιστική οπτική υπονοείται στον τρόπο που ο Θουκυδίδης εξηγεί την αιτία του Πελοποννησιακού Πολέμου, αλλά και στον περίφημο «Διάλογο των Μηλίων», στις δηλώσεις των Αθηναίων απεσταλμένων (Robert Jackson-George Sorensen, 2006, σ. 113-114).

Η ανθρώπινη φύση αποτελεί αφετηρία για τον κλασικό πολιτικό ρεαλισμό. Οι ρεαλιστές βλέπουν τα ανθρώπινα όντα ως εγγενώς εγωιστικά και ιδιοτελή στο βαθμό που το προσωπικό συμφέρον υπερνικά τις ηθικές αρχές. Στη συζήτηση στη Σπάρτη, που περιγράφεται στο Βιβλίο Ι της Ιστορίας του Θουκυδίδη¹, οι Αθηναίοι επιβεβαιώνουν την προτεραιότητα του ατομικού συμφέροντος έναντι της ηθικής. Λένε ότι οι συλλογισμοί του σωστού και του λάθους «ποτέ δεν παρέσυραν τους ανθρώπους από τις ευκαιρίες εξύψωσης που προσφέρει η ανώτερη δύναμη» (κεφ. Ι παρ. 76). Επιπλέον οι ρεαλιστές, και ιδιαίτερα οι σημερινοί νεορεαλιστές, θεωρούν ότι η απουσία κυβέρνησης, κυριολεκτικά η αναρχία, είναι ο πρωταρχικός καθοριστικός παράγοντας των διεθνών πολιτικών αποτελεσμάτων. Η έλλειψη μιας κοινής αρχής για τη θέσπιση κανόνων και την επιβολή σημαίνει, ότι η διεθνής σκηνή είναι ουσιαστικά ένα σύστημα αυτοβοήθειας. Κάθε κράτος είναι υπεύθυνο για τη δική του επιβίωση και είναι ελεύθερο να ορίζει τα δικά του συμφέροντα και να επιδιώκει την εξουσία. Η αναρχία οδηγεί έτσι σε μια κατάσταση στην οποία η εξουσία έχει τον πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση των διακρατικών σχέσεων. Στο βαθμό που οι ρεαλιστές οραματίζονται τον κόσμο των κρατών ως αναρχικό, θεωρούν επίσης την ασφάλεια ως κεντρικό ζήτημα. Για να επιτύχουν την ασφάλεια, τα κράτη προσπαθούν να αυξήσουν τη δύναμή τους και να εμπλακούν σε εξισορρόπηση ισχύος με σκοπό να αποτρέψουν πιθανούς επιτιθέμενους αντιπάλους. Οι πόλεμοι γίνονται για να αποτρέψουν τα ανταγωνιστικά έθνη από το να γίνουν ισχυρότερα στρατιωτικά. Ο Θουκυδίδης, ενώ κάνει διάκριση μεταξύ των άμεσων και των υποκείμενων αιτιών του Πελοποννησιακού Πολέμου, δεν βλέπει την πραγματική αιτία του σε κανένα από τα συγκεκριμένα γεγονότα που προηγήθηκαν αμέσως της έκρηξής του. Αντίθετα,

---

• ¹ Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου, εκδ. ΠΟΛΙΣ, μεταφρ. Μ. Σκουτερόπουλος, Αθήνα 2011

εντοπίζει την αιτία του πολέμου στην μεταβαλλόμενη κατανομή της εξουσίας μεταξύ των δύο μπλοκ των ελληνικών πόλεων-κρατών: της Δηλιακής Συμμαχίας, υπό την ηγεσία της Αθήνας, και της Πελοποννησιακής Συμμαχίας, υπό την ηγεσία της Σπάρτης. Σύμφωνα με αυτόν, η ανάπτυξη της αθηναϊκής δύναμης έκανε τους Σπαρτιάτες να φοβούνται για την ασφάλειά τους και έτσι τους ώθησε σε πόλεμο (1.23).

Επιπροσθέτως, οι ρεαλιστές είναι γενικά δύσπιστοι σχετικά με τη συνάφεια της ηθικής με τη διεθνή πολιτική. Αυτό μπορεί να τους οδηγήσει να ισχυριστούν ότι δεν υπάρχει θέση για ηθική στις διεθνείς σχέσεις, ή ότι υπάρχει ένταση μεταξύ των απαιτήσεων της ηθικής και των απαιτήσεων για επιτυχημένη πολιτική δράση, ή ότι τα κράτη έχουν τη δική τους ηθική που διαφέρει από τη συνήθη ή ότι η ηθική, αν χρησιμοποιείται καθόλου, χρησιμοποιείται απλώς εργαλειακά για να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά των κρατών. Μια ξεκάθαρη περίπτωση απόρριψης των ηθικών κανόνων στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μπορεί να βρεθεί στον «Διάλογο των Μηλίων», (5.85–113). Ο διάλογος αυτός σχετίζεται με τα γεγονότα του 416 π.Χ., όταν η Αθήνα εισέβαλε στο νησί της Μήλου. Οι Αθηναίοι απεσταλμένοι παρουσίασαν στους Μήλιους μια επιλογή, καταστροφή ή παράδοση, και από την αρχή τους ζήτησαν να μην προσφύγουν στη δικαιοσύνη, αλλά να σκεφτούν μόνο την επιβίωσή τους. Γνώριζαν και οι δύο ότι οι αποφάσεις για τη δικαιοσύνη λαμβάνονται μόνο όταν και οι δύο πλευρές είναι εξίσου εξαναγκασμένες, αλλά όταν η μία πλευρά είναι ισχυρότερη, παίρνει όσα περισσότερα μπορεί, και οι αδύναμοι πρέπει να αποδεχθούν την μοίρα τους(5,89). Το να είσαι «υπό ίσο καταναγκασμό» σημαίνει να είσαι υπό την ισχύ του νόμου, και επομένως να υπόκεινται σε μια κοινή νομοθετική αρχή (Korab-Karłowicz, 2006, σ. 234). Εφόσον δεν υπάρχει τέτοια εξουσία πάνω από τα κράτη, οι Αθηναίοι υποστηρίζουν ότι σε αυτήν την άνομη κατάσταση της διεθνούς αναρχίας, το μόνο δικαίωμα είναι το δικαίωμα του ισχυρότερου να κυριαρχεί στον ασθενέστερο. Εξισώνουν ρητά το δικαίωμα με τη δύναμη και αποκλείουν τις εκτιμήσεις της δικαιοσύνης από τις εξωτερικές υποθέσεις.

Μπορεί έτσι να βρεθεί ισχυρή υποστήριξη για μια ρεαλιστική προοπτική στις δηλώσεις των Αθηναίων. Το ερώτημα παραμένει, ωστόσο, κατά πόσο ο ρεαλισμός τους συμπίπτει με την άποψη του ίδιου του Θουκυδίδη. Αν και ουσιαστικά αποσπάσματα του «Μελιακού Διαλόγου», καθώς και άλλα μέρη της «Ιστορίας» υποστηρίζουν μια ρεαλιστική ανάγνωση, η θέση του Θουκυδίδη δεν μπορεί να

συναχθεί από τέτοια επιλεγμένα αποσπάσματα, αλλά μάλλον πρέπει να αξιολογηθεί με βάση το ευρύτερο πλαίσιο του βιβλίου του. Στην πραγματικότητα, ακόμη και ο ίδιος ο «Μελιακός Διάλογος» μας παρέχει μια σειρά από αντικρουόμενες απόψεις.

Ο πολιτικός ρεαλισμός συνήθως αντιπαραβάλλεται από τους μελετητές των διεθνών σχέσεων με τον ιδεαλισμό ή τον φιλελευθερισμό, μια θεωρητική προοπτική που δίνει έμφαση στους διεθνείς κανόνες, την αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών και τη διεθνή συνεργασία. Ο «Διάλογος των Μηλίων», που είναι ένα από τα πιο συχνά σχολιαζόμενα μέρη της Ιστορίας του Θουκυδίδη, παρουσιάζει την κλασική συζήτηση μεταξύ των ιδεαλιστικών και ρεαλιστικών απόψεων: Μπορεί η διεθνής πολιτική να βασίζεται σε μια ηθική τάξη που προέρχεται από τις αρχές της δικαιοσύνης, ή θα παραμείνει για πάντα η αρένα αντικρουόμενων εθνικών συμφερόντων και εξουσίας; Στην «Ιστορία», ο Θουκυδίδης αποδεικνύει ότι η εξουσία, αν δεν περιορίζεται από το μέτρο και το αίσθημα της δικαιοσύνης, προκαλεί την ανεξέλεγκτη επιθυμία για περισσότερη εξουσία. Δεν υπάρχουν λογικά όρια στο μέγεθος μιας αυτοκρατορίας. Παρασυρόμενοι από την προοπτική της δόξας και του κέρδους, μετά την κατάκτηση της Μήλου, οι Αθηναίοι επιδίδονται σε πόλεμο κατά της Σικελίας. Δεν δίνουν σημασία στο επιχείρημα των Μιλίων ότι οι εκτιμήσεις της δικαιοσύνης είναι χρήσιμες σε όλους μακροπρόθεσμα (5.90). Και καθώς οι Αθηναίοι υπερεκτιμούν τις δυνάμεις τους και στο τέλος χάνουν τον πόλεμο, η ιδιοτελής λογική τους αποδεικνύεται πράγματι πολύ κοντόφθαλμη (Thucydides, 1972).

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, είναι ουτοπικό να αγνοηθεί η επιρροή της εξουσίας στις διεθνείς σχέσεις, αλλά είναι εξίσου ανέφελο να βασίζονται όλες οι υποθέσεις σε αυτήν. Ο Θουκυδίδης φαίνεται να μην υποστηρίζει ούτε τον αφελή ιδεαλισμό των Μηλίων ούτε τον κυνισμό των Αθηναίων αντιπάλων τους. Αν μπορεί να θεωρηθεί πολιτικός ρεαλιστής, ο ρεαλισμός του δεν προϋδεάζει ωστόσο ούτε την *realpolitik*, στην οποία η παραδοσιακή ηθική δεν λαμβάνεται υπόψη, ούτε τον σημερινό επιστημονικό νεορεαλισμό, στον οποίο τα ηθικά ζητήματα αγνοούνται σε μεγάλο βαθμό. Ο ρεαλισμός του Θουκυδίδη, μπορεί μάλλον να συγκριθεί με αυτόν του Hans Morgenthau, του Raymond Aron και άλλων κλασικών ρεαλιστών του εικοστού αιώνα, οι οποίοι, αν και λογικοί στις απαιτήσεις του εθνικού συμφέροντος, δεν θα αρνούσαν ότι οι πολιτικοί παράγοντες στη διεθνή σκηνή υπόκεινται σε ηθική κρίση (Sleat, 2010, σ. 487-488).

1.1. 2. Η κριτική του Μακιαβέλι στην ηθική παράδοση

Ο μακιαβελισμός είναι ένας ριζοσπαστικός τύπος πολιτικού ρεαλισμού που εφαρμόζεται τόσο στις εσωτερικές όσο και στις διεθνείς υποθέσεις. Είναι ένα δόγμα που αρνείται τη συνάφεια της ηθικής στην πολιτική και ισχυρίζεται ότι όλα τα μέσα (ηθικά και ανήθικα) δικαιολογούνται για την επίτευξη ορισμένων πολιτικών σκοπών. Παρόλο που ο Μακιαβέλι δεν χρησιμοποιεί ποτέ τη φράση *ragione di stato* ή το γαλλικό της ισοδύναμο, *raison d'état*, αυτό που τελικά μετράει γι' αυτόν είναι: ό,τι είναι καλό για το κράτος, έναντι ηθικών ενδοιασμών ή κανόνων.

Ο Μακιαβέλι δικαιολογούσε τις ανήθικες ενέργειες στην πολιτική, αλλά ποτέ δεν αρνήθηκε να παραδεχτεί ότι είναι κακές. Λειτουργησε μέσα στο ενιαίο πλαίσιο της παραδοσιακής ηθικής. Έτσι έγινε ειδικό καθήκον των οπαδών του δέκατου ένατου αιώνα να αναπτύξουν το δόγμα μιας διπλής ηθικής: μιας δημόσιας και μιας ιδιωτικής, να ωθήσουν τον μακιαβελικό ρεαλισμό σε ακόμη πιο άκρα και να τον εφαρμόσουν στις διεθνείς σχέσεις. Με τον ισχυρισμό ότι «το κράτος δεν έχει υψηλότερο καθήκον από το να διατηρεί τον εαυτό του», ο Χέγκελ έδωσε μια ηθική κύρωση στην προώθηση του κράτους του δικού του συμφέροντος και πλεονεκτήματος έναντι άλλων κρατών (Meinecke, 1998). Έτσι ανέτρεψε την παραδοσιακή ηθική. Το καλό του κράτους ερμηνεύτηκε στρεβλά ως η ύψιστη ηθική αξία, με την επέκταση της εθνικής εξουσίας να θεωρείται δικαίωμα και καθήκον ενός έθνους. Αναφερόμενος στον Μακιαβέλι, ο Heinrich von Treitschke δήλωσε ότι το κράτος είναι εξουσία, ακριβώς για να επιβληθεί ενάντια σε άλλες εξίσου ανεξάρτητες δυνάμεις, και ότι το υπέρτατο ηθικό καθήκον του κράτους ήταν να καλλιεργήσει αυτή την εξουσία. Θεωρούσε ότι οι διεθνείς συμφωνίες ήταν δεσμευτικές μόνο στο βαθμό που ήταν σκόπιμο για το κράτος. Εισήχθη έτσι η ιδέα μιας αυτόνομης ηθικής της κρατικής συμπεριφοράς και η έννοια της *realpolitik*. Η παραδοσιακή ηθική έμεινε πάλι πίσω και η πολιτική εξουσίας συνδέθηκε με έναν «ανώτερο» τύπο ηθικής. Αυτές οι έννοιες, μαζί με την πίστη στην ανωτερότητα του γερμανικού πολιτισμού, λειτούργησαν ως όπλα με τα οποία οι Γερμανοί πολιτικοί, από τον δέκατο όγδοο αιώνα έως το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δικαιολόγησαν τις πολιτικές τους κατάκτησης και εξόντωσης. Ο Μακιαβέλι επαινείται συχνά για τις προληπτικές συμβουλές του προς τους ηγέτες που τον έχουν κάνει να θεωρηθεί ως ιδρυτικός παράγοντας της σύγχρονης πολιτικής στρατηγικής και για την υπεράσπιση της

δημοκρατικής μορφής διακυβέρνησης. Υπάρχουν σίγουρα πολλές πτυχές της σκέψης του που αξίζουν τέτοιους επαίνους. Ωστόσο, είναι επίσης δυνατό γίνει αντιληπτός ως ο στοχαστής που φέρει την κύρια ευθύνη για την αποθάρρυνση της Ευρώπης. Το επιχείρημα των Αθηναίων απεσταλμένων που παρουσιάζεται στον «Διάλογο των Μηλίων» του Θουκυδίδη, αυτό του Θρασύμαχου στη Δημοκρατία του Πλάτωνα ή του Καρνεάδη, στον οποίο αναφέρεται ο Κικέρων - όλα αυτά αμφισβητούν τις αρχαίες και χριστιανικές απόψεις για την ενότητα της πολιτικής και της ηθικής. Ωστόσο, πριν από τον Μακιαβέλι, αυτός ο μη ηθικός τρόπος σκέψης δεν είχε επικρατήσει ποτέ στο κυρίαρχο ρεύμα της δυτικής πολιτικής σκέψης. Ήταν η δύναμη και η επικαιρότητα της δικαιολόγησης του να καταφύγει στο κακό ως νόμιμο μέσο για την επίτευξη πολιτικών σκοπών που έπεισε τόσους πολλούς από τους στοχαστές και τους πολιτικούς επαγγελματίες που τον ακολούθησαν. Τα αποτελέσματα των μακιαβελικών ιδεών, όπως η αντίληψη ότι η χρήση όλων των δυνατών μέσων ήταν επιτρεπτή στον πόλεμο, θα ήταν ορατές στα πεδία των μαχών της σύγχρονης Ευρώπης, καθώς μαζικοί στρατοί πολιτών πολέμησαν ο ένας εναντίον του άλλου μέχρι τέλους χωρίς να λάβουν υπόψη τους κανόνες δικαιοσύνης. Η ένταση μεταξύ σκοπιμότητας και ηθικής έχασε την ισχύ της στη σφαίρα της πολιτικής. Εφευρέθηκε η έννοια της διπλής ηθικής, ιδιωτικής και δημόσιας, που δημιούργησε περαιτέρω ζημιά στην παραδοσιακή, εθιμική ηθική. Το δόγμα του *Raison d'état* οδήγησε τελικά στην πολιτική του *Lebensraum*², σε δύο παγκόσμιους πολέμους και στο Ολοκαύτωμα (Maxwell, 1990).

Ίσως το μεγαλύτερο πρόβλημα με τον ρεαλισμό στις διεθνείς σχέσεις είναι ότι έχει την τάση να διολισθαίνει στην ακραία εκδοχή του, η οποία δέχεται κάθε πολιτική που μπορεί να ωφελήσει το κράτος σε βάρος άλλων κρατών, όσο ηθικά προβληματική κι αν είναι η πολιτική. Ακόμα κι αν δεν εγείρουν ρητά ηθικά ερωτήματα, στα έργα του Waltz και πολλών άλλων σημερινών νεορεαλιστών, προϋποτίθεται μια διπλή ηθική, και λέξεις όπως *realpolitik* δεν έχουν πλέον την αρνητική σημασία που είχαν για τους κλασικούς ρεαλιστές, όπως ο Hans Morgenthau.

1.1.3. Ο ρεαλισμός του εικοστού αιώνα υπό τον Edward Hallett Carr και τον Hans Morgenthau

---

² Η Γερμανική έννοια του **Lebensraum**, που αποδίδεται στα ελληνικά ως **ζωτικός χώρος** περιλαμβάνει πολιτικές και πρακτικές εποικιστικής αποικιοκρατίας που επικράτησαν στην Γερμανία από τη δεκαετία του 1890 ως τη δεκαετία του 1940.

Ο ρεαλισμός του εικοστού αιώνα γεννήθηκε ως απάντηση στην ιδεαλιστική προοπτική που κυριάρχησε στη μελέτη των διεθνών σχέσεων μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι ιδεαλιστές της δεκαετίας του 1920 και του 1930 είχαν στόχο να οικοδομήσουν την ειρήνη για να αποτρέψουν μια άλλη παγκόσμια σύγκρουση. Έβλεπαν τη λύση στα διακρατικά προβλήματα ως τη δημιουργία ενός σεβαστού συστήματος διεθνούς δικαίου, που να υποστηρίζεται από διεθνείς οργανισμούς. Αυτός ο ιδεαλισμός του μεσοπολέμου είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών το 1920 και το Σύμφωνο Kellogg-Briand του 1928 που κήρυξε εκτός νόμου τον πόλεμο και προέβλεπε την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Woodrow Wilson, λόγιοι όπως ο Norman Angell, ο Alfred Zimmern και ο Raymond B. Fosdick και άλλοι εξέχοντες ιδεαλιστές της εποχής, έδωσαν την πνευματική τους υποστήριξη στην Κοινωνία των Εθνών. Αντί να επικεντρωθούν σε αυτό που κάποιοι θα μπορούσαν να δουν ως αναπόφευκτο της σύγκρουσης μεταξύ κρατών και λαών, επέλεξαν να δώσουν έμφαση στα κοινά συμφέροντα που θα μπορούσαν να ενώσουν την ανθρωπότητα και προσπάθησαν να επικαλεστούν τον ορθολογισμό και την ηθική. Για αυτούς, ο πόλεμος δεν ξεκίνησε από μια εγωιστική ανθρώπινη φύση, αλλά μάλλον από ατελείς κοινωνικές συνθήκες και πολιτικές διευθετήσεις, οι οποίες μπορούσαν να βελτιωθούν. Ωστόσο, οι ιδέες τους είχαν ήδη επικριθεί στις αρχές της δεκαετίας του 1930 από τον Reinhold Niebuhr και μέσα σε λίγα χρόνια από τον E. H. Carr. Η Κοινωνία των Εθνών, στην οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν προσχώρησαν ποτέ και από την οποία αποχώρησαν η Ιαπωνία και η Γερμανία, δεν μπόρεσε να αποτρέψει το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτό το γεγονός, ίσως περισσότερο από οποιοδήποτε θεωρητικό επιχείρημα, προκάλεσε μια έντονη ρεαλιστική αντίδραση. Αν και τα Ηνωμένα Έθνη, που ιδρύθηκαν το 1945, μπορούν ακόμα να θεωρηθούν ως προϊόν ιδεαλιστικής πολιτικής σκέψης, η πειθαρχία των διεθνών σχέσεων επηρεάστηκε βαθιά στα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου από τα έργα «κλασικών» ρεαλιστών όπως ο John H. Herz, Hans Morgenthau, George Kennan και Raymond Aron. Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1950 και του 1960, ο κλασικός ρεαλισμός βρέθηκε στο στόχαστρο των μελετητών που προσπάθησαν να εισαγάγουν μια πιο επιστημονική προσέγγιση στη μελέτη της διεθνούς πολιτικής. Κατά τη δεκαετία του 1980 έδωσε τη θέση του σε μια άλλη τάση στη θεωρία των διεθνών σχέσεων - τον νεορεαλισμό (Lebow, 2003).

Στο κύριο έργο του για τις διεθνείς σχέσεις, *The Twenty Years' Crisis*, που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά τον Ιούλιο του 1939, ο Edward Hallett Carr (1892–1982) επιτίθεται στην ιδεαλιστική θέση, την οποία περιγράφει ως «ουτοπισμό». Χαρακτηρίζει αυτή τη θέση ότι περιλαμβάνει πίστη στη λογική, εμπιστοσύνη στην πρόοδο, αίσθηση ηθικής ορθότητας και πίστη σε μια υποκείμενη αρμονία συμφερόντων. Σύμφωνα με τους ιδεαλιστές, ο πόλεμος είναι μια παρέκκλιση στην πορεία της κανονικής ζωής και ο τρόπος αποτροπής του είναι η εκπαίδευση των ανθρώπων για την ειρήνη και η οικοδόμηση συστημάτων συλλογικής ασφάλειας όπως η Κοινωνία των Εθνών ή τα σημερινά Ηνωμένα Έθνη. Ο Carr αμφισβητεί τον ιδεαλισμό αμφισβητώντας τον ισχυρισμό του για ηθική οικουμενικότητα και την ιδέα του για την αρμονία των συμφερόντων. Δηλώνει ότι «η ηθική μπορεί να είναι μόνο σχετική, όχι καθολική» και δηλώνει ότι το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων επικαλούνται προνομιούχες ομάδες για να δικαιολογήσουν και να διατηρήσουν την κυρίαρχη θέση τους (McGlinchey, 2010).

Ο Carr χρησιμοποιεί επίσης την έννοια της σχετικότητας της σκέψης, την οποία εντοπίζει στον Μαρξ και σε άλλους σύγχρονους θεωρητικούς, για να δείξει ότι τα πρότυπα βάσει των οποίων κρίνονται οι πολιτικές είναι προϊόντα περιστάσεων και συμφερόντων. Η κεντρική του ιδέα είναι ότι τα συμφέροντα ενός συγκεκριμένου κόμματος καθορίζουν πάντα τι θεωρεί αυτό το κόμμα ως ηθικές αρχές, και ως εκ τούτου, αυτές οι αρχές δεν είναι καθολικές. Ο Carr παρατηρεί ότι οι πολιτικοί, για παράδειγμα, συχνά χρησιμοποιούν τη γλώσσα της δικαιοσύνης για να καλύψουν τα ιδιαίτερα συμφέροντα των χωρών τους ή για να δημιουργήσουν αρνητικές εικόνες άλλων ανθρώπων για να δικαιολογήσουν επιθετικές πράξεις. Η ύπαρξη τέτοιων περιπτώσεων ηθικής απαξίωσης ενός πιθανού εχθρού ή ηθικής αιτιολόγησης της δικής του θέσης δείχνει, υποστηρίζει, ότι οι ηθικές ιδέες προέρχονται από πραγματικές πολιτικές. Οι πολιτικές δεν βασίζονται, όπως θα το έλεγαν οι ιδεαλιστές, σε κάποιους καθολικούς κανόνες, ανεξάρτητες από τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων μερών. Ακόμα, η ιδεαλιστική έννοια της αρμονίας των συμφερόντων βασίζεται στην αντίληψη ότι τα ανθρώπινα όντα μπορούν λογικά να αναγνωρίσουν ότι έχουν κάποια κοινά ενδιαφέροντα και ότι η συνεργασία είναι επομένως δυνατή. Ο Carr αντιπαραβάλλει αυτή την ιδέα με την πραγματικότητα της σύγκρουσης συμφερόντων. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο κόσμος διχάζεται από τα ιδιαίτερα συμφέροντα διαφορετικών ατόμων και ομάδων. Σε ένα τέτοιο συγκρουσιακό

περιβάλλον, η τάξη βασίζεται στην εξουσία και όχι στην ηθική, ενώ η ίδια η ηθική είναι προϊόν εξουσίας (McGlinchey, 2010).

Το έργο *Twenty Years' Crisis* αγγίζει μια σειρά από καθολικές ιδέες, αλλά αντανακλά επίσης το πνεύμα της εποχής του. Ενώ οι ιδεαλιστές μπορούν να κατηγορηθούν για τα γεγονότα του Μεσοπολέμου και την αδυναμία τους να δημιουργήσουν διεθνείς θεσμούς αρκετά ισχυρούς για να αποτρέψουν το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αυτό το βιβλίο δείχνει ότι οι ρεαλιστές του Μεσοπολέμου ήταν επίσης απροετοίμαστοι να ανταποκριθούν στην πρόκληση. Ο Carr αναφέρεται συχνά στη Γερμανία υπό ναζιστική κυριαρχία σαν να ήταν μια χώρα όπως οποιαδήποτε άλλη. Λέει ότι αν η Γερμανία αν σταματούσε να είναι μια ανικανοποίητη δύναμη θα υιοθετούσε μια γλώσσα διεθνούς αλληλεγγύης παρόμοια με αυτή των άλλων δυτικών δυνάμεων. Η αδυναμία του Carr και άλλων ρεαλιστών να αναγνωρίσουν την επικίνδυνη φύση του ναζισμού και η πεποίθησή τους ότι η Γερμανία θα μπορούσε να ικανοποιηθεί με εδαφικές παραχωρήσεις, βοήθησε στη δημιουργία ενός πολιτικού περιβάλλοντος στο οποίο η Γερμανία κατάφερε να αυξήσει την εξουσία της, να προσαρτήσει την Τσεχοσλοβακία κατά βούληση και να ξεκινήσει τον πιο αιματηρό πόλεμο που έχει βιώσει η Ευρώπη (Carr, 2001).

Ο Hans J. Morgenthau (1904–1980) ανέπτυξε τον ρεαλισμό σε μια ολοκληρωμένη θεωρία διεθνών σχέσεων. Τοποθέτησε τον εγωισμό και τη λαγνεία για την εξουσία στο κέντρο της εικόνας του για την ανθρώπινη ύπαρξη. Ο ακόρεστος ανθρώπινος πόθος για εξουσία, διαχρονικός και οικουμενικός, που τον ταυτίζει με το *animus dominandi*, η επιθυμία να κυριαρχήσει, είναι γι' αυτόν η κύρια αιτία σύγκρουσης. Όπως υποστηρίζει στο κύριο έργο του, *Πολιτική μεταξύ των εθνών*: Ο αγώνας για την εξουσία και την ειρήνη, που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1948, «η διεθνής πολιτική, όπως όλες οι πολιτικές, είναι ένας αγώνας για την εξουσία».

Ο Morgenthau συστηματοποίησε τον ρεαλισμό στις διεθνείς σχέσεις με βάση έξι αρχές που περιλαμβάνει στη δεύτερη έκδοση του «*Πολιτική μεταξύ των εθνών*». Στην πρώτη αρχή αναφέρει ότι ο ρεαλισμός βασίζεται σε αντικειμενικούς νόμους που έχουν τις ρίζες τους στην αμετάβλητη ανθρώπινη φύση, επιδιώκοντας να αναπτύξει τον ρεαλισμό τόσο σε θεωρία της διεθνούς πολιτικής όσο και σε πολιτική τέχνη, ως χρήσιμο εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής. Ο θεμέλιος λίθος της ρεαλιστικής θεωρίας του Morgenthau και η δεύτερη αρχή του είναι η έννοια της εξουσίας ή «του συμφέροντος που ορίζεται με όρους εξουσίας» καταλήγοντας στην υπόθεση ότι οι

πολιτικοί ηγέτες «σκέφτονται και ενεργούν με όρους συμφέροντος που ορίζεται ως εξουσία». Αυτή η έννοια ορίζει την αυτονομία της πολιτικής και επιτρέπει την ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής ανεξάρτητα από τα διαφορετικά κίνητρα, τις προτιμήσεις και τις πνευματικές και ηθικές ιδιότητες των μεμονωμένων πολιτικών. Επιπλέον, είναι το θεμέλιο μιας ορθολογικής εικόνας της πολιτικής. Αν και, όπως εξηγεί ο Morgenthau στην τρίτη αρχή, το συμφέρον που ορίζεται ως εξουσία είναι μια καθολικά έγκυρη κατηγορία, και πράγματι ένα ουσιαστικό στοιχείο της πολιτικής, διάφορα πράγματα μπορούν να συσχετιστούν με συμφέρον ή δύναμη σε διαφορετικούς χρόνους και σε διαφορετικές συνθήκες. Το περιεχόμενό του και ο τρόπος χρήσης του καθορίζονται από το πολιτικό και πολιτιστικό περιβάλλον (Morgenthau, 1970).

Στην τέταρτη αρχή, ο Morgenthau εξετάζει τη σχέση μεταξύ ρεαλισμού και ηθικής. Εξηγεί ότι ενώ οι ρεαλιστές γνωρίζουν την ηθική σημασία της πολιτικής δράσης, έχουν επίσης επίγνωση της έντασης μεταξύ της ηθικής και των απαιτήσεων μιας επιτυχημένης πολιτικής δράσης. Οι καθολικές ηθικές αρχές δεν μπορούν να εφαρμοστούν στις ενέργειες των κρατών στην αφηρημένη καθολική διατύπωσή τους, αλλά πρέπει να φιλτράρονται μέσα από τις συγκεκριμένες συνθήκες του χρόνου και του τόπου. Αυτές οι αρχές πρέπει να συνοδεύονται από σύνεση γιατί όπως προειδοποιεί δεν μπορεί να υπάρξει πολιτική ηθική χωρίς σύνεση, χωρίς δηλαδή να λαμβάνονται υπόψη οι πολιτικές συνέπειες της φαινομενικά ηθικής δράσης.

Επιπροσθέτως, στην πέμπτη αρχή τονίζεται ότι η σύνεση και όχι η πεποίθηση για την ηθική ή ιδεολογική ανωτερότητα θα πρέπει να καθοδηγούν την πολιτική δράση. Όλοι οι κρατικοί φορείς, πρέπει να αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως πολιτικές οντότητες που επιδιώκουν τα αντίστοιχα συμφέροντά τους που ορίζονται με όρους εξουσίας. Με βάση τα ανωτέρω ένα κράτος θα μπορούσε στη συνέχεια να ακολουθήσει πολιτικές που σέβονται τα συμφέροντα άλλων κρατών, προστατεύοντας και προάγοντας τα δικά του. Στο βαθμό που η εξουσία, ή το συμφέρον που ορίζεται ως εξουσία, είναι η έννοια που ορίζει την πολιτική, η πολιτική είναι μια αυτόνομη σφαίρα, σύμφωνα με την έκτη αρχή του ρεαλισμού. Ωστόσο, η ηθική εξακολουθεί να παίζει ρόλο στην πολιτική. Ένας άνθρωπος που δεν ήταν παρά «πολιτικός άνθρωπος» θα ήταν θηρίο, γιατί θα του έλειπαν τελείως οι ηθικοί περιορισμοί. Ένας άνθρωπος που δεν ήταν παρά «ηθικός άνθρωπος» θα ήταν ανόητος, γιατί θα του έλειπε τελείως η σύνεση». Η

πολιτική τέχνη απαιτεί να ληφθούν υπόψη αυτές οι δύο διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής, η εξουσία και η ηθική.

Αν και ορίζει την πολιτική ως μια αυτόνομη σφαίρα, ο Morgenthau δεν ακολουθεί τη μακιαβελική οδό της ολοκληρωτικής αφαίρεσης της ηθικής από την πολιτική. Προτείνει ότι, αν και τα ανθρώπινα όντα είναι πολιτικά ζώα, που επιδιώκουν τα συμφέροντά τους, είναι ηθικά ζώα. Στερούμενοι από κάθε ηθική, θα κατέβαιναν στο επίπεδο των θηρίων ή των υπανθρώπων. Ακόμα κι αν δεν καθοδηγείται από καθολικές ηθικές αρχές, η πολιτική δράση έχει επομένως για τον Morgenthau μια ηθική σημασία. Κατευθυνόμενη τελικά προς τον στόχο της εθνικής επιβίωσης, περιλαμβάνει επίσης σύνεση. Η αποτελεσματική προστασία της ζωής των πολιτών δεν είναι απλώς μια βίαια σωματική ενέργεια αλλά έχει προληπτικές και ηθικές διαστάσεις. Ο Morgenthau θεωρεί τον ρεαλισμό ως τρόπο σκέψης για τις διεθνείς σχέσεις και χρήσιμο εργαλείο για τη χάραξη πολιτικών. Ωστόσο, ορισμένες από τις βασικές αντιλήψεις της θεωρίας του, και ιδιαίτερα η ιδέα της σύγκρουσης ως πηγάζει από την ανθρώπινη φύση, καθώς και η ίδια η έννοια της εξουσίας, έχουν προκαλέσει κριτική (Kumar, 2016).

Όπως έχουν παρατηρήσει ο Raymond Aron και άλλοι μελετητές, η εξουσία, η θεμελιώδης έννοια του ρεαλισμού του Morgenthau, είναι διαφορούμενη. Μπορεί να είναι είτε μέσο είτε σκοπός στην πολιτική. Αλλά αν η εξουσία είναι μόνο ένα μέσο για να κερδίσεις κάτι άλλο, δεν καθορίζει τη φύση της διεθνούς πολιτικής με τον τρόπο που ισχυρίζεται ο Morgenthau καθώς δεν επιτρέπει να κατανοηθούν οι ενέργειες των κρατών ανεξάρτητα από τα κίνητρα και τις ιδεολογικές προτιμήσεις των πολιτικών τους ηγετών. Επομένως, δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για τον ορισμό της πολιτικής ως αυτόνομης σφαίρας.

Αν και ο Carr και ο Morgenthau επικεντρώνονται κυρίως στις διεθνείς σχέσεις, ο ρεαλισμός τους μπορεί επίσης να εφαρμοστεί στην εσωτερική πολιτική. Οι κλασικοί ρεαλιστές αντιλαμβάνονται την πολιτική ως σύγκρουση συμφερόντων και αγώνα για εξουσία, επιδιώκουν την ειρήνη αναγνωρίζοντας κοινά συμφέροντα και προσπαθούν να τα ικανοποιήσουν χωρίς ηθικολογίες. Ωστόσο, ο ρεαλισμός της πολιτικής θεωρίας και ο ρεαλισμός των διεθνών σχέσεων φαίνονται σαν δύο ξεχωριστά ερευνητικά προγράμματα καθώς όσοι συμβάλλουν στον ρεαλισμό στην πολιτική θεωρία δίνουν λίγη προσοχή σε όσους εργάζονται για τον ρεαλισμό στη διεθνή πολιτική.

1.2. Γενικά Χαρακτηριστικά του Φιλελευθερισμού στις Διεθνείς Σχέσεις

Οι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων ταυτίζουν τον φιλελευθερισμό με μια ουσιαστική αρχή, τη σημασία της ελευθερίας του ατόμου. Πάνω απ' όλα, αυτή είναι μια πίστη στη σημασία της ηθικής ελευθερίας, του δικαιώματος στη μεταχείριση και στο καθήκον να αντιμετωπίζουμε τους άλλους ως ηθικά υποκείμενα και όχι ως αντικείμενα ή μόνο ως μέσα. Η ιδανική εκδοχή του φιλελευθερισμού χαρακτηρίζεται από μια κοινή δέσμευση σε τέσσερις βασικούς θεσμούς. Πρώτον, οι πολίτες διαθέτουν νομική ισότητα και άλλα θεμελιώδη αστικά δικαιώματα όπως η ελευθερία της θρησκείας και του Τύπου. Δεύτερον, οι αποτελεσματικοί κυρίαρχοι του κράτους είναι αντιπροσωπευτικά νομοθετικά σώματα που αντλούν την εξουσία τους από τη συναίνεση του εκλογικού σώματος και ασκούν την αντιπροσωπευτική τους εξουσία χωρίς κάθε περιορισμό, εκτός από την απαίτηση διατήρησης των βασικών πολιτικών δικαιωμάτων. Το πιο σημαντικό, για την «επίδραση του φιλελευθερισμού στις εξωτερικές υποθέσεις, το κράτος δεν υπόκειται ούτε στην εξωτερική εξουσία άλλων κρατών ούτε στην εσωτερική εξουσία ειδικών προνομίων που έχουν, για παράδειγμα, μονάρχες ή στρατιωτικές γραφειοκρατίες στην εξωτερική πολιτική. Τρίτον, η οικονομία βασίζεται στην αναγνώριση των δικαιωμάτων της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένης της ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής. Η ιδιοκτησία δικαιολογείται με ατομική απόκτηση (π.χ. με εργασία) ή με κοινωνική συμφωνία ή κοινωνική χρησιμότητα. Αυτό αποκλείει τον κρατικό σοσιαλισμό ή τον κρατικό καπιταλισμό, αλλά δεν χρειάζεται να αποκλείει τον σοσιαλισμό της αγοράς ή διάφορες μορφές μικτής οικονομίας. Τέταρτον, οι οικονομικές αποφάσεις διαμορφώνονται κυρίως από τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης, σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο, και είναι απαλλαγμένες από αυστηρό έλεγχο από τη γραφειοκρατία.

Για τους φιλελεύθερους το άτομο έχει απόλυτη αξία, πράγμα που συνεπάγεται ότι η πολιτική πρέπει να εξυπηρετεί το μεγαλύτερο όφελος των μεμονωμένων ανθρώπων. Η βάση για την κλασική φιλελεύθερη ιδέα είναι η άποψη της για την ανθρώπινη φύση: για τι είναι ικανά τα άτομα, σωματικά και λογικά; Ποιες είναι οι θεμελιώδεις ορμές και τα φυσικά τους ένστικτα; και πώς σχετίζονται με τους άλλους ανθρώπους; Ένα χαρακτηριστικό είναι ότι οι κλασικοί φιλελεύθεροι παίρνουν τον άνθρωπο όπως είναι, όχι όπως θα έπρεπε να γίνει. Ξεκινούν τη θεωρία από μια ρεαλιστική εκτίμηση

των ικανοτήτων του ανθρώπου. Ο άνθρωπος φαίνεται να διέπεται από μια αλληλεπίδραση πάθους και λογικής. Οι ανθρώπινες διανοητικές ικανότητες μπορεί να είναι εντυπωσιακές, αλλά είναι πάντα περιορισμένες. Ο λόγος δεν είναι παντοδύναμος, ιδιαίτερα όταν επεξεργάζεται πληροφορίες ή προσπαθεί να προβλέψει ή να σχεδιάσει περίπλοκα κοινωνικά φαινόμενα. Ο ανθρώπινος λόγος είναι ένα σημαντικό εργαλείο προσαρμογής των ατόμων στην αλλαγή, αλλά ο λόγος είναι ανίκανος να ξεπεράσει οριστικά ορισμένα έμφυτα φυσικά χαρακτηριστικά. Η ανθρώπινη φύση είναι αδύναμη και όπως υποστηρίζει ο Hume στο *A Treatise of Human Nature*, «ο άνθρωπος είναι και πρέπει να είναι σκλάβος των παθών.» Τα ανθρώπινα όντα δεν είναι προορισμένα να αδικούν σύμφωνα με ηθική έννοια, αλλά τείνουν προς αυτό. Μόνο λίγοι είναι πάντα επιρρεπείς σε παράνομη συμπεριφορά, αλλά μια πολύ μεγαλύτερη ομάδα μπορεί να παρασυρθεί από το πιο σημαντικό αλλά πιο μακρινό ενδιαφέρον, και συχνά πολύ επιπόλαιους πειρασμούς. Αυτή η μεγάλη αδυναμία είναι αθεράπευτη στον άνθρωπο (Hume, 2000).

Η κλασική φιλελεύθερη άποψη για την ανθρώπινη φύση δεν είναι απλώς κάποια αβάσιμη κανονιστική επιλογή, που μπορεί εύκολα να αντικατασταθεί από οποιαδήποτε άλλη άποψη. Αυτές οι παλιές αλλά κρίσιμες ιδέες υποστηρίζονται όλο και περισσότερο από έρευνες στους τομείς της εξελικτικής βιολογίας και της νευροεπιστήμης, οι οποίες επισημαίνουν ότι ο αγώνας, ο ανταγωνισμός, η προστασία της τιμής και οι φυλετικές και εθνοτικές συγκρούσεις παραμένουν κρίσιμα στοιχεία για την εξήγηση τόσο της ατομικής όσο και της ομαδικής συμπεριφοράς. Μια σημαντική συνέπεια αυτής της παρατήρησης είναι η αδυναμία να ξεριζωθούν τα αίτια των τριβών και των συγκρούσεων μεταξύ των ανθρώπων. Εφόσον η κρατική δράση είναι ανθρώπινη δράση, αυτό σημαίνει ότι είναι επίσης αδύνατο να απαλλαγούμε από τον πόλεμο. Ανάλογα με τις περιστάσεις, η στρατιωτική σύγκρουση μπορεί μερικές φορές να αποτραπεί ή να ελαχιστοποιηθεί, αλλά ως τέτοια δεν μπορεί ποτέ να καταργηθεί πλήρως από τις διεθνείς υποθέσεις, όπως το καλύτερο δυνατό νομικό σύστημα (όσο και αν οριστεί) δεν μπορεί να καταργήσει το έγκλημα σε ένα εγχώριο πολιτικό πλαίσιο (Higgs & Close, 2006). Οι κλασικοί φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι οι προσπάθειες για την επίτευξη αιώνιας ειρήνης προορίζονται να καταλήξουν σε αποτυχία και αποστασιοποιούνται από το ατελείωτο ρεύμα ουτοπιών που έχει δημιουργήσει η ιστορία των ιδεών. Ο απώτερος στόχος του κλασικού φιλελευθερισμού στις διεθνείς σχέσεις είναι ο ίδιος όπως και στην εσωτερική

πολιτική: να μεγιστοποιήσει την ατομική ελευθερία για όλους τους ανθρώπους. Τα άτομα τα καταφέρνουν καλύτερα όταν μπορούν να αντιμετωπίσουν ελεύθερα τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες στη ζωή. Οι κλασικοί φιλελεύθεροι ορίζουν την ελευθερία ως μια περιοχή μη παρέμβασης από άλλα άτομα και το κράτος. Κατά την κλασική φιλελεύθερη άποψη, η ανάκτηση και η επέκταση αυτής της ελευθερίας είναι ένα από τα πιο σημαντικά καθήκοντα, ειδικά στον σύγχρονο δυτικό κόσμο. Ιστορικά, αυτό το κάλεσμα για ελευθερία βρήκε έκφραση στην απόρριψη του ιμπεριαλισμού και της αποικιοκρατίας. Για παράδειγμα, ο Hume και ο Smith ήταν ένθερμοι υποστηρικτές της αμερικανικής ανεξαρτησίας και ο Hayek και ο Mises υποστήριξαν την αποαποικιοποίηση τον εικοστό αιώνα. Οι πόλεμοι έχουν αρνητική επίδραση στην ανθρώπινη ελευθερία με διάφορους τρόπους, αλλά αποτελούν αναπόφευκτο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης. Επομένως, το σχετικό ερώτημα για τους κλασικούς φιλελεύθερους δεν είναι πώς μπορούν να καταργηθούν, αλλά πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν (Higgs, 2006).

Ο φιλελευθερισμός είναι η πολιτική έκφραση του ατομικισμού, ωστόσο η συνεργασία των ατόμων σε ομάδες εκτιμάται θετικά. Για τους κλασικούς φιλελεύθερους το έθνος, ή η χώρα, είναι η μεγαλύτερη ομάδα στην κοινωνία που αποτελεί αντικείμενο ανθρώπινου πάθους, τόσο θετικό με την έννοια της εθνικής υπερηφάνειας όσο και αρνητικό με την έννοια της ντροπής και της ταπείνωσης. Ο Hume σημείωσε ότι λίγοι άνδρες είναι εντελώς αδιάφοροι για τη χώρα τους και τόσο ο ίδιος όσο και ο Άνταμ Σμιθ υπογράμμισαν ότι οι άνθρωποι συμπονούν περισσότερο τους ανθρώπους με τους οποίους είναι κοντά παρά με τους ξένους. Τα συναισθήματα για το έθνος είναι ισχυρές, φυσικές κινητήριες δυνάμεις για τα άτομα (Smith, 1982, σ. 299). Αυτό ισχύει επίσης στην εποχή των σύγχρονων κρατών και του εθνικισμού. Παρά τις φρικαλεότητες που διαπράχθηκαν στο όνομα της εθνικής δόξας καθ' όλη τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, ο Mises και ο Hayek δεν προέβλεψαν ποτέ ούτε ζήτησαν το τέλος του εθνικού κράτους. Ο Ludwig von Mises πίστευε ότι η γλώσσα ήταν η ουσία της εθνικότητας και έχοντας κατά νου τον κατακερματισμό της πολύγλωσσης Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας υποστήριξε ότι οι πολύγλωσσες χώρες ήταν καταδικασμένες σε αποτυχία. Η λύση του ήταν η αύξηση των δυνατοτήτων για ατομική αυτοδιάθεση και ομαδική απόσχιση, αλλά όχι με την προσδοκία ότι αυτό θα οδηγούσε σε έναν κόσμο χωρίς κυρίαρχα κράτη (Mises, 1983, σσ. 39-40). Ο Friedrich Hayek έβλεπε το έθνος ως κύρια πηγή ανθρώπινου δεσμού και ατομικής πίστης, αλλά

αναγνώριζε τις αρνητικές πτυχές του εθνικισμού. Εκτιμούσε το έθνος, αλλά ο εθνικισμός ήταν ένα δηλητήριο, κυρίως επειδή είδε μια ισχυρή σχέση μεταξύ εθνικισμού και ιμπεριαλισμού (Hayek, 1967).

Συχνά, αν και σίγουρα όχι σε όλες τις περιπτώσεις, το έθνος ως ομάδα οργανώνεται πολιτικά ως κυρίαρχο κράτος. Κατά την κλασική φιλελεύθερη άποψη, οι προσπάθειες να οικοδομηθεί ένας καλύτερος κόσμος με την ίδρυση διεθνών οργανισμών και καθεστώτων απορρίπτονται καθώς τα κράτη είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες στις διεθνείς σχέσεις. Για να μεγιστοποιήσει την ατομική ελευθερία το κράτος θα πρέπει να έχει περιορισμένο μόνο αριθμό καθηκόντων. Το κράτος είναι σημαντικός προστάτης των φυσικών δικαιωμάτων, αλλά η ιστορία έχει δείξει ότι είναι και ο μεγαλύτερος καταπατητής αυτών των δικαιωμάτων. Η αρχή του κράτους δικαίου σκοπεύει να προστατεύσει την αρνητική ελευθερία των ατόμων. Οι κλασικοί φιλελεύθεροι πιστεύουν ότι το κράτος μπορεί να δεσμευτεί καλύτερα από έναν συνδυασμό συνταγμάτων με τον διαχωρισμό της νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας και τον περιορισμό του θετικού δικαίου. Στις διεθνείς υποθέσεις αυτό σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να είναι προσεκτικά όσον αφορά τη σύναψη και την επικύρωση συνθηκών και άλλων μορφών θετικού δικαίου. Στις διεθνείς υποθέσεις αυτό σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να είναι προσεκτικά όσον αφορά τη σύναψη και την επικύρωση συνθηκών και άλλων μορφών θετικού δικαίου. Αυτές είναι συχνά δεσμευτικές δεσμεύσεις που είναι πολύ δύσκολο να αλλάξουν ή να απαλλαγούμε από αυτές, με μεγάλο πιθανό αρνητικό αντίκτυπο στην ατομική ελευθερία. Ορισμένες διεθνείς συμφωνίες μπορεί να είναι χρήσιμες για την ομαλή λειτουργία της διεθνούς κοινωνίας των κρατών ή για τη διευθέτηση πρακτικών ζητημάτων. Όμως, οι κίνδυνοι της υπερρύθμισης είναι εξίσου πραγματικοί στην παγκόσμια πολιτική όσο και στην εθνική πολιτική. Εκτός από ορισμένα συγκεκριμένα διασυννοριακά ζητήματα, ο εμπειρικός κλασικός φιλελεύθερος κανόνας είναι ότι δεν υπάρχει ανάγκη για διεθνή κρατική δράση εάν δεν υπάρχει εγχώριο κρατικό καθήκον. Κατά συνέπεια, οι προσπάθειες να οικοδομηθεί ένας καλύτερος κόσμος με την ίδρυση διεθνών οργανισμών και καθεστώτων απορρίπτονται (Mises, 1985).

Ο Mises και ο Hayek ήταν ισχυροί επικριτές της Κοινωνίας των Εθνών και του διαδόχου της τα Ηνωμένα Έθνη, και ο Hayek ήταν σκληρός επικριτής της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας. Το κύριο μέλημά τους ήταν ότι αυτοί και άλλοι οργανισμοί

αναλάμβαναν καθήκοντα που δεν έπρεπε να εκτελούν, όπως ακριβώς τα υπερδραστήρια κράτη σε εθνικές συνθήκες. Ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός είναι κακός, ανεξάρτητα από το επίπεδο που εκτελείται. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι κλασικοί φιλελεύθεροι βλέπουν το έθνος-κράτος ως τη μόνη δυνατή μορφή πολιτικής οργάνωσης διεθνώς. Σε ορισμένες περιπτώσεις δεν θα προκύψει κοινωνία συνυπάρχουσων κρατών. Ο Mises και ο Hayek θεώρησαν ότι οι εμπειρίες στην Ευρώπη του Μεσοπολέμου έδειξαν ότι χρειαζόνταν δραστικά μέτρα. Υποστήριξαν τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας, εφόσον θα ήταν ένα αυστηρά περιορισμένο κράτος. Ένα ευρωπαϊκό υπερκράτος με πολλά καθήκοντα που εκτελούνται σε κεντρικό επίπεδο αντιτάχθηκε και από τους δύο. Είναι επομένως πιθανό ότι θα αποδοκίμαζαν τη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Mises ήταν ενεργό μέλος του Πανευρωπαϊκού Κινήματος για κάποιο διάστημα και ο Hayek υποστήριξε την ομοσπονδιοποίηση ως το απόλυτο μέσο θεραπείας σε ειδικές περιστάσεις σε όλη του τη ζωή. Στη δεκαετία του 1970 προσπάθησε ακόμη και να λάβει υποστήριξη από κορυφαίους Ισραηλινούς πολιτικούς, συμπεριλαμβανομένων των Moshe Dayan και Teddy Kolek, για ένα σχέδιο ομοσπονδιοποίησης της Ιερουσαλήμ (F. A. Hayek, 1985).

Με βάση τα ανωτέρω, ο κλασικός φιλελευθερισμός στοχεύει στη μεγιστοποίηση της ατομικής ελευθερίας, η οποία απαιτεί διεθνή τάξη. Δεδομένης της ανθρώπινης φύσης, είναι άσκοπο να επιδιώκεται η κατάργηση των ανθρώπινων συγκρούσεων με τη δημιουργία μιας ουτοπικής παγκόσμιας ομοσπονδίας. Σε μια αναπόφευκτα ατελή κοινωνία κρατών, η σταθερότητα εξαρτάται από την αλληλεπίδραση του δίκαιου πολέμου, της ισορροπίας δυνάμεων και ενός ελάχιστου διεθνούς δικαίου και οργάνωσης. Ακόμη και η επέκταση του εμπορίου, όσο είναι απαραίτητη, δεν θα μπορέσει να εγγυηθεί την ειρήνη. Η κλασική φιλελεύθερη ατζέντα εξωτερικής πολιτικής είναι μια ατζέντα αλλαγής, ζητώντας την κατάργηση όλων των εμπορικών φραγμών, πολλών διεθνών συνθηκών, διεθνών οργανισμών και αναπτυξιακής βοήθειας. Η μεγιστοποίηση της ατομικής ελευθερίας είναι ο σωστός κλασικός φιλελεύθερος στόχος σε όλα τα πολιτικά επίπεδα, παντού στον κόσμο.

1.2.2. Φιλελεύθερος διεθνισμός

Ο φιλελεύθερος διεθνισμός συνίσταται, στο πιο θεμελιώδες επίπεδό του, στην προσπάθεια προώθησης των αρχών και των θεσμών του φιλελευθερισμού πέραν των εθνικών συνόρων και στην εφαρμογή παραλλαγών του στις διεθνείς σχέσεις. Οι κλασικοί ρεαλιστές από τον Θουκυδίδη και μετά περιέγραψαν μια διεθνή κατάσταση πολέμου που θα μπορούσε να μετριαστεί, αλλά όχι να ξεπεραστεί, χωρίς έναν παγκόσμιο Λεβιάθαν. Οι κλασικοί φιλελεύθεροι, με σημαντικές παραλλαγές, έσπασαν αυτή τη σκεπτικιστική παράδοση και ανακοίνωσαν τη δυνατότητα μιας κατάστασης ειρήνης μεταξύ ανεξάρτητων, κυρίαρχων κρατών. Η σύγχρονη μελέτη για τον φιλελευθερισμό και τις διεθνείς σχέσεις ανατρέχει σε τρεις ξεχωριστές παραδόσεις του φιλελευθερισμού, που αποδίδονται σε τρεις ομάδες θεωρητικών: τον John Locke, τον μεγάλο ιδρυτή του σύγχρονου φιλελεύθερου ατομικισμού, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι τα κράτη έχουν τα ίδια δικαιώματα που προέρχονται από τα ατομικά δικαιώματα στη ζωή και την ελευθερία (πολιτική ανεξαρτησία) και την ιδιοκτησία (εδafική ακεραιότητα), παρέχοντας έτσι τα φιλελεύθερα θεμέλια του διεθνούς δικαίου. Στη συνέχεια ο Άνταμ Σμιθ, ο βαρόνος ντε Μοντεσκιέ και ο Τζόζεφ Σουμ λαμπροί εκπρόσωποι του οικονομικού φιλελευθερισμού και τέλος, ο Ιμάνουελ Καντ και ο Τζουζέπε Ματσίνι φιλελεύθεροι ρεπουμπλικάνοι που ανέπτυξαν έναν διεθνισμό που θεσπίζει την ειρήνη μεταξύ των φιλελεύθερων δημοκρατιών. Η φιλελεύθερη δημοκρατική παράδοση, ενώ ενσωματώνει σε κάποιο βαθμό τόσο τον φιλελεύθερο ατομικισμό όσο και τον οικονομικό φιλελευθερισμό, έχει ασκήσει τη μεγαλύτερη επιρροή στη σύγχρονη φιλελεύθερη θεωρία των διεθνών σχέσεων. Υποστηρίζει ότι η φιλελεύθερη δημοκρατία αφήνει μια συνεκτική διεθνή κληρονομιά στις εξωτερικές υποθέσεις: μια ξεχωριστή ειρήνη. Τα φιλελεύθερα κράτη είναι ειρηνικά μεταξύ τους, αλλά είναι επίσης επιρρεπή να κάνουν πόλεμο εναντίον μη φιλελεύθερων κρατών (Rawls, 1999).

1.2.3. Παγκόσμια διακυβέρνηση και συνεργασία μεταξύ δημοκρατιών

Οι κλασικοί φιλελεύθεροι όπως ο Bentham, ο Ιμάνουελ Καντ και ο Τζουζέπε Ματσίνι περίμεναν ότι οι διεθνείς θεσμοί, ειδικά τα διαιτητικά δικαστήρια αλλά και πιο προηγμένες διεθνείς ομοσπονδίες με τις δικές τους κοινοβουλευτικές

συνελεύσεις, θα μείωναν την αβεβαιότητα και θα βελτιώναν την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών, ελαχιστοποιώντας έτσι το δίλημμα ασφαλείας και προωθώντας ενεργά την διεθνή συνεργασία και την παγκόσμια ειρήνη. Τις τελευταίες δεκαετίες, οι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων ανέπτυξαν συστηματικά και επιβεβαίωσαν αυτή τη διαίσθηση. Βασιζόμενοι σε νέες ιδέες από τη θεωρία παιγνίων, οι μελετητές κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1980 και 1990 τόνισαν ότι τα λεγόμενα διεθνή καθεστώτα, που αποτελούνται από συμφωνημένους διεθνείς κανόνες, και διαδικασίες λήψης αποφάσεων, μπορούν να βοηθήσουν τα κράτη να συντονίσουν αποτελεσματικά τις πολιτικές τους και να συνεργαστούν στην παραγωγή διεθνών δημόσιων αγαθών, όπως το ελεύθερο εμπόριο, ο έλεγχος των όπλων και η προστασία του περιβάλλοντος. Ειδικά, εάν ενσωματωθούν σε επίσημους πολυμερείς θεσμούς, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) ή η Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου της Βόρειας Αμερικής (NAFTA), τα καθεστώτα βελτιώνουν καθοριστικά τη διαθεσιμότητα των πληροφοριών μεταξύ των κρατών σε μια δεδομένη θεματική περιοχή, προωθώντας έτσι την αμοιβαιότητα και ενισχύοντας την κόστος φήμης λόγω μη συμμόρφωσης. Όπως σημείωσε ο Robert Keohane, η θεσμοθετημένη πολυμέρεια μειώνει επίσης τον στρατηγικό ανταγωνισμό έναντι των σχετικών κερδών και έτσι προωθεί περαιτέρω τη διεθνή συνεργασία (Rawls, 1999). Οι περισσότεροι θεωρητικοί του διεθνούς καθεστώτος αποδέχθηκαν τον νεορεαλιστικό ισχυρισμό του Kenneth Waltz (1979) ότι τα κράτη είναι μαύρα κουτιά - δηλαδή, ενιαίοι και ορθολογικοί φορείς με δεδομένα συμφέροντα. Ελάχιστη ή καθόλου προσοχή δόθηκε στον αντίκτυπο στη διεθνή συνεργασία των εσωτερικών πολιτικών διαδικασιών και δυναμικών. Ομοίως, η λογιότητα του καθεστώτος αγνόησε σε μεγάλο βαθμό το αναμφισβήτητο κρίσιμο ερώτημα εάν η παρατεταμένη αλληλεπίδραση σε ένα θεσμοθετημένο διεθνές περιβάλλον μπορεί να αλλάξει θεμελιωδώς τα συμφέροντα ή τις προτιμήσεις των κρατών έναντι των αποτελεσμάτων (σε αντίθεση με τις προτιμήσεις έναντι των στρατηγικών), δημιουργώντας έτσι θετικούς βρόχους ανατροφοδότησης αυξημένης συνολικής συνεργασίας. Για αυτούς τους λόγους, η θεωρία του διεθνούς καθεστώτος δεν υπάγεται απόλυτα στον φιλελευθερισμό, και ο όρος νεοφιλελεύθερος θεσμισμός που χρησιμοποιείται συχνά για να τον προσδιορίσει είναι κάπως παραπλανητικός (Waltz, 1979).

Μόλις την τελευταία δεκαετία περίπου οι φιλελεύθεροι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων άρχισαν να μελετούν συστηματικά τη σχέση μεταξύ της εσωτερικής

πολιτικής και της θεσμοθετημένης διεθνούς συνεργασίας ή της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Αυτή η νέα ιδέα επιδιώκει να εξηγήσει ιδιαίτερα τη στενή διεθνή συνεργασία μεταξύ των φιλελεύθερων δημοκρατιών καθώς και υψηλότερα από το μέσο όρο επίπεδα αντιπροσωπείας δημοκρατιών σε πολύπλοκους πολυμερείς φορείς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), ο Οργανισμός Βορειοατλαντικής Συνθήκης (ΝΑΤΟ) και ΠΟΕ. Οι λόγοι που κάνουν τις φιλελεύθερες δημοκρατίες ιδιαίτερα ενθουσιώδεις με τη διεθνή συνεργασία είναι πολλοί. Πρώτον, οι διεθνικοί παράγοντες όπως οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι ιδιωτικές εταιρείες ευδοκούν στις φιλελεύθερες δημοκρατίες και συχνά υποστηρίζουν την αυξημένη διεθνή συνεργασία. Δεύτερον, οι εκλεγμένοι δημοκρατικοί αξιωματούχοι βασίζονται στην ανάθεση σε πολυμερείς φορείς όπως ο ΠΟΕ ή η ΕΕ για να δεσμευτούν σε μια σταθερή γραμμή πολιτικής και να δεσμεύσουν διεθνώς τις εύθραυστες εσωτερικές πολιτικές και τις συνταγματικές ρυθμίσεις. και τέλος, ισχυρές φιλελεύθερες δημοκρατίες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι σύμμαχοί τους, δεσμεύονται οικειοθελώς σε περίπλοκες διευθετήσεις παγκόσμιας διακυβέρνησης για να επιδείξουν στρατηγικό περιορισμό και να δημιουργήσουν κίνητρα για άλλα κράτη να συνεργαστούν, μειώνοντας έτσι το κόστος για τη διατήρηση της διεθνούς τάξης. Η πρόσφατη μελέτη, όπως αυτή του Charles Boehmer και των συναδέλφων του, επιβεβαίωσε επίσης την κλασική φιλελεύθερη διαίσθηση ότι επίσημοι διεθνείς θεσμοί, όπως τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ) ή το ΝΑΤΟ, συμβάλλουν ανεξάρτητα στην ειρήνη, ειδικά όταν είναι προικισμένοι με εξελιγμένες διοικητικές δομές και ικανότητα συλλογής πληροφοριών. Εν ολίγοις, η έρευνα για την παγκόσμια διακυβέρνηση και ειδικά για τη σχέση μεταξύ δημοκρατίας και διεθνούς συνεργασίας είναι ακμάζουσα, και συμπληρώνει οπωσδήποτε τις φιλελεύθερες γνώσεις για τη δημοκρατική ειρήνη (Walzer, 1977).

1.2.4. Η Ηθική της Στρατιωτικής Παρέμβασης

Οι φιλελεύθεροι στοχαστές των διεθνών σχέσεων έδειχναν πάντα έντονο ενδιαφέρον για την ηθική διάσταση της εξωτερικής πολιτικής, με βάση την υπόθεση ότι οι ιδέες, όπως και τα υλικά συμφέροντα, καθορίζουν τελικά τη συμπεριφορά του κράτους. Έτσι, τα ερωτήματα σχετικά με το παραδεκτό και το επιθυμητό της στρατιωτικής επέμβασης για τη διάδοση ή την υποστήριξη των φιλελεύθερων αξιών στο εξωτερικό ήταν κεντρικά στην πολιτική σκέψη σημαντικών προσώπων, όπως ο Kant, ο Mazzini

και ο Mill. Οι κλασικοί ρεαλιστές, από την πλευρά τους, δεν απέρριψαν απαραίτητα τις κανονιστικές ανησυχίες εντελώς (σε αντίθεση με τους σύγχρονους οπαδούς τους). Ωστόσο, ήταν δύσπιστοι σχετικά με την πιθανότητα ηθικής συμπεριφοράς σε ένα αναρχικό περιβάλλον όπου η επιβίωση του κράτους υποτίθεται ότι διακυβεύεται συνεχώς. Η σύγχρονη φιλελεύθερη θεωρία για τη στρατιωτική επέμβαση βασίζεται συνειδητά σε κλασικά έργα.

Με τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης, μπορεί κανείς να εντοπίσει δύο ομάδες φιλελεύθερων μελετητών στη συνεχιζόμενη κανονιστική συζήτηση για τη στρατιωτική επέμβαση και την αλλαγή καθεστώτος: τους φιλελευθέρους παρεμβατιστές, από τη μια πλευρά, και τους φιλελεύθερους διεθνιστές, από την άλλη. Οι φιλελεύθεροι παρεμβατιστές τυπικά βασίζονται στην ηθική θεωρία του Καντ, αλλά ακολουθούν μόνο την πολιτική του σκέψη. Ισχυρίζονται ότι όλοι όσοι έχουν τη δυνατότητα να επέμβουν στρατιωτικά απέναντι σε συστηματικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν επίσης ηθικό καθήκον να το πράξουν, με την επιφύλαξη των κριτηρίων αποτελεσματικότητας ή/και αναλογικότητας. Για τους ίδους, εάν ένα κράτος είναι τυραννικό και συστηματικά καταπιέζει τον ίδιο του τον πληθυσμό, χάνει κάθε σεβασμό για την ανεξαρτησία του» (Barry, 1998, σσ. 158-160). Οι φιλελεύθεροι διεθνιστές, από την άλλη πλευρά, έτειναν να δίνουν μεγαλύτερη αξία στην κρατική κυριαρχία και στο συνακόλουθο διεθνές καθήκον της μη παρέμβασης. Ο Καντ ευνόησε την απόλυτη μη παρέμβαση ως θέμα αρχής. Θεώρησε απαραίτητο να σταθεροποιηθούν οι διεθνείς σχέσεις και να διασφαλιστεί ότι κάθε πολιτική κοινότητα θα μπορούσε να καθορίσει ελεύθερα τον δικό της τρόπο ζωής. Οι Mazzini και Mill δεν ήταν κατηγορηματικά αντίθετοι στη στρατιωτική επέμβαση (π.χ., τη δικαιολόγησαν για να τερματιστούν οι παρατεταμένοι εμφύλιοι πόλεμοι και να σωθούν οι ανήμποροι πληθυσμοί από την πλήρη σφαγή). Ωστόσο, αντιτάχθηκαν σθεναρά στη χρήση βίας με σκοπό την προώθηση της ελευθερίας και της δημοκρατίας γενικότερα. Ένιωσαν ότι αν η τυραννία δεν ηττηθεί στο εσωτερικό, με οικονομική και διπλωματική βοήθεια από το εξωτερικό, αλλά κρίσιμα χωρίς ξένη στρατιωτική επέμβαση, οποιαδήποτε ελευθερία που θα επιτυγχανόταν θα παρέμενε εξαιρετικά εύθραυστη και δύσκολα θα μπορούσε να διατηρηθεί μακροπρόθεσμα. Σύγχρονοι φιλελεύθεροι διεθνιστές όπως ο Michael Walzer (1977) και ο John Rawls (1999) τυπικά δικαιολογούν (αλλά σε αντίθεση με τους οπαδούς του παρεμβατισμού δεν απαιτούν) την ανθρωπιστική στρατιωτική επέμβαση ως έσχατη λύση απέναντι

στις χειρότερες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η σφαγή που χορηγείται από το κράτος. ή γενοκτονία, υποδηλώνοντας ότι η κυριαρχία μπορεί να αγνοηθεί υπό παρόμοιες συνθήκες. Ωστόσο, επιμένουν καθοριστικά ότι η στρατιωτική επέμβαση θα πρέπει να είναι πολυμερώς εξουσιοδοτημένη και υπό την επίβλεψη, ιδανικά από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, εάν θέλει να είναι νόμιμη. Η υποκείμενη υπόθεση είναι ότι η συλλογική εξουσιοδότηση και η εποπτεία μειώνουν τον κίνδυνο σφετερισμού από ισχυρά κράτη (Doyle, 2006).

Οι περισσότεροι σύγχρονοι φιλελεύθεροι διεθνιστές ακολουθούν τους κλασικούς προγόνους τους και απορρίπτουν τις πολιτικές βίαιου εκδημοκρατισμού τόσο για λόγους αρχών όσο και για λόγους συνεπειών. Ο δημοκρατικός μετασχηματισμός ενισχύεται καλύτερα ειρηνικά και έμμεσα μέσω του εμπορίου, των επενδύσεων και της εξωτερικής βοήθειας. Αυτά μπορούν να βοηθήσουν στη διαφοροποίηση των κοινωνιών και οι διαφοροποιημένες, αναπτυσσόμενες κοινωνίες τείνουν να απαιτούν μακροπρόθεσμα ανταποκρινόμενη διακυβέρνηση.

Η έρευνα δείχνει ότι συνολικά και κατά μέσο όρο, η διάχυση και η εδραίωση της φιλελεύθερης δημοκρατίας εντός των χωρών μειώνει τις πιθανότητες διεθνούς και εμφυλίου πολέμου. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης στοιχεία ότι οι μεταβάσεις στη δημοκρατία συχνά προκαλούν πολιτική αναταραχή σε εγχώριο επίπεδο, εκτός εάν γίνεται προσεκτική διαχείριση. Όπου το κράτος δικαίου και οι δημόσιοι θεσμοί είναι αδύναμοι, οι πολιτικές ελίτ θα μπουν στον πειρασμό να χρησιμοποιήσουν εθνικιστική ρητορική και βία για να επιτύχουν και να κατέχουν αξιώματα, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε διεθνή ή εμφύλιο πόλεμο. Επιπλέον, όπως επεσήμανε ο Doyle, ο ίδιος ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων και των κοινών εμπορικών συμφερόντων που δημιουργούν βάσεις για ειρήνη μεταξύ των φιλελεύθερων δημοκρατιών μπορεί να δημιουργήσει λόγους για πρόσθετη σύγκρουση στις σχέσεις μεταξύ φιλελεύθερων και μη φιλελεύθερων κοινωνιών (Doyle, 1983, σ. 325 - 326). Στοιχεία αυτού μπορούν να βρεθούν σήμερα στις σχέσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και τους φιλελεύθερους συμμάχους της, από τη μια, και στην Ρωσία, την αναδυόμενη Κίνα ή το προκλητικό Ιράν, από την άλλη. Εν ολίγοις, ο φιλελεύθερος διεθνισμός δεν είναι συνταγή αλλά προσφέρει απλώς ένα σύνολο κανονιστικών κατευθυντήριων γραμμών και εμπειρικών υποθέσεων -μερικές από τις οποίες όντως υποστηρίζονται από στέρεες αποδείξεις- και χρειάζεται συνεχή, συνετή επαγρύπνηση για να αποφευχθούν οι σταυροφορίες και οι άστοχες παρεμβάσεις.

1.3. Σκοπός και Ερευνητικά ερωτήματα

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο συνοδεύτηκε από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, σηματοδότησε την ανατροπή του διπολικού διεθνούς συστήματος και τη μετάβασή του σε μία μονοπολική μορφή, με τις Η.Π.Α. να συνιστούν την αδιαμφισβήτητη ηγεμονική δύναμη εντός του, η οποία ασκούσε σημαντική επιρροή σε όλες τις περιφερειακές δυνάμεις σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, ενώ η αμερικανική εξωτερική πολιτική αναδείχθηκε σε βασικό ρυθμιστή των εξελίξεων στη διεθνή γεωπολιτική σκηνή (Heywood, 2013)

Ωστόσο, με απαρχή τα πρώτα χρόνια του 21^{ου} αιώνα, μείζονες γεωπολιτικές μεταβολές έχουν συντελεστεί όσον αφορά στη δομή και την κατανομή ισχύος στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος. Η ηγεμονία των Η.Π.Α., η οποία υπήρξε αδιαμφισβήτητη κατά τις δεκαετίες που ακολούθησαν τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, έχει πλέον υποστεί τριγμούς ενώ, παράλληλα, νέοι κρατικοί δρώντες διεκδικούν ένα νέο αναβαθμισμένο ρόλο στη διεθνή γεωπολιτική σκακιέρα.

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση της ρεαλιστικής και φιλελεύθερης θεώρησης των διεθνών σχέσεων στη σύγχρονη εποχή μέσα από το έργο του John Mearsheimer υπό το φως της μεταπολεμικής εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. Με στόχο την επίτευξη του προαναφερθέντος στόχου, η εργασία θα επιδιώξει να απαντήσει τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι βασικές αρχές του πολιτικού ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού στις διεθνείς σχέσεις όπως σκιαγραφούνται μέσα από το έργο του John Mearsheimer;
- Πώς ερμηνεύεται η αραβο-ισραηλινή σύγκρουση υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής και φιλελεύθερης θεωρίας μέσα από το έργο του John Mearsheimer;
- Πώς ερμηνεύεται η σύγχρονη εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. μέσα από τη σκέψη και το έργο του John Mearsheimer;

Κεφάλαιο 2

Ο Ρεαλισμός μέσα από το έργο «Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων»

2.1 Εισαγωγή

Το έργο με τίτλο «Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων» (“The Tragedy of Great Powers Politics” συνιστά, ίσως, το πιο εμβληματικό έργο του John Mearsheimer, στα πλαίσια του οποίου ο επιφανής Αμερικανός μελετητής αναπτύσσει τα βασικά σημεία της θεωρίας του λεγόμενου «επιθετικού ρεαλισμού», ο οποίος συνιστά μία θεωρία στον τομέα των Διεθνών Σχέσεων, η οποία έχει ως διακηρυγμένο στόχο να αμφισβητήσει «την επικρατούσα αισιοδοξία αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων» (Mearsheimer, 2011).

Πιο αναλυτικά, ο Mearsheimer εκφράζει την ανοιχτή του διαφωνία με την ιδέα, η οποία έχει διατυπωθεί από μία μερίδα μελετητών των Διεθνών Σχέσεων κατά τη δεκαετία του 1990 σχετικά με την επίτευξη της «διαρκούς ειρήνης» μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων, με απαρχή το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο, σύμφωνα με αυτούς τους διανοητές, συνιστά «το τέλος της Ιστορίας» (Fukuyama, 1992). Η προαναφερθείσα ιδέα της διαρκούς ειρήνης βασίζεται στην πεποίθηση ότι στα πλαίσια της σύγχρονης δομής του διεθνούς συστήματος (μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου), οι μεγάλες δυνάμεις έχουν εμποτιστεί από την ιδέα μίας μεταξύ τους αδελφοσύνης στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας, αφήνοντας κατά μέρος το στρατιωτικό ανταγωνισμό των προηγούμενων δεκαετιών. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμα και ορισμένοι εκπρόσωποι του ρεαλισμού, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως εγγενώς απαισιόδοξος σχετικά με τις προοπτικές ειρήνης, συμμερίστηκαν την προαναφερθείσα ιδέα (Glasser, 1995).

Σε αντίθεση με την προαναφερθείσα αισιόδοξη θεώρηση των Διεθνών Σχέσεων, ο Mearsheimer αντιτείνει μία περισσότερο απαισιόδοξη οπτική επισημαίνοντας πως η διεθνής πολιτική, ιστορικά, συνιστά μία «ανελέητη» και «επικίνδυνη» υπόθεση και πως οι σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, παρόλο που αυτές μπορεί να εναλλάσσονται σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους, είναι και θα παραμείνουν

άκρως ανταγωνιστικές ως συνέπεια της δομής του διεθνούς συστήματος, η οποία συνιστά απειλή για την ασφάλεια των κρατών (Mearsheimer, 2011).

Η θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού του Mearsheimer αναπτύσσεται με επίκεντρο τη συμπεριφορά που αναπτύσσουν οι Μεγάλες Δυνάμεις, καθώς η εν λόγω συμπεριφορά επιδρά σε μέγιστο βαθμό στις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στο διεθνές σύστημα (Mearsheimer, 2011). Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Kenneth Waltz, οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων, ανεξάρτητα από το εάν διατυπώνονται για τις Μεγάλες Δυνάμεις, βρίσκουν εφαρμογή και στη συμπεριφορά των μικρότερων κρατών «τα οποία αλληλεπιδρούν, στον βαθμό που οι αλληλεπιδράσεις τους είναι απομονωμένες από την επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων ενός συστήματος, είτε λόγω της σχετικής αδιαφορίας των τελευταίων, είτε λόγω δυσκολιών στις επικοινωνίες και τις μεταφορές (Waltz, 2011).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί πως ο Mearsheimer (2011), λαμβάνοντας υπόψη τη στρατιωτική ισχύ των κρατών, ορίζει τις μεγάλες δυνάμεις ως εκείνα τα κράτη που διαθέτουν επαρκή στρατιωτική ικανότητα ώστε να αντιτάξει μία υπολογίσιμη δύναμη σε μία συμβατική πολεμική σύρραξη εναντίον του πλέον ισχυρού κράτους του διεθνούς συστήματος. Σημειώνεται πως η ικανότητα επίτευξης μίας στρατιωτικής νίκης επί του ισχυρότερου κράτους δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη για το χαρακτηρισμό ενός κράτους ως μεγάλη δύναμη, αρκεί το τελευταίο να έχει την ικανότητα να μετατρέψει τη σύγκρουση σε πόλεμο φθοράς του ισχυρού αντιπάλου. Ιδιαίτερα όσον αφορά τη σύγχρονη εποχή, όπου πολλά κράτη διαθέτουν πυρηνικά όπλα, κάθε κράτος που χαρακτηρίζεται ως μεγάλη δύναμη πρέπει να διαθέτει, πέραν των συμβατικών δυνάμεων, και μία αξιόλογη πυρηνική αποτρεπτική δύναμη, με δυνατότητα επιβίωσης σε περίπτωση πυρηνικής επίθεσης του εχθρού.

2.2 Βασικές αρχές του επιθετικού ρεαλισμού

Όπως αναφέρθηκε και στα πλαίσια της εισαγωγής της παρούσας εργασίας, βασική παραδοχή του ρεαλισμού αποτελεί η ιδέα ότι η επιδίωξη ενίσχυσης της ισχύος σε σχέση με την αντίστοιχη ισχύ των άλλων κρατικών δρώντων σε ποιοτικό επίπεδο (Mearsheimer, 1990) συνιστά βασικό παράγοντα διαμόρφωσης της συμπεριφοράς των κρατικών δρώντων και του ανταγωνισμού που αναπτύσσεται μεταξύ τους (Mearsheimer, 2013). Την ιδέα αυτή συμμαρρίζονται και οι εκπρόσωποι των δύο

σχολών του νεορεαλισμού οι οποίοι, ωστόσο, διαφοροποιούνται σε σχέση με τα κίνητρα των κρατών σε σχέση με την ισχύ αφού οι μεν αμυντικοί ρεαλιστές υποστηρίζουν πως τα κράτη επιδιώκουν να αποκτήσουν και να διατηρήσουν το μερίδιο ισχύος που διασφαλίζει την επιβίωσή τους (Waltz the state and war) ενώ, από την άλλη, οι εκπρόσωποι του επιθετικού ρεαλισμού διατείνονται πως πρωταρχικό στόχο των κρατών αποτελεί η μεγιστοποίηση της ισχύος που διαθέτουν (Mearsheimer, 2011).

Η θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού, όπως αναπτύσσεται αναλυτικά από τον Mearsheimer (2011) στα πλαίσια του έργου “The Tragedy of Great Powers Politics” θεμελιώνεται πάνω σε πέντε (5) βασικές υποθέσεις που αφορούν στο σύγχρονο διεθνές σύστημα:

- Η αναρχία συνιστά βασικό χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος με την έννοια ότι δεν εντοπίζεται κάποια κυρίαρχη δύναμη που να έχει την ικανότητα να διασφαλίσει την επιβίωση των κρατών έναντι οποιασδήποτε εξέλιξης. Αντιθέτως, η δομή και η ισορροπία του διεθνούς συστήματος συνιστά συνάρτηση της συμπεριφοράς των επιμέρους κρατικών δρώντων ενώ η σχέση αυτή είναι αμφίδρομη.
- Κάθε κρατικός δρώντας διαθέτει μία επιθετική στρατιωτική δύναμη, οποιασδήποτε μορφής, η οποία τον καθιστά ικανό να προξενήσει πλήγματα σε τουλάχιστον ένα άλλο κρατικό δρώντα με τον οποίο διατηρεί εχθρικές σχέσεις
- Η αβεβαιότητα συνιστά ένα εγγενές χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος και των διακρατικών σχέσεων δεδομένου ότι κανένα κράτος δεν είναι σε θέση να έχει γνώση των προθέσεων κάποιου έτερου κράτους
- Ως θεμελιώδης και διαρκής στόχος κάθε κράτους που συνιστά μεγάλη δύναμη θεωρείται η επιβίωσή του εντός του ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος.
- Οι κρατικοί δρώντες που αποτελούν τις μεγάλες δυνάμεις του συστήματος αναπτύσσουν ορθολογική δράση, η οποία λαμβάνει ποικίλες μορφές στρατηγικής μετά από συνεκτίμηση των προθέσεων των έτερων κρατικών δρώντων.

Παρά το γεγονός ότι καμία από τις προαναφερθείσες υποθέσεις δεν οδηγεί, ντετερμινιστικά, στο συμπέρασμα ότι οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είναι επιθετικές, ωστόσο ο συνδυασμός τους δημιουργεί ισχυρά κίνητρα για την ανάπτυξη και εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών, οι οποίες

ακολουθούν τρία (3) βασικά πρότυπα: φόβος, αυτοβοήθεια και μεγιστοποίηση ισχύος (Mearsheimer, 2011).

2.2.1 Η επιδίωξη της ισχύος και το κίνητρο του φόβου

Σύμφωνα με τον Mearheimer (2011), η μεγιστοποίηση της ισχύος συνιστά πρωταρχικό σκοπό των μεγάλων δυνάμεων με απώτερο στόχο να αναλάβουν ένα ηγεμονικό ρόλο στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος. Υπό αυτό το πρίσμα, ο Αμερικανός διανοητής απορρίπτει την ιδέα που έχει διατυπωθεί από ορισμένους ρεαλιστές (Schweller, 1996; Wolfers, 1962) σχετικά με την ύπαρξη ορισμένων κρατών εντός του διεθνούς συστήματος, τα οποία αντλούν ικανοποίηση από τον υφιστάμενο καταμερισμό ισχύος και, ως εκ τούτου, επιδιώκουν τη διατήρηση του status quo. Αντιθέτως, αντιτείνει την άποψη ότι οι μεγάλες δυνάμεις επιδιώκουν την ανατροπή της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος προς όφελός τους, με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση όπου κάποιο κράτος έχει επιτύχει την πλήρη ηγεμονία εντός του διεθνούς συστήματος (Mearsheimer, 2011).

Στα πλαίσια του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος, είναι λογικό τα κράτη να αναπτύσσουν σημαντικά επίπεδα φόβου όσον αφορά στις προθέσεις των έτερων κρατών, οι οποίες, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, δεν είναι δυνατό να περιέλθουν σε γνώση τους. Συνεπώς, ο φόβος συνιστά θεμελιώδη κινητήριο δύναμη της συμπεριφοράς των κρατών, ιδιαίτερος στην περίπτωση των μεγάλων δυνάμεων (Mearsheimer, 2013). Ο προαναφερθέντας φόβος αποτελεί σταθερό παράγοντα διαμόρφωσης της κρατικής συμπεριφοράς των μεγάλων δυνάμεων και μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές σε επίπεδο χρόνου και χώρου και βασική του πηγή αποτελεί η παραδοχή ότι, ανεξάρτητα από τις πιθανές σχέσεις οικονομικές αλληλεξάρτησης που αναπτύσσονται μεταξύ των κρατών, η εκδήλωση μίας πολεμικής σύρραξης παραμένει ένα ενδεχόμενο που είναι αδύνατο να απαλειφθεί. Ως εκ τούτου, προκειμένου να διατηρήσουν την ασφάλειά τους τα κράτη επιδιώκουν την ενίσχυση του μεριδίου ισχύος τους. Από την άλλη πλευρά, το μερίδιο ισχύος που αντιστοιχεί σε κάθε κράτος διαμορφώνει καταλυτικά και το φόβο που αυτό καλλιεργεί στους έτερους κρατικούς δρώντες (Mearsheimer, 2011).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, κρίνεται σημαντικό να οριστεί η ισχύς και να προσδιοριστούν με σαφήνεια τα όρια μεταξύ πραγματικής και δυνητικής ισχύος.

Σύμφωνα με το Mearsheimer, η πραγματική ισχύς ενός κράτους υπολογίζεται με βάση τις χερσαίες, αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις που διαθέτει και μπορούν να χρησιμοποιηθούν άμεσα για την υποστήριξη των σκοπών του. Από την άλλη πλευρά, η δυνητική ισχύς ενός κράτους υπολογίζεται με όρους πληθυσμού και οικονομικής δύναμης, καθώς αυτά τα δύο συνιστούν τους ακρογωνιαίους λίθους για την επίτευξη υψηλής στρατιωτικής ισχύος. Σημειώνεται πως ο Mearsheimer αποδίδει ύψιστη σημασία στο στρατό ξηράς, ως παράγοντα διαμόρφωσης της στρατιωτικής ισχύος, ακόμα και κατά τη διάρκεια της πυρηνικής εποχής (Mearsheimer, 2011).

Ο τρόπος με τον οποίο η αξιολόγηση της ισχύος των δυνητικών εχθρών επηρεάζει τα επίπεδα φόβου του κάθε κρατικού δρώντα είναι τριπλός. Αρχικά, η ύπαρξη ενός αξιόλογου πυρηνικού οπλοστασίου, το οποίο διαθέτει την ικανότητα επιβίωσης και διεξαγωγής αντιποίνων σε περίπτωση μίας πυρηνικής επίθεσης από κάποιο εχθρικό κράτος, λειτουργεί ανασταλτικά στη δημιουργία υψηλών επιπέδων φόβου απέναντι στους δυνητικούς εχθρούς. Η εν λόγω θεωρία βασίζεται στη λογική ότι, λαμβάνοντας υπόψη την ανυπολόγιστη καταστροφή που ένα πυρηνικό χτύπημα έχει την ικανότητα να προκαλέσει σε ένα αντίπαλο κράτος μέσα σε ελάχιστο χρόνο, τα κράτη που διαθέτουν τέτοιου είδους οπλοστάσια είναι σχετικά απρόθυμα να εμπλακούν σε μεταξύ τους ένοπλες συγκρούσεις χωρίς, ωστόσο, αυτό να σημαίνει ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο καθίσταται εντελώς απίθανο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εν λόγω θεωρίας αποτελεί η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου, όπου η ύπαρξη πυρηνικών οπλοστασίων και στα δύο βασικά «στρατόπεδα» διατηρούσε το φόβο μίας ενδεχόμενης σύγκρουσης των δύο υπερδυνάμεων ο οποίος, ωστόσο, συγκρατούνταν σε ανεκτά επίπεδα (Mearsheimer, 2011).

Κατά δεύτερον, σύμφωνα με το Mearsheimer, το νερό διαθέτει σημαντική ανασχετική δύναμη αναφορικά με το φόβο για κάποια επικείμενη επίθεση από έτερο κράτος καθώς παρατηρεί πως οι μεγάλες δυνάμεις τείνουν να επιδεικνύουν σημαντικά μικρότερη επιθετική ικανότητα απέναντι σε έτερα κράτη όταν ανάμεσά τους παρεμβάλλεται κάποια σημαντική υδάτινη έκταση (π.χ. θάλασσα ή ωκεανός). Προς υποστήριξη της συγκεκριμένης θεωρίας του, ο Mearsheimer παραθέτει ορισμένα ιστορικά παραδείγματα, όπως το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Η.Π.Α. δεν έχουν δεχτεί κάποια επίθεση από έτερη μεγάλη δύναμη καθώς χωρίζονται με νερό από όλες τις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος καθώς και το γεγονός ότι οι Η.Π.Α., παρά τη φαινομενική της στρατιωτική υπεροχή, δεν έχει

επιδιώξει να κατακτήσει εδάφη της Ευρώπης ή της Βορειοανατολικής Ασίας (Mearsheimer, 2011).

Τέλος, ένας ακόμα τρόπος που η ισχύς των μεγάλων δυνάμεων επηρεάζει το μεταξύ τους φόβο αφορά στην κατανομή της εντός του διεθνούς συστήματος και το κατά πόσο παρατηρείται μία σχετική ισορροπία σε αυτή. Πιο αναλυτικά, ο Mearsheimer υποστηρίζει πως τα επίπεδα του φόβου αναφορικά με μία ενδεχόμενη επίθεση από κάποιο εχθρικό κράτος μεγιστοποιούνται σε περιπτώσεις όπου το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται ως πολυπολικό και στα πλαίσιά του διακρίνεται κάποια δυνητική ηγεμονική δύναμη. Σημειώνεται ότι το διεθνές σύστημα στο οποίο επικρατούν οι προαναφερθείσες συνθήκες περιγράφεται από το Mearsheimer ως «μη ισορροπημένο πολυπολικό» (Mearheimer, 2011).

Ως δυνητική ηγεμονική δύναμη χαρακτηρίζεται ένα κράτος που συνιστά μεγάλη δύναμη εντός του διεθνούς συστήματος και διαθέτει τόσο υψηλά επίπεδα πραγματικής και δυνητικής ισχύος που το καθιστούν δυνητικά ικανό να κυριαρχήσει επί του συνόλου των έτερων μεγάλων δυνάμεων που εντοπίζονται στη γεωγραφική του περιφέρεια. Σημειώνεται πως η ικανότητα επίτευξης στρατιωτικής νίκης επί του συνόλου των αντιπάλων του ταυτόχρονα δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη για το χαρακτηρισμό ενός κράτους ως δυνητικού ηγεμόνα, ωστόσο απαιτείται το ενδεχόμενο επίτευξης νίκης επί των μεμονωμένων αντιπάλων του να χαρακτηρίζεται ως εξαιρετικά πιθανό, όπως και το ενδεχόμενο επίτευξης νίκης επί ενός συνασπισμού ορισμένων εκ των αντιπάλων του να χαρακτηρίζεται ως αρκετά πιθανό. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικότερο ρόλο για το χαρακτηρισμό ενός κράτους ως δυνητική ηγεμονική δύναμη διαδραματίζει η ύπαρξη σημαντικού προβαδίσματος ισχύος τόσο σε πραγματικό όσο και σε δυνητικό επίπεδο (Mearsheimer, 2011).

Σε αντίθεση με τα προαναφερθέντα συστήματα, τα ισορροπημένα πολυπολικά συστήματα, δηλαδή αυτά στα οποία δε διακρίνεται κάποια δυνητική ηγεμονική δύναμη, συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα φόβου μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων καθώς η ανισορροπία ισχύος μεταξύ των ισχυρότερων κρατών δεν είναι τόσο έντονη όσο στην προηγούμενη περίπτωση. Τέλος, τα χαμηλότερα επίπεδα φόβου μεταξύ των κρατικών δρώντων εντοπίζονται στις περιπτώσεις διπολικών συστημάτων. Και σε αυτή την περίπτωση το μέγεθος του χάσματος ισχύος που καταγράφεται μεταξύ των ισχυρότερων κρατών συμβάλει καθοριστικά στα επίπεδα φόβου με αποτέλεσμα η έλλειψη κάποιας αξιοσημείωτης ανισορροπίας στα επίπεδα ισχύος των μεγάλων

δυνάμεων να συγκρατούν τα επίπεδα φόβου σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα από την προηγούμενη περίπτωση των ισορροπημένων πολυπολικών συστημάτων. Ωστόσο, στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως παρά το γεγονός ότι τα επίπεδα φόβου στα πλαίσια των διπολικών συστημάτων είναι χαμηλά, ωστόσο δε μπορούν να παραβλεφθούν (Mearsheimer, 2011).

Αναφερόμενος στον τρόπο με τον οποίο η κατανομή ισχύος εντός του διεθνούς συστήματος επιδρά στα επίπεδα φόβου που αναπτύσσονται μεταξύ των κρατικών δρώντων, ο Mearsheimer σημειώνει πως ο φόβος των κρατών απέναντι στα έτερα κράτη απορρέει από την εκτίμηση των ικανοτήτων των τελευταίων και όχι των προθέσεών τους, οι οποίες, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι αδύνατο να προβλεφθούν με ακρίβεια, αναγκάζοντας τα κράτη να διαμορφώσουν την πολιτική τους αποδίδοντας στους δυνητικούς αντιπάλους τους τις χειρότερες δυνατές προθέσεις (Mearsheimer, 2011). Σημειώνεται πως η άποψη αυτή του Mearsheimer σχετικά με την αξιολόγηση ικανοτήτων και όχι προθέσεων εκ μέρους των μεγάλων δυνάμεων δεν είναι ευρέως αποδεκτή (Edelstein, 2000; Kydd, 1997).

2.2.2 Το δίλημμα ασφαλείας

Ο Mearsheimer υιοθετεί τον όρο «δίλημμα ασφαλείας», ο οποίος εισήχθη για πρώτη φορά από τον John Herz στα μέσα του προηγούμενου αιώνα και χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία πρωταρχική συνέπεια του άναρχου χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Herz, «προσπαθώντας να αποκτήσουν ασφάλεια από επίθεση, (τα κράτη) εξωθούνται να αποκτήσουν όλο και περισσότερη ισχύ προκειμένου να ξεφύγουν από την επίδραση της ισχύος των άλλων. Αυτό, με τη σειρά του, καθιστά τους άλλους περισσότερο ανασφαλείς και τους υποχρεώνει να ετοιμάζονται για το χειρότερο. Καθώς κανένας δε μπορεί ποτέ να αισθάνεται απολύτως ασφαλής σε έναν τέτοιο κόσμο ανταγωνιστικών μονάδων, προκύπτει ανταγωνισμός ασφαλείας και ξεκινά ο φαύλος κύκλος της ασφάλειας και της συσσώρευσης ισχύος» (Herz, 1950). Λαμβάνοντας υπόψη την αναρχία του διεθνούς συστήματος, γίνεται σαφές πως το δίλημμα ασφαλείας αποτελεί μία διαχρονική συνθήκη που οδηγεί στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών σχέσεων μεταξύ των κρατών (Mearsheimer, 2011).

Παρά τη φαινομενική αντίθεση του ορισμού του Herz για το δίλημμα ασφαλείας και της θεωρίας του επιθετικού ρεαλισμού του Mearsheimer, δεδομένου ότι ο πρώτος προϋποθέτει πως τα κράτη έχουν αγαθές προθέσεις ενώ η δεύτερη αναφέρει πως οι διακρατικές σχέσεις είναι εχθρικές, ο Mearsheimer ισχυρίζεται πως το δίλημμα ασφαλείας συνοψίζει την ουσία της θεωρίας του επιθετικού ρεαλισμού. Μάλιστα, προκειμένου να εξηγήσει τη γεφύρωση του φαινομενικού χάσματος μεταξύ των δύο θεωριών αναφέρει πως ο επιθετικός ρεαλισμός μπορεί να αποδεχτεί τις εγγενώς καλές προθέσεις των κρατών, οι οποίες μετατρέπονται σε εχθρικές υπό την επίδραση των πέντε βασικών υποθέσεων της θεωρίας που αναλύθηκαν σε προηγούμενη ενότητα (Mearsheimer, 2011).

2.2.3 Η ιεράρχηση των εθνικών σκοπών των κρατικών δρώντων

Όπως έχει αναφερθεί και στα πλαίσια προηγούμενων ενοτήτων της παρούσας εργασίας, η επιβίωση συνιστά, σύμφωνα με το Mearsheimer, πρωταρχικό σκοπό όλων των κρατικών δρώντων (Mearsheimer, 2006). Ωστόσο, ο επιφανής μελετητής των διεθνών σχέσεων αναφέρει πως, πέραν του προαναφερθέντος, η συμπεριφορά που αναπτύσσουν οι κρατικοί δρώντες επιδιώκει, ενίοτε, και την επίτευξη ορισμένων επιμέρους σκοπών, οι οποίοι μπορεί να έχουν οικονομική, ιδεολογική, εθνική ή ανθρωπιστική χροιά. Ωστόσο, βασική προϋπόθεση προκειμένου ένα κράτος να επιδιώξει την επίτευξη ενός έτερου σκοπού πέραν της ασφάλειας αποτελεί η μη σύγκρουση της εν λόγω επιδίωξης με τη λογική της ισορροπίας ισχύος (Mearsheimer, 2011).

Πιο αναλυτικά, η επιδίωξη μεγαλύτερης οικονομικής ευμάρειας εκ μέρους των κρατών συνιστά ένα λογικό σκοπό των κρατών, αφού αυτή μπορεί να διασφαλίσει την ευημερία των πολιτών τους. Επιπροσθέτως, η αναβάθμιση της οικονομικής ισχύος ενός κράτους συνεπάγεται και την αναβάθμιση της στρατιωτικής του ισχύος, η οποία συνιστά σημαντικό παράγοντα διασφάλισης της επιβίωσης ενός κράτους. Όσον αφορά τους ιδεολογικούς σκοπούς που επιδιώκουν τα κράτη, αυτοί επιβεβαιώνονται με μία σειρά από σημαντικά ιστορικά παραδείγματα, όπως η επέκταση του Γ' Ράιχ και ο Ψυχρός Πόλεμος, στα πλαίσια των οποίων επιδιώχθηκαν τόσο ιδεολογικοί όσο και ρεαλιστικοί σκοποί εκ μέρους των εμπλεκόμενων κρατών. Επιπλέον, ένας ακόμα επιμέρους σκοπός που επιδιώκουν συχνά τα κράτη αφορά στην εθνική ενοποίηση η

οποία, συχνά, λειτουργεί ενισχυτικά προς την επιδίωξη για αύξηση της σχετικής ισχύος ενός κράτους, όπως συνέβη στην περίπτωση της δημιουργίας του ενωμένου Γερμανικού κράτους μετά τη διάλυση της Πρωσίας περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα (Mearsheimer, 2011).

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν και ορισμένοι επιμέρους σκοποί που επιδιώκουν τα κράτη, οι οποίοι δεν έχουν καμία αξιοσημείωτη επίδραση στην ισορροπία των δυνάμεων. Σε αυτή την κατηγορία εμπίπτουν οι ανθρωπιστικές επιχειρήσεις που διεξάγουν οι μεγάλες δυνάμεις σε διάφορα σημεία του κόσμου για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, οι επιχειρήσεις, όταν δε συνοδεύονται από άλλους σκοπούς ενίσχυσης της ισχύος, αυτές διεξάγονται για μικρό χρονικό διάστημα και με περιορισμένα μέσα, χωρίς να επιδρούν στο μερίδιο ισχύος που αντιστοιχεί στη διεξάγουσα δύναμη (Mearsheimer, 2011).

Ωστόσο, όταν οι σκοποί πέραν της ασφάλειας προσκρούουν στην λογική επιδίωξης ισχύος, τα κράτη τείνουν να λειτουργούν σύμφωνα με τις προβλέψεις της ρεαλιστικής θεωρίας. Στην κατηγορία αυτή εμπίπτει ο διακηρυγμένος στόχος των Η.Π.Α. να βοηθήσουν την εξάπλωση της δημοκρατίας ανά τον κόσμο, ο οποίος, ωστόσο, τίθεται στο περιθώριο σε περιπτώσεις όπου κάτι τέτοιο δε συμβαδίζει με τους γεωστρατηγικούς στόχους της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής. Σε αυτό το πλαίσιο, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η αμερικανική ηγεσία επέλεξε να ενισχύσει την ανατροπή δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων σε διάφορες χώρες και την αντικατάστασή τους από αυταρχικά καθεστώτα, σε περιπτώσεις όπου κρίθηκε ότι μία τέτοια επιλογή θα ευνοούσε την αύξηση της σχετικής ισχύος τους ενάντια στο αντίπαλο δέος, τη Σοβιετική Ένωση (Schmitz, 1999; Smith, 1994). Επιπροσθέτως, άλλο ιστορικό παράδειγμα που εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία αποτελεί η συμμαχία των φιλελεύθερων δημοκρατιών της Ευρώπης και των Η.Π.Α. με το κομμουνιστικό καθεστώς της Σοβιετικής Ένωσης ενάντια στη Γερμανία του Χίτλερ κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Τέλος, στην ίδια κατηγορία αξίζει να αναφερθεί και το σύμφωνο μη επίθεσης που υπογράφηκε μεταξύ δύο κρατών με αγεφύρωτες, κατά τα άλλα, ιδεολογικές διαφορές, της ναζιστικής Γερμανίας και της κομμουνιστικής Σοβιετικής Ένωσης (Σύμφωνο Μολότοφ- Ρίμπεντροπ) (Mearsheimer, 2011). Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προαναφερθέντα παραδείγματα συνάγεται το συμπέρασμα ότι σε περιπτώσεις όπου οι μεγάλες δυνάμεις βρίσκονται αντιμέτωπες με μία μείζονα απειλή, κατά κανόνα, επιλέγουν να λειτουργήσουν με βάση τη

ρεαλιστική θεωρία και με γνώμονα την επιβίωσή τους βάζοντας στην άκρη όποια ιδεολογικά κωλύματα μπορεί να προκύπτουν (Walt, 1987).

Επιπροσθέτως, οι σκοποί επιδίωξης της ασφάλειας ενός κράτους υπερτερεί και των όποιων επιμέρους οικονομικών σκοπών στη βάση της διακήρυξης του Adam Smith ότι «η άμυνα έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία από ό,τι η ευμάρεια» (Smith, 1976). Ο Νόμος περί Ναυσιπλοΐας που εξέδωσε η Αγγλία το 1651 αποτελεί, ίσως, το πλέον τρανταχτό ιστορικό παράδειγμα της επικράτησης της σχετικής ισχύος έναντι της οικονομικής ευμάρειας. Πιο αναλυτικά, το εν λόγω νομοθέτημα όριζε ότι το σύνολο των αγαθών που εισάγονταν στη χώρα έπρεπε να μεταφέρονταν είτε με αγγλικά πλοία, είτε με πλοία της χώρας παραγωγής. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η Ολλανδία, κατά την εποχή εκείνη συνιστούσε τη μοναδική ναυτική δύναμη που είχε την ισχύ να πλήξει την ασφάλεια της Αγγλίας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η οικονομία της Ολλανδίας βασιζόταν, κυρίως, στη ναυσιπλοΐα και όχι την παραγωγή αγαθών, συνάγεται πως η εφαρμογή του προαναφερθέντος νόμου είχε ως ξεκάθαρο στόχο να επιφέρει ένα καίριο πλήγμα στην ολλανδική οικονομία (Kennedy, 1976). Φυσικά, ο νόμος αυτός είχε δυσμενείς συνέπειες και για την αγγλική οικονομία, η οποία ωστόσο, ήταν συγκριτικά μικρότερη από την αντίστοιχη ζημιά που επήλθε στην ολλανδική οικονομία (Mearsheimer, 2011).

2.3 Στρατηγικές επιβίωσης

Όπως αναφέρθηκε και στα πλαίσια των προηγούμενων εννοιών, πρωταρχικό σκοπό των μεγάλων δυνάμεων αποτελεί η επιβίωση μέσω της μεγιστοποίησης της σχετικής ισχύος τους στο διεθνές σύστημα. Στα πλαίσια του εξεταζόμενου έργου, “The tragedy of Great Powers Politics”, ο Mearsheimer αναφέρεται σε ορισμένες στρατηγικές που υιοθετούνται από τις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος και στοχεύουν είτε στη μεγιστοποίηση της ισχύος τους (πόλεμος, εκβιασμός, πρόκληση πολέμου για κατατριβή τρίτων, κατατριβή τρίτων), είτε στην αποτροπή των αντιπάλων τους να μεγιστοποιήσουν το δικό τους μερίδιο ισχύος εις βάρος τους (εξισορρόπηση, μεταφορά βαρών) (Mearsheimer, 2011; Toft, 2005).

2.3.1 Στρατηγικές μεγιστοποίησης ισχύος

Ο πόλεμος συνιστά, σύμφωνα με τον Mearsheimer, την πλέον αμφιλεγόμενη στρατηγική για τη μεγιστοποίηση της ισχύος ενός κράτους δεδομένου ότι συνεπάγεται ανυπολόγιστες υλικές και ανθρώπινες απώλειες. Ωστόσο, ο συγγραφέας απορρίπτει το επιχείρημα που έχει διατυπωθεί από αρκετούς μελετητές των διεθνών σχέσεων αναφορικά με τη ματαιότητα του πολέμου ως μέσο για την αύξηση της σχετικής ισχύος ενός κράτους, αντιτεινόντας πως ένας επιτυχημένος πόλεμος μπορεί να φέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ωστόσο, δεδομένου ότι η έναρξη μίας πολεμικής σύρραξης συνιστά ένα εξαιρετικά κοστοβόρο εγχείρημα, τα κράτη, όντας ορθολογικοί δρώντες, το επιλέγουν μόνο σε περιπτώσεις όπου κρίνουν πως το αναμενόμενο όφελος υπερβαίνει το αναμενόμενο κόστος (Mearsheimer, 2011).

Όσον αφορά τη στρατηγική του εκβιασμού, αυτή συνίσταται στην επιδίωξη ενός κράτους να αποκτήσει ισχύ εις βάρος ενός αντίπαλου κράτους χωρίς τη χρήση στρατιωτικής βίας αλλά με μέσο την απειλή της χρήσης της. Είναι προφανές πως η συγκεκριμένη στρατηγική φέρει σημαντικά πλεονεκτήματα σε σχέση με την κήρυξη πολέμου, αφού απαλείφονται οι σημαντικές απώλειες που προκύπτουν από μία ένοπλη σύγκρουση. Ωστόσο, η στρατηγική του εκβιασμού θεωρείται αποτελεσματική όταν χρησιμοποιείται ενάντια σε κάποια μικρή δύναμη αφού, κατά κανόνα, οι μεγάλες δυνάμεις δεν είναι διατεθειμένες να παραχωρήσουν μέρος της ισχύος τους σε κάποια αντίπαλη δύναμη χωρίς την πραγματική έναρξη πολέμου, βασιζόμενες στη σημαντική στρατιωτική τους ισχύ. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί πως υπάρχουν κάποια καταγεγραμμένα ιστορικά παραδείγματα επιτυχημένης χρήσης της στρατηγικής του εκβιασμού εναντίον μεγάλων δυνάμεων (Mearsheimer, 2011).

Η στρατηγική της πρόκλησης πολέμου για κατατριβή τρίτων περιλαμβάνει την έμμεση παρακίνηση δύο έτερων κρατών να εμπλακούν σε μία μεταξύ τους μακροχρόνια πολεμική σύρραξη, η οποία θα τους αποδυναμώσει στρατιωτικά ενώ, παράλληλα, ο υποκινητής διατηρεί ακέραια την αρχική στρατιωτική του ισχύ. Παρά τα προφανή πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης στρατηγικής, η επιτυχημένη εφαρμογή της προσκρούει σε σημαντικά εμπόδια. Πιο αναλυτικά, η παρακίνηση δύο κρατών να εμπλακούν σε πόλεμο που δε θα διεξήγαγαν υπό άλλες συνθήκες θεωρείται ως ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα, όπως επίσης και η παραμονή του υποκινητή στο παρασκήνιο. Επιπροσθέτως, υπάρχει σημαντική πιθανότητα τα δύο

έτερα κράτη να αντιληφθούν την πιθανότητα να εμπλακούν σε μία μακροχρόνια στρατιωτική διαμάχη που θα τους αποδυναμώσει την ώρα που το κράτος- υποκινητής θα ενισχύσει τη σχετική του ισχύ χωρίς απώλειες σε οποιοδήποτε επίπεδο. Τέλος, δε μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ένα από τα κράτη που θα εμπλακούν σε πόλεμο να επιτύχει μία γρήγορη νίκη ενισχύοντας, με τον τρόπο αυτό, τη σχετική του ισχύ (Mearsheimer, 2011).

Τέλος, η κατατριβή τρίτων αποτελεί μία περισσότερο προσοδοφόρα παραλλαγή της προαναφερθείσας στρατηγικής, η οποία συνίσταται στη διασφάλιση εκ μέρους μίας μεγάλης δύναμης ότι ο πόλεμος μεταξύ δύο άλλων κρατών θα διαρκέσει μεγάλο χρονικό διάστημα, ικανό να τα αποδυναμώσει σε επίπεδο στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος. Η διαφορά με την προηγούμενη στρατηγική έγκειται στο γεγονός ότι η μεγάλη δύναμη δεν αποτελεί υποκινητή του πολέμου, για αυτό και θεωρείται και πιο αποτελεσματική (Mearsheimer, 2011).

2.3.2 Στρατηγικές αποτροπής μεγιστοποίησης σχετικής ισχύος των αντιπάλων

Σε γενικές γραμμές, η σημαντική στρατιωτική ισχύ των μεγάλων δυνάμεων λειτουργεί αποτρεπτικά έναντι στις επιδιώξεις άλλων κρατών να ανατρέψουν την υφιστάμενη ισορροπία ισχύος προς ενίσχυση του δικού τους μεριδίου. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην περίπτωση όπου εντός του διεθνούς συστήματος αναδειχθεί κάποιος δυνητικός ηγεμόνας, ο οποίος επιδιώκει την εξασφάλιση της απόλυτης ισχύος (Mearsheimer, 2011).

Η στρατηγική της εξισορρόπησης συνίσταται στην ανάληψη, εκ μέρους μίας μεγάλης δύναμης, της άμεσης ευθύνης να αποτρέψει με κάθε μέσο την επιδίωξη ενός επιτιθέμενου κράτους να ανατρέψει το status quo όσον αφορά στην παγκόσμια ισορροπία ισχύος. Αρχικός στόχος της στρατηγικής εξισορρόπησης είναι να λειτουργήσει αποτρεπτικά στις επιδιώξεις του κράτους που εκδηλώνει επιθετικό χαρακτήρα, ωστόσο το κράτος ή τα κράτη που την υιοθετούν είναι προετοιμασμένα να καταφύγουν ακόμα και σε πόλεμο εάν δε λειτουργήσει η αποτροπή. Σε γενικές γραμμές, τα απειλούμενα κράτη εφαρμόζουν την στρατηγική της εξισορρόπησης με τρεις (3) βασικούς τρόπους.

Ο πρώτος τρόπος αφορά στη διακήρυξη της αδιαπραγμάτευτης δέσμευσής τους να διατηρήσουν την υφιστάμενη ισορροπία ισχύος με κάθε μέσο, ακόμα και εάν αυτό

σημαίνει την εμπλοκή τους σε κάποια πολεμική σύρραξη. Ο δεύτερος τρόπος συνίσταται στη δημιουργία κάποιας διακρατικής αμυντικής συμμαχίας με στόχο την αποτελεσματική αναχαίτιση της επιτιθέμενης μεγάλης δύναμης. Στα πλαίσια ενός διπολικού συστήματος, ο τρόπος αυτός, κατά κανόνα, βρίσκει εφαρμογή μεταξύ των μικρότερων σε ισχύ δυνάμεων (Mearsheimer, 2011). Σημειώνεται πως αυτός ο τρόπος χαρακτηρίζεται από τον Kenneth Waltz ως «εξωτερική εξισορρόπηση» (Waltz, 2011) και θεωρείται ως μία αργή μέθοδος περιορισμένης αποτελεσματικότητας λόγω της δυσκολίας που απορρέει από τις διαφωνίες που προκύπτουν όσον αφορά στην κατανομή των αρμοδιοτήτων και των ευθυνών (Mearsheimer, 2011). Τέλος, ο τρίτος τρόπος, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως «εσωτερική εξισορρόπηση» (Waltz, 2011) συνίσταται στην κινητοποίηση, εκ μέρους των απειλούμενων κρατών, περισσότερων εθνικών πόρων, όπως για παράδειγμα μέσω της αύξησης των αμυντικών δαπανών. Όπως είναι φυσικό, ο συγκεκριμένος τρόπος υπόκειται σε κάποια όρια δεδομένου ότι οι αμυντικές δαπάνες ενός κράτους δε μπορούν να αυξάνονται απεριόριστα ενώ οι μεγάλες δυνάμεις ήδη καταναλώνουν μεγάλο μέρος των κεφαλαίων τους στο συγκεκριμένο τομέα (Mearsheimer, 2011).

Από την άλλη πλευρά, η στρατηγική της μεταφοράς βαρών συνίσταται στην προσπάθεια ενός απειλούμενου κράτους να μεταφέρει την ευθύνη για αποτροπή ή σύγκρουση με τον επιτιθέμενο σε κάποιο έτερο απειλούμενο κράτος, χωρίς το ίδιο να έχει ενεργό ανάμειξη στην προσπάθεια αυτή. Στόχο της εν λόγω στρατηγικής αποτελεί η αναχαίτιση κάποιου επιτιθέμενου κράτους, το οποίο αναγνωρίζεται ως απειλή με παράλληλη αποφυγή των βαρών που συνεπάγεται η προαναφερθείσα αναχαίτιση. Η στρατηγική της μεταφοράς βαρών με τέσσερα (4) βασικά μέτρα, τα οποία αναλύονται στη συνέχεια (Mearsheimer, 2011).

Το πρώτο μέτρο αφορά στην επιδίωξη σύναψης καλών σχέσεων με τον επιτιθέμενο μέσω της διπλωματικής οδού ή μέσω της μη πρόκλησής του επιδιώκοντας αυτός να στρέψει την προσοχή του προς το κράτος που προορίζεται να αναλάβει το βάρος της αναχαίτισης. Το δεύτερο μέτρο συνεπάγεται τη διατήρηση ψυχρών σχέσεων μεταξύ του κράτους που επιδιώκει να μεταφέρει τα βάρη αναχαίτισης του επιτιθέμενου και το κράτος που προορίζεται να αναλάβει τα βάρη με πρωτοβουλία του πρώτου προκειμένου αυτό να μην αναγκαστεί να εμπλακεί σε ένα πιθανό πόλεμο ανάμεσα στο δεύτερο και τον επιτιθέμενο. Όσον αφορά στον τρίτο τρόπο μεταφοράς βαρών, αυτός συνεπάγεται την αύξηση των αμυντικών δαπανών εκ μέρους του κράτους που

μεταφέρει τα βάρη. Το εν λόγω μέτρο, αφενός ενισχύει τη στρατιωτική ισχύ του κράτους που μεταφέρει τα βάρη, με αποτέλεσμα το κράτος που προορίζεται να αναλάβει τα βάρη να καθίσταται περισσότερο ελκυστικός στόχος για τον επιτιθέμενο και, αφετέρου, λειτουργεί προφυλακτικά για το ίδιο το κράτος που το υιοθετεί σε περίπτωση που, τελικά, αυτό αναγκαστεί να αναλάβει τα βάρη που θα του μεταβιβάσει κάποιο έτερο κράτος ή σε περίπτωση που τελικά κληθεί να αναχαιτίσει το ίδιο τον επιτιθέμενο μετά από σύντομη ήττα του κράτους στο οποίο είχε μεταβιβάσει τα βάρη (Mearsheimer, 2011).

Τέλος, το κράτος που επιδιώκει να μεταφέρει το βάρος της αναχαιτίσης του αντιπάλου σε ένα έτερο κράτος είναι δυνατό να επιδιώξει την αύξηση της ισχύος του τελευταίου με στόχο αυτό να καταστεί περισσότερο ικανό να αναχαιτίσει το επιτιθέμενο κράτος με ίδιες δυνάμεις έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι το κράτος που επιδιώκει τη μεταφορά του βάρους ανάσχεσης δε θα χρειαστεί να εμπλακεί στη διαδικασία αναχαιτίσης (Mearsheimer, 2011).

Κεφάλαιο 3

Ο Φιλελευθερισμός μέσα από το έργο “The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities”

Στα πλαίσια του συγκεκριμένου έργου, ο John Mearsheimer υποστηρίζει πως η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου βασίστηκε στην ιδέα μίας φιλελεύθερης ηγεμονίας, η οποία, ωστόσο, σηματοδεύτηκε από απόλυτη αποτυχία όσον αφορά στους διακηρυγμένους στόχους της σχετικά με τη δημιουργία μίας φιλελεύθερης διεθνούς τάξης, της προώθησης των βασικών αρχών της δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού, της εγκαθίδρυσης μίας ελεύθερης και χωρίς περιορισμούς διεθνούς φιλελεύθερης οικονομικής τάξης και της διεύρυνσης του ρόλου των πολυμερών διεθνών θεσμών υπό την αιγίδα της ηγεμονεύουσας αμερικανικής ισχύος (Ikenberry & Ikenberry, 2019). Ως βασική αιτία της αποτυχίας της φιλελεύθερης πολιτικής των Η.Π.Α., ο Mearsheimer προκρίνει το γεγονός ότι αυτή ήρθε αντιμέτωπη με εθνικιστικές και ρεαλιστικές δυνάμεις που, εξ’ ορισμού, υπερτερούν των αντίστοιχων φιλελεύθερων πολιτικών (Mearsheimer, 2018).

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου, ο Mearsheimer, δίνει τους ορισμούς των βασικών εννοιών που πραγματεύεται το έργο, δηλαδή του φιλελευθερισμού, του εθνικισμού και της φιλελεύθερης ηγεμονίας ενώ, στη συνέχεια, αναλύει τις αιτίες για τις οποίες η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. μετά τον Ψυχρό Πόλεμο αναπτύχθηκε με βάση τη φιλελεύθερη προσέγγιση των διεθνών σχέσεων καθώς και τις αιτίες της αποτυχίας της εν λόγω προσέγγισης. Τέλος, ο συγγραφέας προχωράει στη διατύπωση ορισμένων προβλέψεων σχετικά με τις μελλοντικές προοπτικές της άσκησης φιλελεύθερης εξωτερικής πολιτικής εκ μέρους των Η.Π.Α.

3.1 Ορισμός βασικών εννοιών

3.1.1 Φιλελευθερισμός (Liberalism)

Όπως αναφέρει ο Mearsheimer στα πλαίσια του εξεταζόμενου έργου, η θεωρία του φιλελευθερισμού θεμελιώνεται πάνω σε δύο βασικές αρχές όσον αφορά στην ανθρώπινη φύση. Αρχικά, διακηρύσσει την ανωτερότητα του ατόμου έναντι τις ομάδας και, επιπλέον, την αδυναμία των ατόμων να επιτύχουν καθολική συμφωνία

πάνω σε θεμελιώδεις αρχές ως πρωταρχική αιτία της βίας. Στη συνέχεια, με στόχο να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα καταφυγής στη βία, ο φιλελευθερισμός προτείνει μία λύση, η οποία δομείται σε τρεις (3) βασικές ιδέες (Mearsheimer, 2018):

- A. Τα ατομικά δικαιώματα του κάθε ατόμου είναι δεδομένα και αναφαίρετα
- B. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίνεται στην ανοχή
- Γ. Η αναγκαιότητα του κράτους προκύπτει από την ανάγκη περιορισμού της απειλής που αποτελούν όσοι δε σέβονται τα ατομικά δικαιώματα των άλλων.

3.1.2 Εθνικισμός (Nationalism)

Από την άλλη πλευρά, οι θεμελιώδεις αρχές του εθνικισμού αναφέρουν ότι (Mearsheimer, 2018):

- A. Η κοινωνικότητα συνιστά ένα εγγενές χαρακτηριστικό των ανθρώπων
- B. Η ομαδική πίστη είναι σημαντικότερη από τον ατομικισμό
- Γ. Το έθνος κατατάσσεται ως η πλέον σημαντική ομάδα μετά την οικογένεια.

Επιπλέον, ο Mearsheimer αναλύει την έννοια του έθνους ως εκείνο το σώμα ατόμων που φέρουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία τα διακρίνουν από έτερες ανθρώπινες ομάδες και ορίζει ως βασικό στόχο του την δημιουργία ενός κράτους με εθνικά χαρακτηριστικά. Όσον αφορά την υπεροχή του εθνικισμού έναντι του φιλελευθερισμού, ο συγγραφέας την αποδίδει στα εγγενώς κοινωνικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων. Προκειμένου να τεκμηριώσει την άποψή του αυτή, ο Mearsheimer παρατηρεί πως η οργάνωση των ανθρώπινων κοινωνιών σε παγκόσμιο επίπεδο βασίζεται στα εθνικά κράτη, εκ των οποίων ένα μειοψηφικό ποσοστό αποτελεί φιλελεύθερες δημοκρατίες (Mearsheimer, 2018).

3.1.3 Φιλελεύθερη Ηγεμονία (Liberal Hegemony)

Με τον όρο φιλελεύθερη ηγεμονία περιγράφεται η φιλόδοξη επιδίωξη ενός κράτους που οργανώνεται στα πρότυπα του φιλελευθερισμού να οργανώσει τον κόσμο σύμφωνα με τα πρότυπά του. Η εν λόγω προσπάθεια επικεντρώνεται σε δύο βασικούς στόχους, αφενός, την εξάπλωση του φιλελεύθερου μοντέλου οργάνωσης σε όσο το δυνατόν περισσότερα κράτη του πλανήτη και, αφετέρου τη διεύρυνση του δικτύου

των χωρών που βασίζονται στην ανοιχτή διεθνή οικονομία και συμμετέχουν στους διεθνείς θεσμούς (Mearsheimer, 2018).

Όπως αναφέρει ο συγγραφέας, η ιδέα σχετικά με την ορθολογική αξία της επιδίωξης της φιλελεύθερης δημοκρατίας και η ανάγκη για ευρεία υιοθέτησή της από τα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη αποτελεί ισχυρή πεποίθηση πολλών μελετητών των διεθνών σχέσεων στη Δύση. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές μίας τέτοιας άποψης, η επίτευξη της φιλελεύθερης ηγεμονίας θα ήταν εξαιρετικά επωφελής για τις ανθρώπινες κοινωνίες καθώς θα συνεπαγόταν τη διασφάλιση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπό την προϋπόθεση, φυσικά, πως τα φιλελεύθερα κράτη, σε αντίθεση με τα αυταρχικά καθεστάτα, αποφεύγουν τη συστηματική παραβίαση των εν λόγω δικαιωμάτων.

Επιπροσθέτως, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι φιλελεύθερες δημοκρατίες δεν επιδιώκουν να εμπλακούν σε πόλεμο μεταξύ τους, η επικράτηση της φιλελεύθερης ηγεμονίας θα είχε ως αποτέλεσμα την επικράτηση της παγκόσμιας ειρήνης, διαψεύδοντας τις σχετικές προβλέψεις της ρεαλιστικής θεωρίας. Τέλος, η υιοθέτηση της εν λόγω πολιτικής συνδέεται με την ελαχιστοποίηση του κινδύνου ανατροπής του φιλελεύθερου κράτους από εσωτερικές ανελεύθερες δυνάμεις που δρουν με την υποστήριξη αυταρχικών δυνάμεων του εξωτερικού (Mearheimer, 2018).

3.1.4 Η πρακτική εφαρμογή της στρατηγικής της φιλελεύθερης ηγεμονίας

Ωστόσο, ο Mearsheimer υποστηρίζει πως σε πρακτικό επίπεδο, τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Πιο αναλυτικά, η πιθανότητα οι μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος να επιλέξουν μία φιλελεύθερη εξωτερική πολιτική σε βάρος μίας ρεαλιστικής προσέγγισης είναι εξαιρετικά χαμηλή για λόγους που σχετίζονται, πρωτίστως, με την επιβίωσή τους. Ειδικότερα, σε περιπτώσεις ενός διπολικού ή ενός πολυπολικού συστήματος, δε μπορεί ποτέ να εξαλειφθεί ο κίνδυνος μία μεγάλη δύναμη να δεχτεί επίθεση από κάποια έτερη δύναμη που επιδιώκει να αυξήσει την ισχύ της στο παγκόσμιο σύστημα, αναγκάζοντας ακόμα και τα κράτη που υιοθετούν μία φιλελεύθερη ρητορική να οργανώσουν την πολιτική τους με πρωταρχικό στόχο τη διατήρηση ή ενίσχυση της ισχύος τους ως μέσο διασφάλισης της επιβίωσής τους. Ιστορικά, η υιοθέτηση μίας φιλελεύθερης προσέγγισης της εξωτερικής πολιτικής σε

βάρος των ρεαλιστικών επιταγών, αποδεικνύεται στρατηγικό λάθος για μία μεγάλη δύναμη.

Αντιθέτως, η υιοθέτηση της στρατηγικής της φιλελεύθερης δημοκρατίας εκ μέρους μίας μεγάλης δύναμης είναι εξαιρετικά πιο πιθανή στα πλαίσια ενός μονοπολυπολικού συστήματος, όπου το κράτος που έχει εξασφαλίσει την απόλυτη ισχύ εντός του συστήματος είναι απαλλαγμένο από το φόβο μίας πιθανής εξωτερικής επίθεσης που θα θέσει σε κίνδυνο την επιβίωσή του. Μάλιστα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η επιδίωξη της φιλελεύθερης δημοκρατίας συνιστά μία σχεδόν αυτονόητη επιλογή για την ηγεμονική δύναμη, η οποία υιοθετεί μία «σταυροφορική νοοτροπία» κατά την άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής (Mearsheimer, 2018b).

Βασική πηγή της προαναφερθείσας νοοτροπίας αποτελεί η ιδέα των αυτονόητων και αναφαίρετων δικαιωμάτων των ατόμων, η οποία οφείλει να βρίσκει παγκόσμια εφαρμογή. Υπό αυτό το πρίσμα, τα κράτη που επιδιώκουν τη φιλελεύθερη ηγεμονία θεωρούν ως ηθική τους υποχρέωση να διασφαλίσουν το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλες τις χώρες του πλανήτη με αποτέλεσμα να θεωρούν πως έχουν τη νομιμοποίηση να επέμβουν στα εσωτερικά οποιουδήποτε κράτους θεωρούν ότι παραβιάζει συστηματικά τα δικαιώματα των πολιτών του. Λαμβάνοντας υπόψη την αντίληψη της φιλελεύθερης πολιτικής θεωρίας ότι η οργάνωση ενός κράτους στα πρότυπα της φιλελεύθερης δημοκρατίας συνιστά εγγύηση για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα φιλελεύθερα ηγεμονικά κράτη θέτουν ως στόχο της εξωτερικής τους πολιτικής την ανατροπή των αυταρχικών καθεστώτων και την αντικατάστασή τους με φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα. Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη προσέγγιση, η επίτευξη μίας παγκόσμιας φιλελεύθερης ηγεμονίας συνεπάγεται και τη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης και την ελαχιστοποίηση των απειλών που θέτουν για την παγκόσμια ασφάλεια η τρομοκρατία και τα πυρηνικά οπλοστάσια (Mearsheimer, 2018).

Ωστόσο, σε πρακτικό επίπεδο, η φιλελεύθερη ηγεμονία δεν είναι τόσο εύκολα επιτεύξιμη ενώ μία ενδεχόμενη αποτυχία ενός τέτοιου εγχειρήματος συνοδεύεται από σημαντικά μειονεκτήματα. Πιο αναλυτικά, θεωρείται πιθανό το κράτος που επιδιώκει τη φιλελεύθερη ηγεμονία να εμπλακεί σε μία σειρά από αλληπάλλληλες πολεμικές συγκρούσεις οι οποίες, σε αντίθεση με τις αρχικές επιδιώξεις του κράτους, θα συμβάλλουν στην ενίσχυση της έντασης στο διεθνές σύστημα και, ως εκ τούτου, θα

ενισχύσουν τη γιγάντωση των προβλημάτων της διάδοσης πυρηνικών όπλων και της τρομοκρατίας. Επιπροσθέτως, η υιοθέτηση μίας μιλιταριστικής συμπεριφοράς του φιλελεύθερου κράτους με στόχο την ανατροπή αυταρχικών καθεστώτων στο εξωτερικό, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις φιλελεύθερες αρχές. Τέλος, ο Mearsheimer υποστηρίζει πως η επίτευξη της παγκόσμιας ειρήνης δε θα ήταν δυνατή ακόμα και σε περίπτωση όπου επιτυγχάνονταν η φιλελεύθερη ηγεμονία (Mearsheimer, 2018).

Κεντρική ιδέα του βιβλίου αποτελεί η παραδοχή ότι όταν ένα κράτος επιδιώκει να εξασφαλίσει τη φιλελεύθερη ηγεμονία σε βάρος της πολιτικής ισορροπίας δυνάμεων, τα αποτελέσματα δεν είναι τόσο ενθαρρυντικά, όπως αποδεικνύεται από το παράδειγμα των Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Σύμφωνα με το συγγραφέα, η εις βάθος κατανόηση της σχέσης που εντοπίζεται μεταξύ φιλελευθερισμού και των δύο άλλων θεωρητικών προσεγγίσεων, του εθνικισμού και του ρεαλισμού, συνιστά ζήτημα κομβικής σημασίας για την κατανόηση της προαναφερθείσας ιδέας (Mearhseimer, 2018).

3.1.5 Η σχέση της θεωρίας του φιλελευθερισμού με τις αντίστοιχες θεωρίες του εθνικισμού και του ρεαλισμού

Ο εθνικισμός συνιστά μία ιδεολογία με πολύ γερές βάσεις στις ανθρώπινες κοινωνίες. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, στα πλαίσια του εθνικισμού, ο κόσμος γίνεται αντιληπτός στη βάση της διάκρισης μεταξύ των διαφόρων εθνών, καθένα από τα οποία φέρει τα δικά του ξεχωριστά πολιτισμικά χαρακτηριστικά και επιδιώκει τη δημιουργία του δικού του κράτους. Παρόλο που ο σκοπός της δημιουργίας ενός εθνικού κράτους δεν έχει επιτευχθεί για όλα τα έθνη του κόσμου, το σύνολο των σύγχρονων κρατών έχουν οργανωθεί με βάση τα εθνικά χαρακτηριστικά. Ως εκ τούτου, γίνεται φανερό πως η φιλελεύθερη οργάνωση μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα στα πλαίσια ενός εθνικού κράτους, όπου οι δύο ιδεολογίες μπορούν να συνυπάρξουν ειρηνικά. Ωστόσο, όταν κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό, η υπεροχή του εθνικισμού έναντι του φιλελευθερισμού θεωρείται σχεδόν δεδομένη (Mearsheimer, 2018).

Σημειώνεται πως παρά το γεγονός ότι, σε πολλές περιπτώσεις, έχει επιτευχθεί η οργάνωση μίας φιλελεύθερης δημοκρατίας στα πλαίσια ενός κράτους- έθνους, είναι

εξαιρετικά πιθανό το ενδεχόμενο να αναδυθεί η πλήρη διάσταση μεταξύ των βασικών αρχών των δύο θεωριών. Πιο αναλυτικά, η πρωταρχική σημασία που αποδίδεται στην έννοια της αυτοδιάθεσης από τους εκπροσώπους του εθνικισμού, λειτουργεί ανασταλτικά στην προσπάθεια ενός φιλελεύθερου κράτους να επιβάλει την φιλελεύθερη ηγεμονία παρεμβαίνοντας στα εσωτερικά ενός έτερου κράτους. Επιπροσθέτως, σημαντική είναι και η διάσταση απόψεων των δύο θεωριών αναφορικά με τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αφού ο εθνικισμός απορρίπτει τον αυτονόητο και αναφαίρετο χαρακτήρα που τους αποδίδουν οι εκπρόσωποι του φιλελευθερισμού και δίνει προτεραιότητα στο σεβασμό των δικαιωμάτων των μελών του έθνους (Mearsheimer, 2018).

Από την άλλη πλευρά, οι ιδέες του φιλελευθερισμού έρχονται σε σύγκρουση και με τις βασικές αρχές της ρεαλιστικής θεωρίας. Πιο αναλυτικά, η έμφαση στα άτομα ως δομικά στοιχεία κάθε κοινωνίας και η διάσταση απόψεων που εμφανίζεται μεταξύ τους αναφορικά με την αντίληψη περί ευζωίας, ως μοχλός ανάπτυξης ριζικών διαφωνιών που μπορεί να εξελιχθούν ακόμα και σε πολεμικές συγκρούσεις και η αναγκαιότητα του κράτους ως παράγοντα εγγύησης της ειρήνης συνιστούν θεμελιώδεις ιδέες του φιλελευθερισμού. Ωστόσο, η άναρχη οργάνωση του διεθνούς συστήματος, κατά το ρεαλισμό, και η απουσία μίας παγκόσμιας κρατικής δύναμης που να λειτουργεί ως εγγυήτρια της ειρήνης, καθιστούν το φιλελευθερισμό ανεφάρμοστο στα πλαίσια ενός διεθνούς συστήματος που οργανώνεται με βάση τις επιταγές της ρεαλιστικής θεωρίας (Mearsheimer, 2018).

Ως εκ τούτου, τα σύγχρονα κράτη φαίνεται να επιλέγουν την άσκηση ρεαλιστικής εξωτερικής πολιτικής με στόχο την εξασφάλιση της απαραίτητης ισχύος που θα εγγυάται την επιβίωσή τους. Στις ελάχιστες περιπτώσεις όπου ένα κράτος έχει επιτύχει τέτοιο επίπεδο ισχύος που να το έχει καταστήσει άτρωτο απέναντι σε όλους τους ενδεχόμενους εξωτερικούς κινδύνους, παρατηρείται η τάση να απομακρυνθεί από την άσκηση ρεαλιστικής πολιτικής προς όφελος μίας περισσότερο φιλελεύθερης προσέγγισης. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτές τις περιπτώσεις, κατά κανόνα, υπεισέρχεται ο εθνικισμός, ο οποίος επικρατεί της φιλελεύθερης πολιτικής (Mearheimer, 2018).

Ο Mearsheimer (2018) υποστηρίζει πως οι φιλελεύθερες πολιτικές, σχεδόν νομοτελειακά, προορισμένες να υπερκεραστούν από τις αντίστοιχες εθνικιστικές και ρεαλιστικές προσεγγίσεις. Μάλιστα, ο ίδιος συμπληρώνει πως η ίδια η δομή του

σύγχρονου διεθνούς συστήματος, το οποίο αποτελείται, σχεδόν αποκλειστικά, από εθνικά κράτη, συνιστά το αποτέλεσμα της επίδρασης των δύο αυτών θεωριών.

3.2 Αιτίες της υιοθέτησης της φιλελεύθερης ηγεμονίας εκ μέρους των Η.Π.Α.

Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, η οποία σηματοδότησε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τη μετατροπή του διπολικού διεθνούς συστήματος σε μονοπολικό, οι Η.Π.Α. απέμειναν η μοναδική ηγεμονική δύναμη του πλανήτη, της οποίας η υπεροχή σε όλα τα επίπεδα ισχύος δεν αμφισβητούνταν από καμία έτερη δύναμη. Το γεγονός αυτό έδωσε το πλεονέκτημα στην αμερικανική πολιτική ηγεσία να υιοθετήσει μία εξωτερική πολιτική, η οποία απείχε σημαντικά από την πολιτική που εφαρμοζόταν κατά τις προηγούμενες δεκαετίες και δομούταν στη βάση των ιδεών του φιλελευθερισμού. Η εξασφάλιση της επιβίωσης του κράτους των Η.Π.Α., σε συνδυασμό με την αυτό-αντίληψη της ως πρότυπο μίας φιλελεύθερης δημοκρατίας ώθησαν τη χώρα σε μία προσπάθεια επίτευξης της φιλελεύθερης ηγεμονίας, με στόχο να οργανώσουν όλα τα κράτη του κόσμου στα πρότυπα του αμερικανικού κράτους, ένα εγχείρημα που, αρχικά, είχε θετική ανταπόκριση στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης. Ωστόσο, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, η εν λόγω επιδίωξη δεν επέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα (Mearsheimer, 2018).

Η διάχυτη αισιοδοξία που διακατείχε τη διεθνή πολιτική κατά το τέλος του 20ού αιώνα αποτυπώνεται ξεκάθαρα στο έργο του Fukuyama με τίτλο “The end of History?” το οποίο κυκλοφόρησε δύο χρόνια πριν τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Σύμφωνα με το άρθρο, ο 20ός αιώνας σηματοδεύτηκε από την επικράτηση της ιδεολογίας του φιλελευθερισμού απέναντι σε εχθρικές του θεωρίες και, συγκεκριμένα, το φασισμό κατά το πρώτο μισό του αιώνα (Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) και τον κομμουνισμό κατά το δεύτερο μισό (Ψυχρός Πόλεμος). Ως εκ τούτου, ο Fukuyama προκρίνει το φιλελευθερισμό ως τη μόνη θεωρία που μπορεί να βρει αποτελεσματική εφαρμογή στα πλαίσια του σύγχρονου διεθνούς συστήματος, το οποίο, σταδιακά, θα μετατραπεί σε ένα σύμπλεγμα φιλελεύθερων δημοκρατιών. Η επίτευξη της φιλελεύθερης ηγεμονίας συνεπάγεται, εξ΄ ορισμού, την επίτευξη της παγκόσμιας ειρήνης, δεδομένου ότι τα φιλελεύθερα κράτη αποφεύγουν να εμπλακούν σε πολέμους μεταξύ τους. Συνεπώς, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, αναμένεται η

πλήρης εξάλειψη των διακρατικών εντάσεων με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να έχουν να αντιμετωπίσουν μόνο την πλήξη τους (Fukuyama, 1989).

Επιπροσθέτως, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η ιδέα ότι η επικράτηση του φιλελευθερισμού θα οδηγούσε σε μία εγκατάλειψη της επιδίωξης για διατήρηση ή αύξηση της ισχύος εκ μέρους των κρατών και, με τον τρόπο αυτό, η ρεαλιστική προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής, μετά από δεκαετίες όπου κυριαρχούσε στον τομέα των διεθνών σχέσεων, θα εγκαταλειπόταν (Mearsheimer, 2018).

Σύμφωνα με το Mearsheimer, βασικότερος εκφραστής της επιδίωξης της φιλελεύθερης ηγεμονίας υπήρξε ο Πρόεδρος George Bush Jr., ο οποίος βάσισε σε αυτή την απόφασή του για την εισβολή στο Ιράκ και την ανατροπή του καθεστώτος του Saddam Hussein. Αυτό γίνεται άμεσα αντιληπτό μέσα από τις ομιλίες που εκφώνουσε το 2003, πριν την έναρξη της στρατιωτικής επιχείρησης στο Ιράκ. Σε μία από αυτές που εκφώνησε στις 6 Σεπτεμβρίου χαρακτηριστικά ανέφερε (Mearsheimer, 2018):

«Η ανάπτυξη της ελευθερίας συνιστά το κάλεσμα του καιρού μας, το κάλεσμα της χώρας μας. Από τα Δεκατέσσερα Σημεία ως τις Τέσσερις Ελευθερίες, μέχρι την ομιλία στο Westminster, η Αμερική έχει θέσει τη δύναμή μας στην υπηρεσία των αρχών. Πιστεύουμε ότι η ελευθερία αποτελεί το σχέδιο της φύσης. πιστεύουμε ότι η ελευθερία αποτελεί την κατεύθυνση της Ιστορίας. Πιστεύουμε ότι η ανθρώπινη ολοκλήρωση και αριστεία απορρέουν από την υπεύθυνη άσκηση της ελευθερίας. Και πιστεύουμε ότι η ελευθερία- η ελευθερία που επιβραβεύουμε- δεν είναι μόνο για εμάς αλλά αποτελεί το δικαίωμα και την ικανότητα όλης της ανθρωπότητας».

3.3 Αποτυχία της επιδίωξης της φιλελεύθερης ηγεμονίας

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των ιστορικών γεγονότων, η προσπάθεια των Η.Π.Α. να διαδώσουν το φιλελεύθερο δημοκρατικό μοντέλο διακυβέρνησης και να επιτύχουν την εγκαθίδρυση μίας φιλελεύθερης ηγεμονίας δεν υπήρξε, επουδενί, επιτυχημένη. Πιο αναλυτικά, πέραν της προφανούς αποτυχίας των Η.Π.Α. να μετατρέψουν όλα τα κράτη του πλανήτη σε φιλελεύθερες δημοκρατίες, η επιλογή των Η.Π.Α. να επιδιώξουν τη φιλελεύθερη ηγεμονία απώλεσε, σε τεράστιο βαθμό, την υποστήριξη της διεθνούς κοινής γνώμης, κάτι που γίνεται απολύτως φανερό αν αναλογιστεί κανείς τη σύγχρονη άποψη της διεθνούς κοινότητας σχετικά με τα κίνητρα και τα

αποτελέσματα της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής και τη θέσει σε σύγκριση με την ανάλογη αντίληψη που επικρατούσε κατά τα χρόνια που ακολούθησαν το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (Mearsheimer, 2018).

Σύμφωνα με το συγγραφέα, οι αντιλήψεις των πολιτών σχετικά με τα επιτεύγματα της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α., κατά την περίοδο που αυτή εγκατέλειψε τη *realpolitik* και δομήθηκε με βάση τις αρχές του φιλελευθερισμού χαρακτηρίζονται ως απαισιόδοξες. Πιο αναλυτικά, κατά τη διάρκεια των θητειών των Προέδρων George Bush Jr. και Barack Obama, η χώρα ενεπλάκη σε πολυάριθμες στρατιωτικές επιχειρήσεις ανά τον πλανήτη, τα οποία δημιούργησαν μεγαλύτερο χάος στην πολύπαθη περιοχή της Μέσης Ανατολής από αυτό που εξ αρχής επεδίωξαν να διαλύσουν. Επιπλέον, πέραν του συνεχιζόμενου χάους στη Μέση Ανατολή, η επιδίωξη της φιλελεύθερης ηγεμονίας υπήρξε πρωταρχική αιτία για τη μείζονα επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Δύσης που καταγράφεται τα τελευταία χρόνια και κορυφώθηκε με τον πόλεμο στην Ουκρανία. Η αποτυχία της φιλελεύθερης προσέγγισης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής γίνεται φανερή εάν αναλογιστεί κανείς πως κατά την περίοδο 1989-2018, η χώρα έχει εμπλακεί σε επτά (7) διαφορετικές πολεμικές συρράξεις σε διάφορα σημεία του πλανήτη, γεγονός που καταρρίπτει τη θεμελιώδη ιδέα του φιλελευθερισμού σχετικά με το ότι η υιοθέτηση μίας φιλελεύθερης εξωτερικής πολιτικής συνιστά εγγύηση για τον περιορισμό ή την εξάλειψη των πολεμικών συγκρούσεων (Mearsheimer, 2018).

Εξετάζοντας την ανάλυση του Mearsheimer σχετικά με τις αιτίες της αποτυχίας της επιδίωξης εγκαθίδρυσης μίας φιλελεύθερης ηγεμονίας εκ μέρους των Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, συνάγεται πως ο συγγραφέας τις αναγάγει στις παρορμήσεις της φιλελεύθερης διεθνιστικής προσέγγισης (Mearsheimer, 2020). Ως εκ τούτου, η ιδέα της φιλελεύθερης ηγεμονίας κρίνεται ως εγγενώς αυτοκαταστροφική με αποτέλεσμα η εγκατάλειψή της προς όφελος μίας ρεαλιστικής προσέγγισης της εξωτερικής πολιτικής αναδύεται ως μονόδρομος (Mearsheimer, 2020; Porter, 2020; Walt, 2018)

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Κεφάλαιο 4

Ρεαλισμός και Φιλελευθερισμός στα πλαίσια της αραβο-ισραηλινής σύγκρουσης μέσα από το έργο “The Israel Lobby and US Foreign Policy”

Το έργο με τίτλο “The Israel Lobby and US Foreign Policy” με συγγραφείς τους John J. Mearsheimer και Stephen M. Walt (2006) εξετάζει το φαινόμενο της απεριόριστης και άνευ όρων υποστήριξης των Η.Π.Α. στο κράτος του Ισραήλ, η οποία αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων (4) δεκαετιών και επιχειρεί να προσδιορίσει τις βασικές αιτίες του φαινομένου και την ενδεχόμενη επίδραση του ισραηλινού λόμπυ στη συγκεκριμένη σταθερή πολιτική επιλογή των ιθυνόντων για τη χάραξη της σύγχρονης αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

Όπως αναφέρθηκε και στα πλαίσια του προηγούμενου κεφαλαίου της παρούσας εργασίας, μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, οι Η.Π.Α., αξιοποιώντας το γεγονός ότι είχαν χριστεί η μοναδική ηγεμονική δύναμη του διεθνούς συστήματος (ως συνέπεια της διάλυσης του αντίπαλου πόλου της Ε.Σ.Σ.Δ. το 1991), μετέβαλαν τον προσανατολισμό της εξωτερικής τους πολιτικής, η οποία προσανατολίστηκε πλέον στην επιδίωξη μίας φιλελεύθερης ηγεμονίας σε βάρος μίας ρεαλιστικής προσέγγισης. Ωστόσο, αυτή η μεταστροφή δεν είχε θετικά αποτελέσματα ούτε για την ίδια τη χώρα αλλά ούτε και για τη σταθερότητα του διεθνούς συστήματος (Mearsheimer, 2018).

Όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. αναφορικά με τη, γεωστρατηγικής σημασίας, περιοχή της Μέσης Ανατολής, ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην περίοδο διακυβέρνησης του Προέδρου George W. Bush (2001-2009). Υιοθετώντας την λογική της εγκαθίδρυσης μίας φιλελεύθερης ηγεμονίας, ο πρώην Πρόεδρος των Η.Π.Α. επεδίωξε να αντικαταστήσει τα καθεστώτα της περιοχής με φιλελεύθερες δημοκρατίες στα πρότυπα του αμερικανικού κράτους με στόχο τη διασφάλιση της σταθερότητας στην περιοχή. Ωστόσο, μπορεί να διατυπωθεί η άποψη ότι η συγκεκριμένη προσπάθεια στέφθηκε με απόλυτη αποτυχία δεδομένου ότι η αμερικανική στρατιωτική επιχείρηση στο Ιράκ οδήγησε στην οργάνωση μίας ισχυρής εξέγερσης στη χώρα, η οποία αντιτίθεται στην επιβολή ενός καθεστώτος αμερικανικής επιρροής, την καταγραφή ραγδαίων αυξήσεων στην τιμή του πετρελαίου παγκοσμίως και την ενίσχυση της ισλαμικής τρομοκρατίας με

αποτέλεσμα την εκδήλωση πολύνεκρων τρομοκρατικών επιθέσεων σε Μαδρίτη, Λονδίνο και Αμμάν (Mearsheimer & Walt, 2006).

Οι συγγραφείς του έργου διατυπώνουν την άποψη πως η σχέση της χώρας με το Ισραήλ συνιστά σημείο κλειδί όσον αφορά τη χάραξη της σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α., ιδιαιτέρως κατά την περίοδο που έπεται του Πολέμου των Έξι Ημερών το 1967, παρά το γεγονός ότι αυτή η λογική συχνά έχει θέσει σε κίνδυνο την εθνική ασφάλεια της χώρας, η διασφάλιση της οποίας θα περίμενε κανείς να αποτελεί πρωταρχικό στόχο της αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας (Mearsheimer & Walt, 2006).

Η διακινδύνευση της εθνικής ασφάλειας των Η.Π.Α. αποτελεί τη συνέπεια του γεγονότος ότι οι επιδιώξεις της εξωτερικής τους πολιτικής στην περιοχή, δηλαδή η απεριόριστη υποστήριξη του Ισραήλ και η εγκαθίδρυση φιλελεύθερων δημοκρατιών, έχουν προκαλέσει την έντονη δυσφορία του αραβικού κόσμου. Ωστόσο, σύμφωνα με τους συγγραφείς, η συγκεκριμένη πολιτική επιλογή της ηγεσίας των Η.Π.Α. είναι πρωτοφανής στα χρονικά και εγείρει σημαντικά ερωτήματα σχετικά με τους λόγους για τους οποίους μία μεγάλη δύναμη σαν τις Η.Π.Α. φαίνεται διατεθειμένη να παραγκωνίσει το δικό της προφανές εθνικό συμφέρον προς όφελος της προώθησης των συμφερόντων ενός άλλου κράτους (Mearsheimer & Walt, 2006).

Οι συγγραφείς του εξεταζόμενου έργου απορρίπτουν την άποψη ότι τα κοινά στρατηγικά συμφέροντα των δύο κρατών και οι κοινές ηθικές αξίες που αυτά μοιράζονται επαρκούν ως εξηγήσεις σχετικά με την απεριόριστη στήριξη που οι Η.Π.Α. προσφέρουν προς το κράτος του Ισραήλ σε υλικό και διπλωματικό επίπεδο. Αντιθέτως, η βασική ιδέα που διατυπώνεται στα πλαίσια του βιβλίου αναφέρει ότι οι εσωτερικοί πολιτικοί παράγοντες των Η.Π.Α. αποτελούν τη βασική κινητήρια δύναμη της εξωτερικής πολιτικής που εφαρμόζεται από το αμερικανικό κράτος στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Μάλιστα, υπογραμμίζεται πως πρωταρχικό ρόλο ανάμεσα σε αυτούς τους εσωτερικούς πολιτικούς παράγοντες διαδραματίζει το λεγόμενο «Ισραηλινό Λόμπυ». Στα βασικότερα επιτεύγματα της συγκεκριμένης ομάδας συγκαταλέγεται το γεγονός ότι τα μέλη της έχουν επιτύχει να διαμορφώσουν την ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. με τέτοιο τρόπο που να προωθεί τα συμφέροντα των μελών της, ανεξάρτητα από το εάν αυτά έρχονται σε αντίθεση με ό,τι θα θεωρούνταν, υπό άλλες συνθήκες, ως το εθνικό συμφέρον των Η.Π.Α., καθώς και το γεγονός ότι έχουν καταφέρει να πείσουν την αμερικανική κοινή γνώμη ότι τα

συμφέροντα του Ισραηλινού Λόμπυ συμβαδίζουν πλήρως με τα συμφέροντα της χώρας (Mearsheimer & Walt, 2006).

Στόχο του έργου, σύμφωνα με τους συγγραφείς του, αποτελεί η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το Ισραηλινό Λόμπυ έχει αποκτήσει τέτοια επιρροή πάνω στην αμερικανική πολιτική ηγεσία και του τρόπου με τον οποίο έχει διαμορφώσει την αμερικανική εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή. Η σημασία του εγχειρήματος αυτού απορρέει από την ύψιστη γεωστρατηγική σημασία της περιοχής για τη διεθνή πολιτική σκηνή. Επιπροσθέτως, οι Mearsheimer & Walt αναφέρουν πως παρόλο που ορισμένοι αναγνώστες είναι πιθανό να διαφωνήσουν με τα συμπεράσματα της ανάλυσής τους, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι τα στοιχεία στα οποία αυτή έχει βασιστεί προέρχονται από το έργο Ισραηλινών μελετητών και δημοσιογράφων, Ισραηλινών και διεθνών οργανισμών ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και από μαρτυρίες μελών του Ισραηλινού Λόμπυ και πολιτικών που έχουν συνεργαστεί μαζί τους (Mearsheimer & Walt, 2006).

4.1 Η υποστήριξη των Η.Π.Α. προς το Ισραήλ

Με απαρχή τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του Γιομ Κιπούρ το 1973, οι Η.Π.Α. παρέχουν σημαντική οικονομική υποστήριξη στο κράτος του Ισραήλ, η οποία υπερβαίνει κατά πολύ τα αντίστοιχα ποσά που δαπανώνται για την υποστήριξη άλλων συμμάχων των Η.Π.Α. Πιο αναλυτικά, το Ισραήλ λαμβάνει τη μεγαλύτερη άμεση οικονομική και στρατιωτική βοήθεια εκ μέρους των Η.Π.Α. με απαρχή το 1976 και τη μεγαλύτερη συνολική βοήθεια με απαρχή την ίδρυσή του ισραηλινού κράτους μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Για να γίνει κατανοητό το μέγεθος της συνολικής βοήθειας των Η.Π.Α. προς το κράτος του Ισραήλ αξίζει να αναφερθεί ότι το Ισραήλ λαμβάνει σε ετήσια βάση ένα ποσό της τάξης των 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων με τη μορφή της άμεσης βοήθειας από τις Η.Π.Α., ένα ποσό που αντιστοιχεί περίπου το 1/5 του συνολικού προϋπολογισμού των Η.Π.Α. που δαπανάται για την υποστήριξη ξένων κρατών. Για να γίνει ακόμα πιο κατανοητό αξίζει να αναφερθεί ότι η οικονομική βοήθεια των Η.Π.Α. προς το Ισραήλ αντιστοιχεί σε άμεση επιδότηση της τάξης των 500 δολαρίων σε κάθε πολίτη του Ισραήλ (IISS, 2005). Μάλιστα, οι συγγραφείς επισημαίνουν πως το ύψος της οικονομικής βοήθειας που εξακολουθεί να λαμβάνει το Ισραήλ είναι ιδιαιτέρως εντυπωσιακό εάν αναλογιστεί κανείς πως

πρόκειται για ένα κράτος που χαρακτηρίζεται από οικονομική ευμάρεια με κατά κεφαλήν εισόδημα αντίστοιχο της Νότιας Κορέας ή της Ισπανίας (World Bank Atlas, 2004).

Ωστόσο, το ύψος της οικονομικής βοήθειας που λαμβάνει το Ισραήλ δεν είναι το μόνο πλεονέκτημα που απολαμβάνει έναντι των έτερων συμμάχων των Η.Π.Α. (Mark, 2005), δεδομένου ότι, σε αντίθεση με άλλα κράτη των οποίων η οικονομική βοήθεια καταβάλλεται σε τέσσερις (4) δόσεις, το Ισραήλ λαμβάνει ολόκληρο το ποσό που του αναλογεί εφάπαξ στην αρχή κάθε οικονομικού έτους με αποτέλεσμα να επωφελείται από επιπλέον τόκους.

Επιπροσθέτως, σε αντίθεση με τα έτερα κράτη που λαμβάνουν οικονομική υποστήριξη από τις Η.Π.Α. για την ενίσχυση της στρατιωτικής τους ισχύος και τα οποία δεσμεύονται να την εξαργυρώσουν εξ' ολοκλήρου στις Η.Π.Α., το Ισραήλ διατηρεί το δικαίωμα να δαπανήσει περίπου το ¼ του ποσού που λαμβάνει για την ενίσχυση της αμυντικής του βιομηχανίας. Μάλιστα, δεδομένου ότι το Ισραήλ δε δεσμεύεται από την υποχρέωση να αναφέρει πού ξοδεύει τα χρήματα που λαμβάνει από τις Η.Π.Α., έχει τη δυνατότητα να μπορεί να διαθέσει τα χρήματα ακόμα και για την εκπλήρωση σκοπών στους οποίους αντιτίθενται οι Η.Π.Α., όπως η επέκταση των ισραηλινών οικισμών στη Δυτική Όχθη (Mearsheimer & Walt, 2006).

Πέραν των προαναφερθέντων ποσών που κατατίθενται σε περιοδική βάση στο Ισραήλ, οι Η.Π.Α. επιδότησαν το κράτος με 3 δισεκατομμύρια δολάρια προκειμένου να αναπτύξει οπλικά συστήματα τα οποία το Πεντάγωνο δεν είχε σκοπό να αξιοποιήσει ενώ, παράλληλα, παρείχε στο Ισραήλ πρόσβαση σε υψίστης σημασίας αμερικανικά οπλικά συστήματα όπως τα ελικόπτερα Blackhawk και τα αεροσκάφη F-16. Τέλος, πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι η ηγεσία των Η.Π.Α. παρέχει στο Ισραήλ πρόσβαση σε εμπιστευτικές πληροφορίες των μυστικών υπηρεσιών, τις οποίες δε μοιράζονται με τα συμμαχικά κράτη του NATO και παραβλέπει την ανάπτυξη ενός πυρηνικού οπλοστασίου εκ μέρους του Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2006).

Όσον αφορά στη διπλωματική υποστήριξη των Η.Π.Α. προς το κράτος του Ισραήλ, και αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική και αδιάκοπη. Πιο αναλυτικά, με απαρχή το έτος 1982, οι Η.Π.Α. έχουν ασκήσει το δικαίωμα veto τριάντα δύο (32) φορές αναφορικά στα πλαίσια ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών που στρέφονταν κατά του Ισραήλ. Για να γίνει κατανοητή η σημασία των παρεμβάσεων

αυτών εκ μέρους των Η.Π.Α. αξίζει να αναφερθεί πως ο αριθμός των αμερικανικών veto υπερβαίνει τον αριθμό των veto που έχουν ασκηθεί από όλα τα υπόλοιπα μέλη του εν λόγω οργανισμού. Επιπροσθέτως, οι Η.Π.Α. συστηματικά μπλοκάρει τις προσπάθειες των αραβικών κρατών να θέσει το πυρηνικό πρόγραμμα του Ισραήλ στην ατζέντα του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ) (Mearsheimer & Walt, 2006).

Από την άλλη πλευρά, οι Η.Π.Α. συνιστούν ένα σταθερό σύμμαχο του Ισραήλ, είτε σε καιρό πολέμου, είτε στα πλαίσια διαπραγμάτευσης της ειρήνης. Πιο αναλυτικά, κατά τη διακυβέρνηση του Richard Nixon, οι Η.Π.Α. παρείχαν επιπλέον εξοπλισμό στο Ισραήλ κατά τη διάρκεια του Οκτωβριανού Πολέμου, ενώ διαδραμάτισαν αποτρεπτικό ρόλο αναφορικά με μία ενδεχόμενη επέμβαση της ΕΣΣΔ. Παράλληλα, η αμερικανική διπλωματία διαδραμάτισε καίριο ρόλο στις διαπραγματεύσεις για την αποκατάσταση της ειρήνης καθώς και στις διαπραγματεύσεις που έλαβαν χώρα πριν και μετά τη σύναψη των Συμφωνιών του Όσλο το 1993 (Quandt, 2005). Μάλιστα, αξίζει να αναφερθεί ότι παρά την καταγεγραμμένη διάσταση απόψεων μεταξύ Αμερικανών και Ισραηλινών αξιωματούχων στα πλαίσια των προαναφερθεισών περιπτώσεων, τελικά οι δύο πλευρές επεδίωξαν την προσέγγισή τους με αποτέλεσμα η υποστήριξη των Η.Π.Α. στη διαπραγματευτική αποστολή του Ισραήλ να μη διακοπεί ούτε στιγμή (Mearsheimer & Walt, 2005).

Άλλη πτυχή της αμερικανικής υποστήριξης προς το Ισραήλ αφορά στο γεγονός ότι οι Η.Π.Α. έχουν προσφέρει στο Ισραήλ ένα σημαντικό περιθώριο ευελιξίας όσον αφορά τη χάραξη της πολιτικής τους αναφορικά με τη διαχείριση των κατεχόμενων περιοχών της Παλαιστίνης, παρά το γεγονός ότι αυτή μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να είναι αντίθετη με τις διακηρυγμένες θέσεις των Η.Π.Α. πάνω στο ζήτημα. Τέλος, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι η επιδίωξη του Αμερικανού Προέδρου Bush να επιτύχει τη φιλελεύθερη ηγεμονία στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, στοχεύει, εκτός των άλλων, και στην ενίσχυση της περιφερειακής ισχύος του Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2006).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, οι Mearsheimer & Walt (2006) υποστηρίζουν πως το ύψος και η χρονική διάρκεια της αμερικανικής υποστήριξης προς το κράτος του Ισραήλ συνιστούν ένα μοναδικό φαινόμενο στα ιστορικά χρονικά, το οποίο εγείρει έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον.

4.2 Ρεαλιστική προσέγγιση της αμερικανικής στήριξης στο Ισραήλ

Υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής θεωρίας, η επιλογή των Η.Π.Α. να παρέχουν ισχυρή και διαρκή υποστήριξη στο κράτος του Ισραήλ γίνεται αντιληπτή στη βάση της ιδέας ότι το Ισραήλ συνιστά ένα πολύτιμο σύμμαχο των Η.Π.Α. στο γεωστρατηγικής σημασίας, περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής, όπου οι Η.Π.Α. επιδιώκουν να αυξήσουν την ισχύ τους. Το επιχείρημα αυτό υιοθετείται και από την Επιτροπή Δημόσιων Αμερικανο-ισραηλινών υποθέσεων (American-Israel Public Affairs Committee- AIPC), η οποία διακηρύσσει πως η συμμαχία των δύο κρατών πηγάζει από τις εντεινόμενες στρατηγικές απειλές που αναδύονται στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής και έχει ως στόχο να λειτουργήσει προς όφελος και των δύο κρατών (Mearsheimer & Walt, 2006).

Ωστόσο, οι Mearsheimer & Walt (2006) στα πλαίσια του εξεταζόμενου έργου αντικρούουν την ιδέα ότι η συμμαχία με το Ισραήλ συνεπάγεται ένα στρατηγικό πλεονέκτημα για τις Η.Π.Α. σήμερα. Όπως επισημαίνουν, το Ισραήλ αποτελούσε ένα πολύτιμο στρατηγικό σύμμαχο των Η.Π.Α. στην περιοχή της Μέσης Ανατολής κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου (Bass, 2003), το πρώτο συνέβαλε καθοριστικά στην αποτροπή της επέκτασης της Σοβιετικής Ένωσης στην περιοχή και πέτυχε συντριπτικές ήττες εναντίον κρατών που ανήκαν στη ζώνη επιρροής της ΕΣΣΔ, όπως η Αίγυπτος και η Συρία. Επιπροσθέτως, κατά την ίδια εποχή, το Ισραήλ στήριξε στρατιωτικά έτερους συμμάχους των Η.Π.Α., όπως η Ιορδανία και οι στρατιωτικές της νίκες επί σοβιετικών συμμάχων, ανάγκασαν την ΕΣΣΔ να δαπανήσει περισσότερες δυνάμεις για την υποστήριξή τους, γεγονός που είχε αρνητικές συνέπειες στην στρατιωτική της ισχύ.

Όμως και κατά τη διάρκεια της προαναφερθείσας περιόδου, το στρατηγικό πλεονέκτημα που προσέφερε το Ισραήλ στις Η.Π.Α. δεν ήταν χωρίς κόστος (Dayan, 1976) αφού, αφενός, δημιούργησε εντάσεις στις σχέσεις τους με τις αραβικές χώρες που προκάλεσαν οικονομικό πλήγμα στη Δύση και, αφετέρου, οι δυνάμεις του Ισραήλ δεν επαρκούσαν για να διασφαλίσουν τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή. Επιπροσθέτως, το εν λόγω στρατηγικό πλεονέκτημα μετατράπηκε σε στρατηγικό μειονέκτημα κατά τη διάρκεια του Πρώτου Πολέμου του Κόλπου.

Στη συνέχεια, με απαρχή τη δεκαετία του 1990, και ιδιαίτερα μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η συμμαχία μεταξύ Η.Π.Α. και Ιράκ δικαιολογείται με

βάση τη λογική ότι και τα δύο κράτη απειλούνται από την ισλαμική τρομοκρατία και τα κράτη που την υποθάλλουν. Ωστόσο, οι Mearsheimer & Walt (2006) υποστηρίζουν πως, στην πραγματικότητα, το Ισραήλ συνιστά ένα εμπόδιο στον πόλεμο που διεξάγουν οι Η.Π.Α. κατά των Ισλαμιστών τρομοκρατών.

Αναλύοντας την άποψη αυτή, οι δύο συγγραφείς επισημαίνουν ότι παρά το γεγονός ότι ο εχθρός των δύο χωρών μοιάζει να είναι κοινός, ωστόσο, μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί ότι οι τρομοκρατικές απειλές που αντιμετωπίζει το Ισραήλ δεν αφορούν τις Η.Π.Α. αφού, για παράδειγμα, τα τρομοκρατικά χτυπήματα που διεξάγουν οι Παλαιστίνιοι έχουν ως αποκλειστικό στόχο το Ισραήλ ενώ, επιπλέον, οι στενές σχέσεις που διατηρούν οι δύο χώρες αποτελούν ένα από τους σημαντικότερους στόχους που οι Η.Π.Α. βρίσκονται στο στόχαστρο της ισλαμικής τρομοκρατίας (Mearsheimer & Walt, 2006). Μάλιστα, η υποστήριξη των Η.Π.Α. στο Ισραήλ και η συνεπαγόμενη δυσφορία των Αράβων πολιτών εργαλειοποιείται από τους ηγέτες των ισλαμικών τρομοκρατικών οργανώσεων για να προσελκύσουν εθελοντές και να κερδίσουν την υποστήριξη της κοινής γνώμης στις αραβικές χώρες (Mearsheimer & Walt, 2006).

Τέλος, ούτε η απειλή ανάπτυξης πυρηνικών οπλοστασίων, εκ μέρους των λεγόμενων «κρατών - εγκληματιών», αποτελεί σημαντική απειλή για την επιβίωση των Η.Π.Α. δεδομένου ότι σε καμία περίπτωση αυτά τα κράτη δεν είναι σε θέση να αναπτύξουν τέτοιες πυρηνικές δυνατότητες που να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τη συντριπτική απάντηση των Η.Π.Α. σε περίπτωση κάποιου χτυπήματος εκ μέρους τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάπτυξη πυρηνικών όπλων από το Ισραήλ συνιστά έναν από τους βασικότερους λόγους για τους οποίους τα αραβικά κράτη επιθυμούν να αναπτύξουν ένα αντίστοιχο οπλοστάσιο (Mearsheimer & Walt, 2006).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, συνάγεται πως το Ισραήλ, όχι μόνο δεν αποτελεί ένα πολύτιμο στρατηγικό σύμμαχο για τις Η.Π.Α. στη Μέση Ανατολή αλλά, αντιθέτως, η συμμαχία Ισραήλ- Η.Π.Α. συνεπάγεται αρκετά προβλήματα για τις Η.Π.Α. και λειτουργεί ανασταλτικά στην ενίσχυση της περιφερειακής της ισχύος στην περιοχή. Επιπροσθέτως, η εν λόγω συμμαχία λειτουργεί και ως ένα στρατηγικό μειονέκτημα για τις Η.Π.Α. και σε ευρύτερο επίπεδο. Αρχικά, η άνευ όρων αμερικανική υποστήριξη του Ισραήλ δε βρίσκει θετική ανταπόκριση στους δυτικούς συμμάχους των Η.Π.Α. οι οποίοι επισημαίνουν ότι η παράνομη συμπεριφορά του Ισραήλ στο παλαιστινιακό ζήτημα λειτουργεί ανασταλτικά στον αγώνα της Δύσης

κατά της ισλαμικής τρομοκρατίας (The Pew Global Attitudes Project, 2003). Επιπλέον, δεδομένης της ύπαρξης στενής συμμαχίας μεταξύ των δύο κρατών, το Ισραήλ αναπτύσσει μία αθέμιτη συμπεριφορά προς τις Η.Π.Α. με ποικίλους τρόπους (Mearsheimer & Walt, 2006), συμπεριλαμβανομένης της αθέτησης των δεσμεύσεών του σε κορυφαίους Αμερικανούς αξιωματούχους, με την παροχή κρίσιμης στρατιωτικής τεχνολογίας των Η.Π.Α. σε πιθανούς εχθρούς τους (π.χ. Κίνα) (Clarke, 1995) και διενεργώντας την πιο έντονη επιθετική κατασκοπεία κατά των Η.Π.Α. σε σχέση με τους υπόλοιπους συμμάχους της χώρας (Clarke, 1998).

4.3 Φιλελεύθερη προσέγγιση της υποστήριξης των Η.Π.Α. στο Ισραήλ

Οι υποστηρικτές της συμμαχίας μεταξύ Η.Π.Α. και Ισραήλ αναφέρουν πως υπάρχουν πολλοί ηθικοί λόγοι που οι Η.Π.Α. οφείλουν να διατηρούν μία τόσο ισχυρή υποστήριξη προς το Ισραήλ, οι κυριότεροι εκ των οποίων αναλύονται στη συνέχεια.

4.3.1 Πρόκειται για ένα αδύναμο κράτος περικυκλωμένο από εχθρούς

Σύμφωνα με τους Mearsheimer & Walt, το εν λόγω επιχείρημα είναι απολύτως ψευδές. Από τη μία πλευρά, το Ισραήλ είχε μία ικανοποιητική στρατιωτική ισχύ ήδη από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, όπως αποδεικνύεται από τις στρατιωτικές του νίκες στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας (1947-1949) ενώ, σήμερα, συνιστά το ισχυρότερο κράτος στην περιοχή της Μέσης Ανατολής αφού έχει τον ισχυρότερο στρατό και το μοναδικό πυρηνικό οπλοστάσιο στην περιοχή. Επιπλέον, όσον αφορά την ύπαρξη εχθρικών κρατών γύρω από το Ισραήλ, αξίζει να σημειωθεί ότι αυτά είτε δεν έχουν την ικανότητα να απειλήσουν την επιβίωση του κράτους (π.χ. Συρία, Ιράκ), είτε βρίσκονται αρκετά μακριά από αυτό (π.χ. Ιράν) ώστε να μη θεωρείται πιθανή μία ενδεχόμενη επίθεση (Mearsheimer & Walt, 2006).

3.3.2 Αποτελεί ένα δημοκρατικό κράτος

Το επιχείρημα ότι το Ισραήλ αξίζει την άνευ όρων υποστήριξη του από τις Η.Π.Α. εξαιτίας του γεγονότος ότι αποτελεί ένα δημοκρατικό κράτος ανάμεσα σε ένα πλήθος κρατών που κυβερνώνται από αυταρχικά καθεστώτα μπορεί, και αυτό, εύκολα να διαψευσθεί, σύμφωνα με τους συγγραφείς. Αρχικά, είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι

η σύγχρονη ιστορία των Η.Π.Α. δεν περιλαμβάνει την άνευ όρων υποστήριξη των δημοκρατικών καθεστώτων ανά τον πλανήτη αφού υπάρχουν ιστορικά παραδείγματα όπου η ηγεσία τους έχει υποστηρίξει την ανατροπή δημοκρατικών καθεστώτων ή έχει συνάψει συμμαχίες με αυταρχικά καθεστώτα, σε περιπτώσεις όπου κρίθηκε ότι μία τέτοια επιλογή θα ήταν επωφελής για τα εθνικά συμφέροντα της χώρας (Mearsheimer & Walt, 2006).

Από την άλλη πλευρά, το δημοκρατικό καθεστώς του Ισραήλ δε συμβαδίζει με τις διακηρυγμένες φιλελεύθερες αξίες των Η.Π.Α. αναφορικά με την παροχή ίσων δικαιωμάτων σε όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας ή εθνότητας δεδομένου ότι η ιδρυτική του διακήρυξη το αναφέρει ως ένα καθαρά εβραϊκό κράτος όπου η ιθαγένεια παρέχεται βάσει της αρχής της συγγένειας εξ αίματος. Σε αυτό το πλαίσιο, οι 1,3 εκατομμύρια Άραβες πολίτες του Ισραήλ υπόκεινται σε ποικίλες διακρίσεις ενώ, παράλληλα, το κράτος του Ισραήλ εναντιώνεται σφοδρά στην ίδρυση ενός αυτόνομου Παλαιστινιακού κράτους, κρατώντας σε ένα ιδιότυπο καθεστώς ομηρίας τους εκατομμύρια Παλαιστίνιους που κατοικούν στη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας (Mearsheimer & Walt, 2006).

4.3.3 Οι Ισραηλίτες έχουν υποφέρει ιδιαίτερος σε παλαιότερες εποχές και για αυτό αξίζουν ιδιαίτερη μεταχείριση

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο επιχειρήμα, οι σημαντικές διώξεις που έχουν υποστεί οι Εβραίοι ανά τους αιώνες, με αποκορύφωμα το Ολοκαύτωμα κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δικαιολογούν την ιδιαίτερη μεταχείριση του κράτους του Ισραήλ από τις Η.Π.Α. καθώς μόνο σε αυτό το μέρος μπορούν να ζήσουν με ασφάλεια.

Όπως αναφέρουν οι Mearsheimer & Walt (2006), το επιχειρήμα αυτό αποτελεί σαφή δικαιολόγηση της αναγκαιότητας της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ, ωστόσο δε μπορεί να δικαιολογήσει τις τρομερές διώξεις που οι ίδιοι οι Ισραηλίτες διεξάγουν απέναντι στο έθνος των Παλαιστίνιων και την κατηγορηματική τους άρνηση να δεχτούν την ίδρυση ενός αυτόνομου παλαιστινιακού κράτους.

4.3.4 Η συμπεριφορά του Ισραήλ φέρει ηθικό πλεονέκτημα έναντι της συμπεριφοράς των αραβικών κρατών

Τέλος, έχει διατυπωθεί το επιχείρημα ότι το Ισραήλ, από την ίδρυσή του, επιδεικνύει μεγάλη αυτοσυγκράτηση όσον αφορά στις σχέσεις του με τα άλλα κράτη, επιδιώκοντας την ειρήνη με κάθε τρόπο, σε αντίθεση με τα αραβικά κράτη που, ιστορικά, αναπτύσσουν μία περισσότερο επιθετική συμπεριφορά (Mearsheimer & Walt, 2006).

Ωστόσο, σύμφωνα με τους μελετητές των διεθνών σχέσεων, η συμπεριφορά του Ισραήλ δε φέρει κάποιο ηθικό πλεονέκτημα σε σύγκριση με τη συμπεριφορά των γειτονικών του κρατών. Πιο αναλυτικά, η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και η εγκατάσταση των Εβραίων στα εδάφη που ως τότε κατοικούνταν από Παλαιστίνιους συνοδεύτηκε από σφοδρές συγκρούσεις μεταξύ των δύο λαών στα πλαίσια των οποίων και οι δύο πλευρές κατέφυγαν σε βιαιότητες. Ειδικότερα όσον αφορά τις πράξεις των Ισραηλιτών κατά την περίοδο εκείνη, έχει ιστορικά καταγραφεί ότι περιελάμβαναν ηθικά επιλήψιμες πράξεις όπως μαζικές σφαγές, βιασμούς και εκτελέσεις. Αντίστοιχες πράξεις καταγράφονται και τα επόμενα χρόνια απέναντι σε αραβικούς πληθυσμούς, κυρίως Παλαιστίνιους, γεγονός που καταρρίπτει το επιχείρημα περί ηθικού πλεονεκτήματος του Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2006).

4.4 Ο ρόλος του Ισραηλινού Λόμπυ

Με βάση όσα αναλύθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, γίνεται αντιληπτό ότι ούτε η ισχυρή και αδιαπραγμάτευτη υποστήριξη των Η.Π.Α. στο Ισραήλ δε μπορεί να δικαιολογηθεί ούτε υπό το πρίσμα ρεαλιστικών επιχειρημάτων περί στρατηγικής αξίας, ούτε και υπό το πρίσμα φιλελεύθερων επιχειρημάτων περί ηθικής υποχρέωσης των Η.Π.Α. Αντιθέτως, σύμφωνα με τους Mearsheimer & Walt (2006), οι αιτίες του φαινομένου αυτού πρέπει να αναζητηθούν στην επίδραση του Ισραηλινού Λόμπυ στην αμερικανική πολιτική (Mearsheimer & Walt, 2006).

Αρχικά, με τον όρο «Ισραηλινό Λόμπυ» περιγράφεται η χαλαρή συμμαχία ατόμων και οργανισμών που με την κοινή τους δραστηριότητα στοχεύουν στον επηρεασμό της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ώστε αυτή να κινηθεί σε κατευθύνσεις που ευνοούν το Ισραήλ ενώ αξίζει να σημειωθεί πως αυτό δε φέρει κάποια κεντρική

εξουσία και τα μέλη του έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν διαφωνίες σχετικά με τις δράσεις του (Mearsheimer & Walt, 2006).

Το Ισραηλινό Λόμπυ στελεχώνεται, κατά κανόνα, από Αμερικανοεβραίους οι οποίοι, μέσω της καθημερινής τους δραστηριότητας, επιδιώκουν να επηρεάσουν τη εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. προς όφελος των εθνικών συμφερόντων του Ισραήλ. Η δράση του δεν περιορίζεται στην ψήφιση Αμερικανών υποψηφίων που είναι φιλικά διακείμενοι προς το Ισραήλ και επεκτείνεται στην υποστήριξη, με ποικίλα μέσα, των ισραηλιτικών οργανώσεων. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι όλοι οι Εβραίοι πολίτες των Η.Π.Α. δεν αποτελούν μέλη της συγκεκριμένης ομάδας ενώ στους κόλπους της περιλαμβάνονται ποικίλες ομάδες με διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν το Ισραήλ, όπως η αντιμετώπιση του Παλαιστινιακού Ζητήματος. Πάντως ανεξαρτήτως από τις προαναφερθείσες διαφωνίες, όλα τα μέλη του Ισραηλιτικού Λόμπυ είναι υπέρμαχοι της αμερικανικής υποστήριξης στο Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2006).

Η επιρροή του Ισραηλιτικού Λόμπυ στην εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. δεν περιορίζεται μόνο στην επιδίωξη της σταθερά υψηλής οικονομικής ενίσχυσης του κράτους του Ισραήλ από τον αμερικανικό προϋπολογισμό αλλά, αντιθέτως, επεκτείνεται και στη διαμόρφωση των κύριων αξόνων της πολιτικής που αναπτύσσουν οι Η.Π.Α. στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Πιο αναλυτικά, τα μέλη του Λόμπυ έχουν επιτύχει να εξασφαλίσουν την αμερικανική υποστήριξη όσον αφορά στις συνεχείς επιχειρήσεις καταστολής των Παλαιστινίων, καθώς και τη στόχευση, εκ μέρους των Η.Π.Α., των βασικότερων ανταγωνιστών του Ισραήλ στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής, δηλαδή των κρατών του Ιράν, του Ιράκ και της Συρίας. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το Ισραηλιτικό Λόμπυ διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στην απόφαση της κυβέρνησης Bush να διεξάγει στρατιωτική επιχείρηση εναντίον του Ιράκ το 2003 (Mearsheimer & Walt, 2006).

4.4.1 Δαιμονοποίηση των Παλαιστίνιων

Μία από τις σημαντικότερες επιδράσεις του Ισραηλιτικού Λόμπυ στην εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. σχετίζεται με την ακύρωση οποιασδήποτε πολιτικής πρωτοβουλίας εκ μέρους των Η.Π.Α. σχετικά με την υιοθέτηση μίας περισσότερο ουδέτερης στάσης όσον αφορά στην αραβο-ισραηλινή διαμάχη με

χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη σχετική προσπάθεια της κυβέρνησης Bush το 2002 που στόχευε στην άμβλυση του έντονου αντι - αμερικανικού αισθήματος που ήταν διάχυτο στον αραβικό κόσμο. Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία της κυβέρνησης Bush συνίσταντο στον περιορισμό της διπλωματικής και οικονομικής υποστήριξης της χώρας προς την ισραηλιτική κυβέρνηση με στόχο την παρεμπόδιση των επεκτατικών πολιτικών του Ισραήλ στα παλαιστινιακά εδάφη και την υποστήριξη της ίδρυσης ενός αυτόνομου παλαιστινιακού κράτους. Μέσω αυτής, επιδιωκόταν ο περιορισμός της υποστήριξης της κοινής γνώμης των αραβικών κρατών προς τη δράση τρομοκρατικών ομάδων που απειλούσαν την ασφάλεια των Η.Π.Α., όπως η Αλ- Κάιντα (Mearsheimer & Walt, 2006).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω πρωτοβουλία του Προέδρου Bush απολάμβανε της ευρείας υποστήριξης της αμερικανικής κοινής γνώμης αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα μίας σχετικής δημοσκόπησης του 2003, το ποσοστό των Αμερικανών πολιτών που ήταν σύμφωνοι με την άσκηση πίεσης προς το Ισραήλ για την επίλυση του Παλαιστινιακού ζητήματος υπερέβαινε το 60%, ενώ αυτό άγγιζε ακόμα και το 70% των πολιτικά ενεργών πολιτών των Η.Π.Α. (Kull, 2003).

Δεδομένου ότι η μεταστροφή της πολιτικής των Η.Π.Α. αναφορικά με το Παλαιστινιακό ζήτημα εντασσόταν στα πλαίσια του πολέμου κατά τις ισλαμικής τρομοκρατίας που κήρυξε ο Πρόεδρος Bush μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, οι απαρχές της πρέπει να αναζητηθούν σε εκείνη ακριβώς την εποχή. Πράγματι, το Σεπτέμβριο του 2001, ο πρόεδρος των Η.Π.Α. αρχίζει να ασκεί πίεση στον Ισραηλινό ομόλογό του σχετικά με την πολιτική του απέναντι στους Παλαιστίνιους προκρίνοντας την αυτοσυγκράτησης όσον αφορά στις επιχειρήσεις στα κατεχόμενα και τη διπλωματική προσέγγιση των δύο πλευρών. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι οι πιέσεις αυτές υπήρξαν έντονες και συνοδεύτηκαν από τη δημόσια δήλωση του Αμερικανού Προέδρου σχετικά με την υποστήριξη του στη δημιουργία ενός παλαιστινιακού κράτους (Eichenwald, 2001), παρά το γεγονός ότι ο Bush είχε σημαντικές πολιτικές διαφορές με τον Παλαιστίνιο ηγέτη Arafat (Karp, 2001). Οι προαναφερθείσες κινήσεις της αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας είχαν ως αποτέλεσμα οι διμερείς σχέσεις των δύο κρατών να περιέλθουν σε κρίση (Bennet, 2001; Donnelly, 2001).

Αναλογιζόμενος τη σημασία της αμερικανικής υποστήριξης στην προώθηση των συμφερόντων της χώρας του και της επιρροής του Ισραηλιτικού Λόμπυ στην

αμερικανική πολιτική σκηνή, ο Ισραηλινός ηγέτης Ariel Sharon στράφηκε σε αυτό για τη μεταστροφή της διαμορφούμενης κατάστασης. Κύριος άξονας της επιχειρηματολογίας που τα μέλη του Λόμπυ εφάρμοσαν κατά την προσέγγιση της αμερικανικής κυβέρνησης υπήρξε η ιδέα ότι οι δύο χώρες είναι αντιμέτωπες με την κοινή απειλή της ισλαμικής τρομοκρατίας, η οποία εκπροσωπείται εξίσου από τον Osama bin Laden και τον Yasser Arafat και, ως εκ τούτου, ήταν επιτακτική ανάγκη να εφαρμόσουν μία κοινή εξωτερική πολιτική για την εξουδετέρωση της απειλής. Επιπροσθέτως, τα μέλη του Λόμπυ προσέγγισαν και τα μέλη του Αμερικανικού Κογκρέσου ώστε αυτά να ασκήσουν περαιτέρω πίεση στον Αμερικανό Πρόεδρο (Mearsheimer & Walt, 2006).

Οι προαναφερθείσες κινήσεις του Λόμπυ αποδείχθηκαν αποτελεσματικές αφού έως το Νοέμβριο του ίδιου έτους, οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών είχαν παρουσιάσει σημαντική βελτίωση. Βέβαια, σημαντικό ρόλο σε αυτό διαδραμάτισε και το γεγονός ότι οι αρχικές νίκες των αμερικανικών δυνάμεων στο πεδίο του πολέμου του Αφγανιστάν είχαν καταστήσει λιγότερο απαραίτητη την υποστήριξη του αραβικού κόσμου στην αμερικανική πολιτική (Mearsheimer & Walt, 2006).

Ωστόσο, οι σχέσεις Η.Π.Α.- Ισραήλ δοκιμάστηκαν, εκ νέου, τον Απρίλιο του επόμενου έτους (2002) όταν το Ισραήλ διεξήγαγε μία μεγάλης κλίμακας στρατιωτική επιχείρηση ανακατάληψης όλων των σημαντικών Παλαιστινιακών περιοχών της Δυτικής Όχθης. Συναισθανόμενος το πλήγμα της εν λόγω επιχείρησης στο κύρος των Η.Π.Α. και του διεξαγόμενου, εκ μέρους τους, πολέμου στον αραβικό κόσμο, ο Αμερικανός Πρόεδρος προχώρησε σε δημόσιες δηλώσεις αναφορικά με την αντίθεσή του στις επιχειρήσεις του Ισραήλ και την απαίτησή του για τερματισμό τους, οι οποίες, μάλιστα, επαναλήφθηκαν τις επόμενες ημέρες σε ιδιαίτερος έντονο ύφος, τόσο εκ μέρους του ίδιου όσο και εκ μέρους άλλων αξιωματούχων της αμερικανικής κυβέρνησης. Επιπροσθέτως, ο Υπουργός Εξωτερικών, Colin Powell, μετέβη άμεσα στη Μέση Ανατολή με στόχο να προωθήσει τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών για κατάπαυση του πυρός (Mearhseimer & Walt, 2006).

Και σε αυτή την περίπτωση, η κινητοποίηση του Ισραηλιτικού Λόμπυ υπήρξε άμεση και αναπτύχθηκε σε δύο άξονες προσεγγίζοντας τόσο τον Υπουργό Εξωτερικών Colin Powell και τον Αμερικανό Πρόεδρο George W. Bush. Από τη μία πλευρά, ο Powell προσεγγίστηκε τόσο από φιλοϊσραηλινούς αξιωματούχους της κυβέρνησης όσο και από νεοσυντηρητικούς διανοητές σχετικά με τη σημασία της υποστήριξης

του Ισραήλ στον αγώνα κατά των Παλαιστινίων, οι οποίοι έφτασαν στο σημείο να του προσάπτουν ότι έχει καταπατήσει τα όρια μεταξύ υποστηρικτών και πολέμιων της τρομοκρατίας (Woodward, 2002; Mearsheimer & Walt, 2006).

Από την άλλη πλευρά, σημαντική πίεση ασκήθηκε και στον Πρόεδρο Bush, τόσο από Ισραηλινούς ηγέτες όσο και από Χριστιανούς Ευαγγελικούς, οι οποίοι αποτελούσαν σημαντικό ποσοστό της εκλογικής δύναμης του Bush. Επιπλέον, σημαντικοί Αμερικανοί αξιωματούχοι, όπως ο Trent Lott, ο ηγέτης της αντιπολίτευσης στη Γερουσία, επισκέφτηκε προσωπικά τον Bush για να του επισημάνει να υποχωρήσει όσον αφορά στην πίεση που ασκούσε στο Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2006).

Χαρακτηριστικό του μεγέθους της επίδρασης του Ισραηλιτικού Λόμπυ στην εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. είναι το γεγονός ότι η πρώτη ένδειξη υποχώρησης του Αμερικανού Προέδρου αναφορικά με το αίτημά του για άμεση απόσυρση των δυνάμεων του Ισραήλ από τη Δυτική Όχθη έλαβε χώρα μία μόλις εβδομάδα από τη διατύπωσή του, ενώ επιβεβαιώθηκε εκ νέου μετά την επιστροφή του Powell μέσω δήλωσης που ανέφερε πως ο Sharon είχε ανταποκριθεί στην απαίτηση του για ανάσχεση της στρατιωτικής επιχείρησης στη Δυτική Όχθη (Slevin & Allen, 2002), γεγονός το οποίο δεν επιβεβαιώνεται από τα γεγονότα (Mearheimer & Walt, 2006).

Η επαναφορά στην τροχιά της πλήρους αμερικανικής στήριξης του Ισραήλ σε όλα τα επίπεδα επιβεβαιώθηκε από δύο σχετικά ψηφίσματα του Κογκρέσου, στα πλαίσια των οποίων γινόταν αναφορά στον κοινό αγώνα των δύο κρατών κατά της τρομοκρατίας και στον κεντρικό ρόλο του Arafat στους κόλπους της ισλαμικής τρομοκρατίας. Επιπλέον, λίγες μέρες αργότερα, με την υποστήριξη του Ισραηλινού Λόμπυ, εγκρίθηκε ένα νέο οικονομικό πακέτο ενίσχυσης του ισραηλινού αγώνα κατά της τρομοκρατίας, ύψους 200 εκατομμυρίων δολαρίων (Mearhseimer & Walt, 2006).

Μετά την αποτυχία της πρωτοβουλίας της κυβέρνησης Bush για μία μερική απόσυρση της αμερικανικής στήριξης στο Ισραήλ, δεν έχει καταγραφεί κάποια αντίστοιχη προσπάθεια εκ μέρους των διάδοχων αμερικανικών κυβερνήσεων ενώ η υποστήριξη της Παλαιστίνης εκ μέρους των Αμερικανών αξιωματούχων έχει περιοριστεί στη διατύπωση ήπιων επικρίσεων για ορισμένες πολιτικές του Ισραήλ, χωρίς να έχει υπάρξει κάποιο ουσιαστικό βήμα για την προώθηση της δημιουργίας ενός παλαιστινιακού κράτους (Mearsheimer & Walt, 2006).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η τεράστια επίδραση του Ισραηλινού Λόμπυ έχει γίνει κατανοητή από το σύνολο των Αμερικανών πολιτικών αφού όλοι οι υποψήφιοι για το

προεδρικό χρίσμα, προερχόμενοι τόσο από τους Ρεπουμπλικάνους όσο και τους Δημοκρατικούς, δίνουν μεγάλη έμφαση στη διαδήλωση της υποστήριξής τους προς τα ισραηλινά συμφέροντα. Από την άλλη πλευρά, οι κύριες στοχεύσεις του Λόμπυ δεν περιορίζονται στη διατήρηση της αμέριστης υποστήριξης των Η.Π.Α. όσον αφορά στη διαχείριση του παλαιστινιακού ζητήματος αλλά επεκτείνονται και τη διασφάλιση της αμερικανικής υποστήριξης στην προσπάθεια του Ισραήλ να παγιώσει το ρόλο του ως η ισχυρότερη περιφερειακή δύναμη στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής (Mearsheimer & Walt, 2006).

4.4.2 Οι σχέσεις Ισραήλ- Ιράκ και ο ρόλος του Λόμπυ στην αμερικανική εισβολή.

Παρά τη διαδεδομένη άποψη ότι βασικό κίνητρο για τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003 ήταν τα κοιτάσματα πετρελαίου της χώρας, μέχρι σήμερα δεν έχουν υπάρξει σχετικά αδιάσειστα στοιχεία. Αντιθέτως, οι συγγραφείς του βιβλίου δίνουν μεγάλη έμφαση στην επιθυμία του Ισραήλ για αποδυνάμωση του Ιράκ, που αποτελούσε μία μείζονα απειλή για την εθνική του ασφάλεια, ως βασική αιτία που υποκίνησε την αμερικανική εισβολή. Η άποψη αυτή βασίζεται σε δημόσιες δηλώσεις υψηλόβαθμων Αμερικανών αξιωματούχων, οι οποίοι ανέφεραν πως η «μη δηλωμένη απειλή ήταν κατά του Ισραήλ», γεγονός που σκόπιμα υποβαθμίστηκε από την αμερικανική κυβέρνηση καθώς και σε σχετικά δημοσιεύματα έγκυρων εφημερίδων, όπως η Washington Post, η οποία υποστήριξε ότι οι Ισραηλινοί αξιωματούχοι ασκούν πίεση για την επίσπευση της έναρξης των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Ιράκ (Mearhseimer & Walt, 2006). Σημειώνεται πως στο συγκεκριμένο χρονικό σημείο, οι μυστικές υπηρεσίες των δύο κρατών (Η.Π.Α. και Ισραήλ) διατηρούσαν μία εξαιρετικά στενή σχέση και η υπηρεσία πληροφοριών του τελευταίου προμήθευε τις αμερικανικές υπηρεσίες με πλήθος αναφορών που κατέγραφαν έντονη δραστηριότητα του Ιράκ στον τομέα των όπλων μαζικής καταστροφής (Mearsheimer & Walt, 2006).

Η εξυπηρέτηση των συμφερόντων του Ισραήλ από την εισβολή των Η.Π.Α. και των συμμάχων τους στο Ιράκ αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι το Ισραήλ αποτελούσε το μοναδικό κράτος του κόσμου στο οποίο τόσο η πολιτική ηγεσία όσο και η κοινή γνώμη ήταν αναφανδόν υπέρ του πολέμου (Levy, 2002). Μάλιστα, ήταν τόση η υποστήριξη του πολέμου εκ μέρους των Ισραηλινών που οι Αμερικάνοι τους συνέστησαν να περιορίσουν λίγο τις σχετικές δηλώσεις τους ώστε να μην πεισθεί η

διεθνής κοινή γνώμη ότι ο πόλεμος υποκινείται από το Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2006).

Σύμφωνα με τους Mearsheimer και Walt (2006), οι δυνάμεις στο εσωτερικό των Η.Π.Α. που υποστήριζαν μία πιθανή εισβολή στο Ιράκ περιελάμβαναν μία μικρή ομάδα νεοσυντηρητικών, τα μέλη της οποίας διατηρούσαν πολιτικούς δεσμούς με ένα κόμμα του Ισραήλ, καθώς και όλες τις ισχυρές οργανώσεις του Ισραηλινού Λόμπυ, οι οποίες ένωσαν τις δυνάμεις τους προς υποστήριξη της ρητορικής εκστρατείας του Προέδρου Bush αναφορικά με την αναγκαιότητα του πολέμου (Mearsheimer & Walt, 2006).

Ωστόσο, οι Αμερικανο-Εβραίοι πολίτες δε συμερίζονταν την άποψη των ηγετών του Ισραηλινού Λόμπυ σχετικά με την υποστήριξη ενός πολέμου με το Ιράκ ενώ ενδεικτικό της κατάστασης αυτής αποτελεί το γεγονός ότι μία σχετική δημοσκόπηση κατάγραψε ότι το ποσοστό των Εβραίων Αμερικανών που ήταν υπέρ μίας εισβολής στο Ιράκ ήταν χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στο γενικό πληθυσμό (52% έναντι 62%) (Freedman, 2003).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι τα νεοσυντηρητικά μέλη του Ισραηλινού Λόμπυ φέρονται να είχαν επιδιώξει την ανατροπή του καθεστώτος Hussein ακόμα και πριν την εκλογή του Προέδρου Bush. Ωστόσο, η εν λόγω επιδίωξή τους δε βρήκε πρόσφορο έδαφος στην αμερικανική κοινή γνώμη και την πολιτική σκηνή παρά μόνο μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001. Σε κάθε περίπτωση, οι συγγραφείς υποστηρίζουν πως παρόλο που το Ισραηλινό Λόμπυ δεν υπήρξε ο μοναδικός παράγοντας που υποστήριξε την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ το 2003, ο πόλεμος ενδέχεται να είχε αποφευχθεί χωρίς την καθοριστική συμβολή του. (Mearsheimer & Walt, 2006).

Σημειώνεται πως κεντρική επιδίωξη τόσο του Ισραήλ όσο και του Ισραηλινού Λόμπυ αποτελούσε η εντονότερη εμπλοκή του αμερικανικού στρατού στη Μέση Ανατολή προκειμένου αυτός να λειτουργήσει ως εγγυήτρια δύναμη της εθνικής ασφάλειας του Ισραήλ. Ωστόσο, έως τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, αυτό δεν είχε καταστεί δυνατό καθώς κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι Η.Π.Α. είχαν αναλάβει ένα ρόλο εξωτερικού εξισορροπητή στην περιοχή, παραμένοντας έξω από οποιαδήποτε διαμάχη και διατηρώντας μία ισορροπία ισχύος που τις ευνοούσε μέσω της προώθησης των ανταγωνισμών μεταξύ των περιφερειακών δυνάμεων της περιοχής, μία στρατηγική επιλογή που διατηρήθηκε έως το ξέσπασμα του Πρώτου Πολέμου

του Κόλπου. Πλέον, με την προώθηση της εισβολής στο Ιράκ και την ανατροπή του καθεστώτος Hussein, το Ισραήλ επεδίωκε να επιτύχει την αναδιανομή της ισχύος στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής προς όφελός της μέσω της κατατρόπωσης όλων των περιφερειακών δυνάμεων (Ιράκ, Ιράν, Συρία) που το απειλούσαν εκ μέρους των Η.Π.Α. (Mearsheimer & Walt, 2006).

4.4.3 Στοχοποίηση της Συρίας

Μετά την ανατροπή του καθεστώτος Hussein στο Ιράκ τον Απρίλιο του 2003, η πολιτική ηγεσία του Ισραήλ έστρεψε την προσοχή της στη Συρία επιδιώκοντας να πείσουν την αμερικανική πολιτική ηγεσία αναφορικά με την ανάγκη μίας αλλαγής καθεστώτος και στη συγκεκριμένη χώρα, κατά το παράδειγμα του Ιράκ. Η προσπάθεια αυτή περιελάμβανε διαδοχικές δηλώσεις προβεβλημένων Ισραηλινών αξιωματούχων σχετικά με την ανάγκη παραδειγματισμού όλων των καθεστώτων της Μέσης Ανατολής που απειλούσαν την ασφάλεια του Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2005).

Επιπροσθέτως, στη συγκεκριμένη εκστρατεία ενάντια στο συριακό καθεστώς του Bashar al- Assad συμμετείχαν τόσο οι ισραηλινές υπηρεσίες πληροφοριών, οι οποίες παρείχαν σχετικές αναφορές στις ομόλογες υπηρεσίες των Η.Π.Α. καθώς και υψηλόβαθμα στελέχη του Ισραηλινού Λόμπυ, τα οποία παρείχαν στον Τύπο άρθρα σχετικά με τις σχέσεις του Συριακού καθεστώτος με την ισλαμική τρομοκρατία και την απειλή που αυτό συνιστούσε για την εθνική ασφάλεια των Η.Π.Α (Mearsheimer & Walt, 2005).

Επιπροσθέτως, η προαναφερθείσα εκστρατεία είχε υποστηρικτές ακόμα και μέσα στο Καπιτώλιο όπου ο βουλευτής Eliot Engel εκμεταλλεύτηκε τη συγκυρία για να προωθήσει, εκ νέου, προς ψήφιση το «Νόμο σχετικά με τη Λογοδοσία της Συρίας και την αποκατάσταση της κυριαρχίας στο Λίβανο» (Syria Accountability and Lebanese Sovereignty Restoration Act). Το εν λόγω νομοθέτημα προέβλεπε σημαντικές κυρώσεις για τη Συρία εάν αυτή δεν αποσυρόταν από το Λίβανο, δεν εγκατέλειπε τα όπλα μαζικής καταστροφής και δεν απέσυρε την υποστήριξή της από την τρομοκρατία. Επιπροσθέτως, προβλεπόταν η υποχρέωση τόσο της Συρίας όσο και του Λιβάνου σχετικά με την ανάληψη συγκεκριμένων πρωτοβουλιών για την αποκατάσταση της ειρήνης με το Ισραήλ (Mearsheimer & Walt, 2005).

Σημειώνεται πως το συγκεκριμένο νομοσχέδιο είχε αναπτυχθεί πριν από αρκετό καιρό, ωστόσο, έως τη στιγμή αυτή δεν είχε προωθηθεί προς ψήφιση λόγω της απροθυμίας του Προέδρου Bush να το υποστηρίξει. Παρόλα αυτά, στο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο, ο νόμος έλαβε την έγκριση του Κογκρέσου, με συντριπτική πλειοψηφία με αποτέλεσμα ο Αμερικανός Πρόεδρος να αναγκαστεί να το υπογράψει καθιστώντας το νόμο του Κράτους. Ωστόσο, η ψήφισή του δε σήμανε και την άμεση υλοποίησή του δεδομένου ότι τόσο η αμερικανική υπηρεσία πληροφοριών (CIA) όσο και το αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών δεν έβρισκαν σάφρον η χώρα να εμπλακεί σε στρατιωτική αντιπαράθεση με τη Συρία τη δεδομένη στιγμή (Mearsheimer & Walt, 2005).

Η απροθυμία της κυβέρνησης Bush να έρθει σε άμεση αντιπαράθεση με τη Συρία πηγάζει από τρεις βασικές αιτίες. Αρχικά, το καθεστώς Assad υπήρξε ένας σημαντικός σύμμαχος της αμερικανικής κυβέρνησης στον πόλεμο που είχε κηρύξει η τελευταία κατά της τρομοκρατίας παρέχοντας σημαντικές πληροφορίες ενώ, επιπλέον, η Συρία δε συγκαταλέγονταν στα εχθρικά κράτη που συνιστούσαν δυνητικές απειλές για την εθνική ασφάλεια των Η.Π.Α. Ως εκ τούτου, η απρόκλητη στόχευση της Συρίας θα ήταν δύσκολο να δικαιολογηθεί στα μάτια της κοινής γνώμης, η οποία θα αντιλαμβανόταν τις Η.Π.Α. ως μία αυταρχική δύναμη με εμμονή εναντίον των αραβικών κρατών. Τέλος, η εμπλοκή των Η.Π.Α. σε μία στρατιωτική αντιπαράθεση με τη Συρία θα υπονόμει την εκστρατεία στο Ιράκ, η οποία δεν είχε ακόμα ολοκληρωθεί (Mearsheimer & Walt, 2005).

Για όλους τους παραπάνω λόγους, οι Mearsheimer και Walt (2006) υποστηρίζουν πως η στόχευση της Συρίας προκλήθηκε, κατά κύριο λόγο, ως συνέπεια των σχετικών προσπαθειών του Ισραηλινού Λόμπυ, αφού αυτή δε φαινόταν να συνάδει με την προώθηση των εθνικών συμφερόντων των Η.Π.Α.

4.4.4 Στοχοποίηση του Ιράν

Πέραν της Συρίας, άλλο ένα κράτος που βρέθηκε στο στόχαστρο του Ισραήλ και του Ισραηλινού Λόμπυ μετά την ανατροπή του ιρακινού καθεστώτος, ήταν το Ιράν. Το γεγονός αυτό μοιάζει απολύτως δικαιολογημένο εάν αναλογιστεί κανείς ότι οι Ισραηλινοί θεωρούν ότι το Ιράν συνιστά μία μείζονα απειλή για την εθνική τους

ασφάλεια δεδομένου ότι αποτελεί τη μοναδική αραβική χώρα που είναι κοντά στην απόκτηση ενός πυρηνικού οπλοστασίου (Mearsheimer & Walt, 2005).

Για το λόγο αυτό, η πολιτική ηγεσία του Ισραήλ επεδίωκε, ήδη από το 2002, να κινητοποιήσει τις Η.Π.Α. εναντίον του Ιράν με τον Ισραηλινό πρωθυπουργό Ariel Sharon να το χαρακτηρίζει ως το «κέντρο του παγκόσμιου τρόμου» και τον Ισραηλινό πρεσβευτή στην Washington να διατυπώνει αίτημα σχετικά με την άμεση ανατροπή του καθεστώτος του Ιράν, το οποίο υποστηρίχθηκε και από τα νεοσυντηρητικά μέλη του Ισραηλινού Λόμπυ (Mearsheimer & Walt, 2005).

Η άσκηση σημαντικής πίεσης εκ μέρους του Λόμπυ είχε ως αποτέλεσμα η αμερικανική κυβέρνηση να καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για τον τερματισμό του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, χωρίς, ωστόσο, κάποια επιτυχία. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Ισραηλινό Λόμπυ συνεχίζει να ασκεί πίεση στην αμερικανική πολιτική ηγεσία, κυρίως μέσω άρθρων στον Τύπο, όπου υπογραμμίζονται οι κίνδυνοι που απορρέουν από τη πιθανή ανάπτυξη ενός ιρανικού πυρηνικού οπλοστασίου και τον κατευνασμό ενός καθεστώτος που είναι φίλα προσκείμενο στην τρομοκρατία, ενώ, επιπλέον, γίνονται έμμεσες αναφορές σχετικά με την πιθανότητα ανάληψης προληπτικής δράσης εναντίον του ιρανικού καθεστώτος. Επιπροσθέτως, καταγράφεται μία διαρκής άσκηση πίεσης στο Κογκρέσο για ενίσχυση των κυρώσεων εναντίον του Ιράν (Mearsheimer & Walt, 2005).

Σύμφωνα με τους Mearhseimer και Walt (2006), η επίδραση του Ισραηλινού Λόμπυ στη σχεδίαση της αμερικανικής πολιτικής κατά του Ιράν δεν είναι τόσο έντονη όσο στις άλλες δύο περιπτώσεις (Ιράκ, Συρία) αφού η ματαίωση του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος θα αποτελούσε στρατηγική επιδίωξη των Η.Π.Α. ακόμα και χωρίς τη συμβολή του. Ωστόσο, σημειώνουν πως η επίδραση του Λόμπυ αποτελεί το μοναδικό λόγο που η ανάληψη προληπτικής δράσης εναντίον του Ιράν αποτελεί μία πιθανότητα, δεδομένου ότι, ακόμα και σε περίπτωση ανάπτυξης πυρηνικού οπλοστασίου, το Ιράν δεν θα αποτελούσε μία υπαρξιακή απειλή για τις Η.Π.Α., όπως είναι για το Ισραήλ.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Κεφάλαιο 5

Η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. στην εποχή της παγκοσμιοποίησης μέσα από τη σκέψη και το έργο του Mearsheimer

Πολλοί μελετητές των διεθνών σχέσεων έχουν διατυπώσει την άποψη ότι η λήξη του Ψυχρού Πολέμου και η μετατροπή του διεθνούς συστήματος σε μονοπολικό συνεπάγεται μία νέα εποχή για το διεθνές σύστημα όπου οι σχέσεις μεταξύ των κρατών, και δη των μεγάλων δυνάμεων, θα διέπονται από συνεργασία και όχι ανταγωνισμό. Στο πλαίσιο αυτό, η ρεαλιστική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων θεωρείται ξεπερασμένη και τονίζεται η ανάγκη για ανάπτυξη νέων θεωριών ικανών να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά των κρατών. Ωστόσο, ο Mearsheimer απορρίπτει κατηγορηματικά μία τέτοια άποψη αναφέροντας πως παρά την κατάρρευση του διπολικού διεθνούς συστήματος, οι βασικές δομικές αρχές του διεθνούς συστήματος δεν έχουν μεταβληθεί και ο ανταγωνισμός ασφαλείας μεταξύ των κρατών παραμένει αναλλοίωτος (Mearsheimer, 2011).

Πιο αναλυτικά, ο Mearsheimer επισημαίνει πως ο άναρχος χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος, ο οποίος συνιστά τη βασικότερη αιτία δημιουργίας του διλήμματος ασφαλείας μεταξύ των κρατών, δεν έχει επηρεαστεί στο ελάχιστο παρά τις δομικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να μας οδηγεί ότι κάτι τέτοιο αναμένεται να συμβεί στο άμεσο μέλλον. Τα κράτη παραμένουν οι βασικοί δρώντες εντός του συστήματος και εξακολουθούν να δρουν ανταγωνιστικά μεταξύ τους, επιδιώκοντας τη διατήρηση ή την αύξηση της ισχύος τους έναντι των άλλων δρώντων με στόχο να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους (Mearsheimer, 2011).

Ειδικότερα όσον αφορά στα περιφερειακά συστήματα της Ευρώπης και της Βορειοανατολικής Ασίας, όπου εντοπίζονται δύο ή περισσότερες μεγάλες δυνάμεις, ο ανταγωνισμός ισχύος διατηρεί τη δυναμική του και εγείρει ανησυχία σχετικά με το ενδεχόμενο ξεσπάσματος μίας γενικευμένης πολεμικής σύγκρουσης. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τη στρατηγική επιλογή των Η.Π.Α. να διατηρούν σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις στα εδάφη και των δύο περιφερειακών συστημάτων, οι οποίες λειτουργούν ως εγγυήτριες δυνάμεις της ειρήνης.

5.1 Η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. στο περιφερειακό σύστημα της Βορειοανατολικής Ασίας

Παρά το γεγονός ότι, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, πολλοί μελετητές των διεθνών σχέσεων εκφράζουν αισιόδοξες προβλέψεις σχετικά με τη σταδιακή εξάλειψη του ανταγωνισμού ισχύος των μεγάλων δυνάμεων στα πλαίσια του σύγχρονου διεθνούς συστήματος, οι περισσότεροι συμφωνούν πως κάτι τέτοιο δεν ισχύει στο περιφερειακό σύστημα της Βορειοανατολικής Ασίας όπου ο ανταγωνισμός ισχύος παραμένει αναλλοίωτος, όπως και ο συνεπαγόμενος κίνδυνος ξεσπάσματος ενός γενικευμένου πολέμου στον οποίο θα εμπλέκονταν και οι μεγάλες δυνάμεις που δρουν στην περιοχή, με κυριότερες τις Η.Π.Α. και την Κίνα (Mearsheimer, 2011).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, και συγκεκριμένα το 1994, οι Η.Π.Α. βρέθηκαν ένα βήμα πριν την εμπλοκή τους σε πολεμική σύγκρουση με τη Βόρεια Κορέα με στόχο την αποτροπή ανάπτυξης πυρηνικού οπλοστασίου εκ μέρους της ασιατικής χώρας (Oberdorfer, 1997). Αν και ο συγκεκριμένος πόλεμος τελικά αποφεύχθηκε, το ενδεχόμενο ξεσπάσματος ενός πολέμου μεταξύ Βόρειας και Νότιας Κορέας παραμένει υπαρκτό και εάν κάτι τέτοιο τελικά συμβεί, οι Η.Π.Α. θα αναγκαστούν να λάβουν μέρος προς υποστήριξη της Νότιας Κορέας, δεδομένης και της ύπαρξης μίας σταθερής αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης στα εδάφη της προς αποτροπής μίας ενδεχόμενης βορειοκορεατικής εισβολής. Εκτιμάται πως μία τέτοια πολεμική σύγκρουση θα οδηγούσε, κατά πάσα πιθανότητα, στη συντριπτική νίκη της συμμαχίας Η.Π.Α. - Νότιας Κορέας με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ενωμένου κορεατικού κράτους (Ο' Hanlon, 1998). Ωστόσο, κάτι τέτοιο είναι πολύ πιθανό να δημιουργούσε ένα δίλημμα ασφαλείας στην Κίνα, λόγω των συνόρων με τη Βόρεια Κορέα, η οποία θα αντιδρούσε κηρύσσοντας τον πόλεμο στις Η.Π.Α.. όπως είχε συμβεί και κατά τη διάρκεια του πολέμου της Κορέας τη δεκαετία του 1950. Συνεπώς, σε μία τέτοια περίπτωση θα είχαμε το ξέσπασμα ενός πολέμου μεταξύ των δύο ισχυρότερων δυνάμεων που δρουν στην περιοχή (Mearsheimer, 2011).

Σημειώνεται πως η Κορέα δεν αποτελεί το μοναδικό πεδίο στο οποίο ένας πόλεμος μεταξύ Κίνας και Η.Π.Α. θεωρείται πιθανός μέσα στα επόμενα χρόνια αφού στην ίδια κατηγορία συγκαταλέγεται και η Ταϊβάν. Πιο αναλυτικά, η Ταϊβάν έχει διακηρύξει την αποφασιστικότητά της να υπερασπιστεί τη, μερικώς αναγνωρισμένη, de facto

ανεξαρτησία της και να επιδιώξει τη *de jure* ανεξαρτησία, ενώ, από την άλλη πλευρά, η Κίνα έχει διακηρύξει σε όλους τους τόνους ότι δεν πρόκειται να επιτρέψει ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Λαμβάνοντας υπόψη τη διακηρυγμένη δέσμευση των Η.Π.Α. να υποστηρίξουν την Ταϊβάν έναντι μίας ενδεχόμενης κινεζικής επίθεσης, ένας πόλεμος μεταξύ Η.Π.Α. και Κίνας δε μπορεί να αποκλειστεί ούτε σε αυτή την περίπτωση. Μάλιστα, το ενδεχόμενο αυτό ενδυναμώνεται από το γεγονός ότι η Κίνα ενισχύει τις στρατιωτικές δυνάμεις που θα μπορούσε να αναπτύξει στο πεδίο της Ταϊβάν ενώ το 2000 οι δύο μεγάλες δυνάμεις διατύπωσαν μία σειρά από απειλές σχετικά με τη διεξαγωγή πυρηνικών επιθέσεων μεταξύ τους (Mearsheimer, 2011). Σημειώνεται ότι οι σχέσεις μεταξύ Η.Π.Α. και Κίνας παρουσίασαν περαιτέρω επιδείνωση κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 2022 ως αποτέλεσμα της απόφασης του Υπουργείου Εμπορίου των Η.Π.Α. να ξεκινήσει εμπορικές συνομιλίες με την Ταϊβάν. Η αντίδραση της Κίνας ήταν άμεση διακηρύσσοντας ότι θα προβεί στη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για την προάσπιση της εθνικής της κυριαρχίας αφού θεωρεί πως η διεξαγωγή των προαναφερθεισών συνομιλιών δίνουν την ψευδαίσθηση της αυτονομίας της Ταϊβάν, την οποία η Κίνα θεωρεί κινεζικό έδαφος (Καθημερινή, 2022).

Παρά τις διακηρύξεις περί του παρωχημένου χαρακτήρα της ρεαλιστικής θεωρίας στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, οι περισσότεροι μελετητές συμφωνούν πως οι επιταγές του ρεαλισμού συνιστούν τη βασική κινητήριο δύναμη πίσω από τη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής της Κίνας (Christensen, 1996; Nathan & Ross, 1997). Το γεγονός αυτό οφείλεται τόσο σε ιστορικούς παράγοντες όσο και στο γεγονός ότι το σύγχρονο κινεζικό κράτος συνορεύει με δεκατρία (13) κράτη, με πολλά εκ των οποίων βρίσκεται σε διαρκή διαμάχη για τον καθορισμό τους. Επίσης, πέραν των πολέμων που έχει διεξάγει τον τελευταίο αιώνα σχετικά με αμφισβητούμενα εδάφη (Ινδία 1962, Σοβιετική Ένωση 1969, Βιετνάμ 1979), διεκδικεί και άλλα εδάφη, κυρίως σε νησιωτικές περιοχές (Valencia, 1995). Έτσι, είναι προφανές ότι η Κίνα βρίσκεται σε ένα διαρκές δίλημμα ασφαλείας και επιδιώκει την αύξηση της ισχύος της προκειμένου να διασφαλίσει την επιβίωσή της.

Από την άλλη πλευρά, εκτός από τα κράτη που βρίσκονται στα σύνορά της και με τα οποία βρίσκεται σε διαμάχη σχετικά με τον καθορισμό τους, η Κίνα θεωρεί τόσο τις Η.Π.Α. όσο και την Ιαπωνία ως δυνητικούς εχθρούς της. Ως εκ τούτου, μία ενδεχόμενη συμμαχία μεταξύ των δύο αυτών κρατών θα αποτελούσε μία μείζονα

απειλή για την εθνική ασφάλεια της Κίνας (Bernstein & Munro, 1997; Christensen, 1999). Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερη σημασία αποκτά το γεγονός ότι μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι σχέσεις μεταξύ της Κίνας και των άλλων δύο κρατών έχουν υποστεί σημαντική υποβάθμιση (Shambaugh, 2000).

Λαμβάνοντας υπόψη τον έντονο αγώνα ισχύος που εξακολουθεί να μαίνεται στο περιφερειακό υποσύστημα της Βορειοανατολικής Ασίας, το γεγονός ότι οι Η.Π.Α. συμμετέχουν στην κούρσα εξοπλισμών που βρίσκεται σε εξέλιξη στην περιοχή δεν αποτελεί έκπληξη. Πιο αναλυτικά, οι Η.Π.Α., σε συνεργασία με την Ιαπωνία επεξεργάζονται την ανάπτυξη ενός συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας με στόχο την προστασία του ιαπωνικού εδάφους και της αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης που εδράζει σε αυτό, παρά τις σχετικές απειλές της Κίνας. Επιπλέον, οι Η.Π.Α. έχουν αποφασίσει να αναπτύξουν ένα σύστημα «εθνικής αντιπυραυλικής άμυνας» με στόχο την προστασία των αμερικανικών εδαφών από ενδεχόμενα πυρηνικά πλήγματα κρατών περιορισμένης ισχύος, όπως η Βόρεια Κορέα.

Σε γενικές γραμμές, οι Η.Π.Α. αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη της κατάλληλης εξωτερικής πολιτικής με στόχο να αυξήσουν την ισχύ τους στο περιφερειακό σύστημα της Βορειοανατολικής Ασίας, όπου ο ανταγωνισμός ισχύος μεταξύ των κρατικών δρώντων παραμένει έντονος. Υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής θεωρίας, το γεγονός αυτό εξηγεί τη διατήρηση σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων εκ μέρους των Η.Π.Α. στην περιοχή. Από την άλλη πλευρά, υπό το πρίσμα του φιλελευθερισμού, η παραμονή των αμερικανικών δυνάμεων σε ασιατικό έδαφος ερμηνεύεται στα πλαίσια του «σταυροφορικού» ρόλου που έχουν αναλάβει οι Η.Π.Α. ως εγγυήτρια δύναμη της παγκόσμιας ασφάλειας (Nye, 1995).

5.2 Η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. στο περιφερειακό υποσύστημα της Ευρώπης.

Όπως και στο περιφερειακό σύστημα της Βορειοανατολικής Ασίας, και στην ευρωπαϊκή επικράτεια ο ανταγωνισμός ασφαλείας μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων παραμένει υπαρκτός. Μάλιστα, οι Η.Π.Α. έχουν εμπλακεί δύο φορές άμεσα σε πολεμικές συγκρούσεις που έλαβαν χώρα σε ευρωπαϊκό έδαφος, τόσο στη Βοσνία το 1995 όσο και στη Σερβία το 1999 μέσω του NATO.

Το δίλημμα ασφαλείας στην Ευρώπη έχει ενταθεί από το γεγονός ότι μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η Ρωσία συνεχίζει την πολιτική της ενίσχυσης της ισχύος της στην περιοχή, συνεχίζοντας την πολιτική που είχε υιοθετήσει η Σοβιετική Ένωση κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Βασική αιτία αυτού του φαινομένου αποτελεί το γεγονός ότι το NATO αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα στην περιοχή των Βαλκανίων και συνεχίζει την επέκτασή του προς Ανατολάς, παρά τις περί αντιθέτου διαβεβαιώσεις που είχαν δοθεί στο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, κινήσεις τις οποίες η Ρωσική Ομοσπονδία ερμηνεύει ως απειλητικές για την εθνική της Ασφάλεια. Η διατήρηση σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Ευρώπη, εκ μέρους των Η.Π.Α. είναι χαρακτηριστική του γεγονότος ότι η χώρα είναι αποφασισμένη να διατηρήσει την ισχύ της στο εν λόγω περιφερειακό υποσύστημα και να αποτρέψει μία πιθανή ενδυνάμωση της Ρωσίας (Mearsheimer, 2011).

5.2.1 Ο ρόλος των Η.Π.Α. στο ξέσπασμα του Ρωσο-ουκρανικού πολέμου

Για το Mearsheimer, οι χώρες του δυτικού κόσμου και, ιδιαίτερα, οι Η.Π.Α. έχουν διαδραματίσει καίριο ρόλο στο ξέσπασμα και τη γιγάντωση της ρωσο-ουκρανικής κρίσης η οποία ξεκίνησε το 2014 και έλαβε επικίνδυνες διαστάσεις με τη ρωσική εισβολή το Φεβρουάριο του 2022.

Πιο αναλυτικά, ο Αμερικανός μελετητής των διεθνών σχέσεων, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζει ότι τόσο η έναρξη του πολέμου όσο και η συμπεριφορά της Ρωσικής Ομοσπονδίας στα πλαίσιά του, συνιστούν στρατηγικές επιλογές του Ρώσου Προέδρου Vladimir Putin, ωστόσο τονίζει πως αυτές, σε μεγάλο βαθμό, υπαγορεύθηκαν από τη φιλελεύθερη παρεμβατικότητα των Η.Π.Α. Πιο αναλυτικά, ο Mearsheimer αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι οι Η.Π.Α. επεδίωξαν με ένταση την ένταξη της Ουκρανίας στο NATO, ένα ενδεχόμενο που ο Ρώσος Πρόεδρος ερμήνευσε ως μία ευθεία απειλή για την εθνική ασφάλεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφού θα συνεπαγόταν την εγκατάσταση αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στα σύνορά της (Mearsheimer, 2022a).

Μάλιστα, συνεχίζει το επιχειρήμά του αναφέροντας πως στόχος του Vladimir Putin δεν είναι η προσάρτηση της Ουκρανίας στη Ρωσική Ομοσπονδία αλλά η διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας της χώρας. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με το Mearsheimer, ο πόλεμος δεν υποκινείται από επεκτατικές βλέψεις του Ρώσου Προέδρου αλλά,

αντιθέτως, σκοπός του τελευταίου είναι να αποτρέψει το ενδεχόμενο δημιουργίας ενός κενού ασφαλείας στα ρωο-ουκρανικά σύνορα. Ως εκ τούτου, θεωρεί πως η πεποίθηση της Δύσης πως ο Putin αποτελεί ένα μη ορθολογικό δρώντα που επιδιώκει την επέκταση της Ρωσικής Ομοσπονδίας στα παλαιότερα σύνορα της Σοβιετικής Ένωσης (Mearsheimer, 2022b).

Ο Mearsheimer αποδίδει τεράστια σημασία στο ρωσο-ουκρανικό πόλεμο, χαρακτηρίζοντάς τον ως «την πιο επικίνδυνη διεθνή κρίση από την κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962», αφού έχει τις προοπτικές να εξελιχθεί σε μία πυρηνική σύγκρουση μεταξύ Ρωσίας και NATO και τονίζει πως η επίλυσή της δεν είναι δυνατή εάν δε γίνουν αντιληπτές οι βασικότερες αιτίες της (Mearsheimer, 2022b).

Σύμφωνα με το Mearsheimer, οι ρίζες της ρωσο-ουκρανικής κρίσης πρέπει να αναζητηθούν στη σύνοδο κορυφής του NATO που έλαβε χώρα το 2008, στα πλαίσια της οποίας οι αξιωματούχοι του ανακοίνωσαν, μετά από πίεση των Η.Π.Α., την πρόθεσή τους να συμπεριλάβουν τη Γεωργία και την Ουκρανία στους κόλπους της συμμαχίας, προκαλώντας την άμεση οργισμένη απάντηση του Ρώσου Προέδρου. Η επιθυμία των Η.Π.Α. να συμπεριλάβει την Ουκρανία στο NATO είχε τριπλή στόχευση: τη μετατροπή της Ουκρανίας στο δυτικό προπύργιο των ΗΠΑ, την περαιτέρω προσέγγιση της χώρας με την Ε.Ε. και τη μετατροπή της σε μία φιλελεύθερη δημοκρατία στα πρότυπα της αμερικανικής, κατά τις επιταγές της φιλελεύθερης ηγεμονίας (Mearsheimer, 2022b).

Η αυξανόμενη ένταση στις διμερείς σχέσεις της Ουκρανίας με τη Ρωσία κλιμακώθηκαν το 2014 όταν στην Ουκρανία ξέσπασε μία αντικυβερνητική εξέγερση, της οποία υποκινητής θεωρούνται οι Η.Π.Α., η οποία οδήγησε στην αποπομπή του φιλο-Ρώσου προέδρου της χώρας, Βίκτορ Γιαννουκόβιτς. Αντιδρώντας στις εξελίξεις αυτές, ρωσικές δυνάμεις κατέλαβαν την Κριμαία και προώθησαν το ξέσπασμα εμφύλιων συγκρούσεων στην ανατολική ουκρανική επαρχία του Ντονμπάς. Κι ενώ οι προαναφερθείσες αιματηρές συγκρούσεις στην ανατολική Ουκρανία συνεχίστηκαν για τα επόμενα χρόνια, το Δεκέμβριο του 2017 ξεκίνησε η διαδικασία de facto ένταξης της χώρας στο NATO με την υποστήριξη της κυβέρνησης Trump (Mearsheimer, 2022b).

Παρά τη σφοδρή αντίδραση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, οι Η.Π.Α., υπό την ηγεσία του Προέδρου Biden, ενέτειναν ακόμα περισσότερο την υποστήριξή τους προς την

Ουκρανία δημοσιεύοντας το «Χάρτη ΗΠΑ- Ουκρανίας για Στρατηγική Συνεργασία». Στα πλαίσια του εν λόγω εγγράφου υπογραμμίζονται «η δέσμευση από την πλευρά της Ουκρανίας για την εφαρμογή ολοκληρωμένων μεταρρυθμίσεων και σε βάθος, που απαιτούνται για πλήρη ένταξη στους ευρωπαϊκούς και ευρωατλαντικούς θεσμούς», ενώ γίνεται αναφορά και στις «δεσμεύσεις που αναλήφθηκαν για την ενίσχυση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης μεταξύ Ουκρανίας και ΗΠΑ, από τους Προέδρους Ζελένσκι και Μπάιντεν» και στη δέσμευση των δύο κρατών στις προβλέψεις της Διακήρυξης της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρεστίου το 2008 (Mearsheimer, 2022b).

Φυσικά, ο Ρώσος Πρόεδρος δεν έμεινε απλός θεατής της προαναφερθείσας προσέγγισης των δύο εχθρικών του κρατών και προέβη στη συγκέντρωση σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων στα ρωσο-ουκρανικά σύνορα με στόχο να τονίσει την αποφασιστικότητά του να αντιδράσει με κάθε μέσο για τη εξουδετέρωση κάθε πιθανής απειλής για την εθνική ασφάλεια της Ρωσίας. Ωστόσο, αυτή η προειδοποίηση δεν ελήφθη σοβαρά από την ηγεσία των Η.Π.Α., οι οποίες συνέχισαν την προσπάθειά τους για περαιτέρω προσέγγιση της Ουκρανίας με αποτέλεσμα στις 24 Φεβρουαρίου 2022 οι ρωσικές δυνάμεις εισέβαλλαν στην Ουκρανία κηρύσσοντας τον πόλεμο ο οποίος βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη (Mearsheimer, 2022b).

Σύμφωνα με την άποψη του Mearsheimer, ο Ρώσος Πρόεδρος Vladimir Putin συνιστά ένα ορθολογικό δρώντα που έχει πλήρη αντίληψη ότι η Ρωσία δεν έχει την ικανότητα να καταλάβει και να διατηρήσει υπό τον έλεγχό της μεγάλες εκτάσεις της Ουκρανίας, υποστηρίζοντας ότι η διενέργεια του συγκεκριμένου πολέμου αποτελεί μία βαθιά ρεαλιστική στρατηγική επιλογή που υποκινείται από την επιθυμία του να προασπίσει την εθνική ασφάλεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Mearsheimer, 2022b).

Η πρόβλεψη του Αμερικανού μελετητή των διεθνών σχέσεων σχετικά με την εξέλιξη του πολέμου στην Ουκρανία δεν είναι αισιόδοξη, αφού επισημαίνει ότι παρά το γεγονός ότι η πορεία των στρατιωτικών επιχειρήσεων στην Ουκρανία δεν είχαν την επιτυχία που, ενδεχομένως, ανέμενε ο Putin, ωστόσο η αντίδραση μίας μεγάλης δύναμης σε περιπτώσεις όπου αυτή αντιλαμβάνεται ότι οι εξελίξεις δεν την ευνοούν, μπορεί να είναι εξαιρετικά απρόβλεπτες. Μάλιστα, σύμφωνα με την ανάλυση του Mearsheimer, η σκληρή στάση της Δύσης, μέσω της επιβολής σκληρών οικονομικών κυρώσεων και της αποστολής πολεμικού υλικού επιδεινώνει ακόμα περισσότερο την

κατάσταση, δεδομένου ότι ο Ρώσος πρόεδρος έχει χαρακτηρίσει τις πράξεις αυτές ως αντίστοιχες «της κήρυξης πολέμου» (Mearsheimer, 2022b).

Όσον αφορά τις προβλέψεις των Η.Π.Α. για το ρωσο-ουκρανικό πόλεμο, στα πλαίσια μίας πρόσφατης ανάλυσης του στο περιοδικό *Foreign Affairs*, ο Mearsheimer υποστηρίζει πως προφανής στόχος των δυτικών δυνάμεων είναι η αποδυνάμωση του Putin μέσα από μία ατελείωτη πολεμική σύγκρουση και η αποδοχή, εκ μέρους του, μίας ειρηνευτικής συμφωνίας που θα είναι επωφελής για τις Η.Π.Α. Επιπλέον, υποστηρίζει πως οι Αμερικανοί αξιωματούχοι δε λαμβάνουν σοβαρά υπόψη το ενδεχόμενο άμεσης εμπλοκής των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στο πεδίο της μάχης ούτε τη χρήση πυρηνικών όπλων εκ μέρους της Ρωσίας (Mearsheimer, 2022c).

Ωστόσο, ο Mearsheimer δεν είναι τόσο αισιόδοξος. Παρότι αναγνωρίζει την πιθανότητα η σύγκρουση των δύο χωρών να μη λάβει επικίνδυνες διαστάσεις, ωστόσο, τονίζει πως εξίσου πιθανό είναι ο πόλεμος να μετατραπεί σε μία γενικευμένη σύγκρουση σε ευρωπαϊκό έδαφος, στην οποία ενδεχομένως να χρησιμοποιηθούν και πυρηνικά όπλα. Για να υποστηρίξει το δεύτερο αυτό ενδεχόμενο δίνει έμφαση στο γεγονός ότι οι στόχοι τόσο της Ρωσίας όσο και των Η.Π.Α. έχουν αναβαθμιστεί σημαντικά από την έναρξη του πολέμου με αποτέλεσμα και οι δύο πλευρές να επιδιώκουν τη νίκη με κάθε κόστος και να απορρίπτουν τη διπλωματική επίλυση μέσω αμοιβαίων συμβιβασμών (Mearsheimer, 2022c).

Όσον αφορά τις επιδιώξεις των Η.Π.Α. αναφορικά με τη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση, αυτές αρχικά περιορίζονταν στην ήττα της Ρωσίας και την σύναψη μίας ευνοϊκής ειρηνευτικής συνθήκης ενώ σήμερα συνοψίζονται στην πλήρη αποδυνάμωση της Ρωσίας σε επίπεδο που αυτή να μην αποτελεί πλέον μία μεγάλη δύναμη. Από την άλλη πλευρά, και οι ρωσικές επιδιώξεις έχουν αναβαθμιστεί σε σχέση με την εποχή έναρξης του πολέμου αφού, πλέον, ο Putin, φαίνεται πρόθυμος να ενσωματώσει μέρος των κατακτημένων εδαφών στη ρωσική επικράτεια (Mearsheimer, 2022c).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, ο Mearsheimer υποστηρίζει πως η εξέλιξη του ρωσο-ουκρανικού πολέμου δε μπορεί να προβλεφθεί ενώ όλα τα σενάρια είναι πιθανά και χρειάζεται μεγάλη προσοχή για να αποφευχθεί μία καταστροφική κλιμάκωση της σύγκρουσης, η οποία συνδέεται με την άμεση εμπλοκή των

αμερικανικών δυνάμεων και τη χρήση πυρηνικών και η οποία θα έχει απρόβλεπτες συνέπειες για την ασφάλεια όχι μόνο της Ευρώπης αλλά και ολόκληρου του πλανήτη.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Συμπεράσματα

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας αναλύθηκε ενδελεχώς το έργο του Αμερικανού μελετητή των διεθνών σχέσεων John J. Mearsheimer, ο οποίος θεωρείται ως θεμελιωτής της θεωρητικής σχολής του επιθετικού ρεαλισμού. Αντικείμενο της εργασίας υπήρξε η μελέτη της ρεαλιστικής και φιλελεύθερης θεωρίας στον τομέα διεθνών σχέσεων, όπως αυτές αποτυπώνονται στο έργο του Mearsheimer στη βάση της ανάλυσης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ μετά τον Ψυχρό Πόλεμο.

Αρχικά, μελετήθηκε η ρεαλιστική θεωρία των Διεθνών Σχέσεων μέσα από το εμβληματικό έργο του Mearsheimer “The Tragedy of Great Powers Politics”. Στα πλαίσια του συγκεκριμένου έργου ο Mearsheimer απορρίπτει την αισιοδοξία ορισμένων μελετητών σχετικά με την ιδέα ότι μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, έχει πάψει ο ανταγωνισμός μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων με αποτέλεσμα το διεθνές σύστημα να οδηγείται στην επίτευξη μίας συνθήκης διαρκούς ειρήνης. Αντιθέτως, ο συγγραφέας προκρίνει την άποψη ότι ο άναρχος χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος παραμένει αναλλοίωτος, με συνέπεια τη διατήρηση του διαρκούς ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων.

Επιπροσθέτως, στα πλαίσια του ίδιου έργου, ο Mearsheimer αναπτύσσει τις βασικές αρχές του επιθετικού ρεαλισμού, ο οποίος αποτελεί μία παραλλαγή του κλασικού ρεαλισμού, αποδεχόμενος τη βασική αρχή του τελευταίου σχετικά με την επιδίωξη ενίσχυσης της ισχύος των κρατών έναντι των αντιπάλων τους ως πρωταρχικό μοχλό ανάπτυξης της συμπεριφοράς τους στο διεθνές σύστημα. Ωστόσο, διαφοροποιείται από τον κλασικό ρεαλισμό θεωρώντας πως τα κράτη επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους έναντι των άλλων κρατικών δρώντων ώστε να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους εντός του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος.

Σημειώνεται ότι ο φόβος συνιστά θεμελιώδη έννοια στα πλαίσια του επιθετικού ρεαλισμού αφού αυτός θεωρείται ότι λειτουργεί ως πρωταρχικό κίνητρο που ωθεί τα κράτη να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους ώστε να αναλάβουν ηγεμονικό ρόλο εντός του διεθνούς συστήματος, ώστε καμία ξένη δύναμη να μην είναι σε θέση να απειλήσει την εθνική τους ασφάλεια. Μάλιστα, επισημαίνεται ότι δεδομένης της αδυναμίας των κρατών να προβλέψουν τις προθέσεις των έτερων κρατών, τα επίπεδα φόβου δε μπορούν να εξαλειφθούν παρά μόνο μέσω της μεγιστοποίησης της ισχύος

τους. Από την άλλη πλευρά, το επίπεδο του φόβου που εμπνέει κάθε κράτος στους αντιπάλους του αποτελεί άμεση συνάρτηση της ισχύος που αυτό κατέχει.

Άξια αναφοράς είναι η διάκριση που κάνει ο Mearsheimer μεταξύ πραγματικής και δυνητικής ισχύος ενός κράτους με την πρώτη να αναφέρεται στο μέγεθος των στρατιωτικών δυνάμεων που αυτό έχει στη διάθεσή του για την προώθηση των εθνικών του στόχων, ενώ η δεύτερη αναφέρεται στον πληθυσμό και την οικονομική ισχύ ενός κράτους που μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην ενίσχυση της πραγματικής του ισχύος. Σημειώνεται πως σημείο-κλειδί του συγκεκριμένου έργου αποτελεί η ιδέα ότι παρόλο που τα κράτη μπορεί να επιδιώκουν την επίτευξη ποικίλων σκοπών, οικονομικής, ιδεολογικής, εθνικιστικής ή ανθρωπιστικής φύσης, σε κάθε περίπτωση η επιδίωξη της εθνικής ασφάλειας αποτελεί τον πρωταρχικό σκοπό κάθε ορθολογικού κρατικού δρώντα.

Στη συνέχεια, μελετήθηκε η φιλελεύθερη θεωρία των διεθνών σχέσεων όπως αυτή αποτυπώνεται στο έργο του Mearsheimer με τίτλο “The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities”. Κεντρικό σημείο του εν λόγω έργου αποτελεί η ιδέα ότι μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, οι Η.Π.Α. υιοθέτησαν μία φιλελεύθερη προσέγγιση στον τομέα της εξωτερικής τους πολιτικής με αρνητικά, ωστόσο, αποτελέσματα τόσο για την ίδια όσο και για τη διεθνή ασφάλεια.

Σημειώνεται πως αιτία της εγκατάλειψης μίας ρεαλιστικής εξωτερικής πολιτικής υπήρξε το γεγονός ότι μετά την πτώση του έτερου πόλου (ΕΣΣΔ), οι Η.Π.Α. απέμειναν ως η μόνη υπερδύναμη του πλανήτη, η οποία δεν ανησυχούσε πλέον για την επιβίωσή της δεδομένου ότι καμία άλλη δύναμη δεν είχε αρκετή ισχύ σε κανένα επίπεδο ώστε να απειλήσει την εθνική της ασφάλεια. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Η.Π.Α. υιοθέτησαν μία φιλελεύθερη εξωτερική πολιτική αναλαμβάνοντας το ρόλο του «σταυροφόρου» εντός του διεθνούς συστήματος.

Ως βασικός στόχος της φιλελεύθερης εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, ο Mearsheimer προσδιορίζει την επίτευξη της φιλελεύθερης ηγεμονίας, η οποία αναφέρεται στην επιδίωξη του φιλελεύθερου αμερικανικού κράτους να διαδώσει το φιλελεύθερο μοντέλο οργάνωσης του κράτους και της ελεύθερης οικονομίας σε όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες του πλανήτη, καθώς και τη διεύρυνση των κρατών που συμμετέχουν σε διεθνείς θεσμούς. Επιπλέον, σύμφωνα με τους εκπροσώπους του φιλελευθερισμού, η επίτευξη της φιλελεύθερης ηγεμονίας συνεπάγεται τη

διασφάλιση της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της παγκόσμιας ειρήνης μέσω της εξάλειψης των πυρηνικών και τρομοκρατικών απειλών καθώς και την επιβίωση των φιλελεύθερων καθεστώτων έναντι πιθανών απειλών.

Ωστόσο, σύμφωνα με την ανάλυση του Mearsheimer, η συγκεκριμένη επιλογή των Η.Π.Α. στέφθηκε από αποτυχία καθώς ήρθε σε σύγκρουση με ρεαλιστικές και εθνικιστικές τάσεις οι οποίες, κατά κανόνα, επικρατούν των φιλελευθέρων. Σε πρακτικό επίπεδο, οι Η.Π.Α., παρά το διακηρυγμένο στόχο τους να επιβάλουν την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και την παγκόσμια ειρήνη, η πρακτική εφαρμογή της πολιτικής τους περιελάμβανε μία σειρά πολέμων, για την ανατροπή αυταρχικών καθεστώτων, τα οποία δημιούργησαν εντονότερο έλλειμμα ασφαλείας σε σχέση με αυτό που επεδίωκαν να ανατρέψουν, ιδιαίτερος στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής. Υπό αυτές τις συνθήκες, η αμερικανική φιλελεύθερη δημοκρατία σταμάτησε να αποτελεί πρότυπο κράτους στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης.

Στη συνέχεια, η εργασία επικεντρώθηκε στο έργο με τίτλο “The Israel Lobby and US Foreign Policy”, το οποίο συνιστά αποτέλεσμα της συνεργασίας του Mearsheimer με το Walt και επιδιώχθηκε η ανάλυση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής σε σχέση με το κράτος του Ισραήλ υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής και της φιλελεύθερης θεωρίας των διεθνών σχέσεων. Σύμφωνα με το συγγραφέα του έργου, κατά τις τελευταίες δεκαετίες οι Η.Π.Α. παρέχουν μία ισχυρότατη και άνευ όρων υποστήριξη προς το κράτος του Ισραήλ, η οποία αποτελεί ένα ιστορικά μοναδικό φαινόμενο.

Αρχικά, υπό το πρίσμα του ρεαλισμού εξετάστηκε εάν η συγκεκριμένη πολιτική των Η.Π.Α. οφείλεται σε κάποιο σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα που η συμμαχία με το κράτος του Ισραήλ συνεπάγεται για τις Η.Π.Α. ώστε να δικαιολογείται η απεριόριστη στήριξη που του παρέχει ως αντάλλαγμα για την αύξηση της αμερικανικής ισχύος στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Ωστόσο, ο Mearsheimer απορρίπτει αυτό τον ισχυρισμό αναφέροντας πως στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, η συμμαχία του Ισραήλ συνεπάγεται περισσότερα μειονεκτήματα παρά πλεονεκτήματα για την επιδίωξη ισχύος των Η.Π.Α. στην περιοχή. Επιπλέον, σημειώνει ότι ακόμα και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όταν το Ισραήλ αποτελούσε μοχλό προώθησης των αμερικανικών στρατηγικών συμφερόντων στην περιοχή, η συμβολή του δεν ήταν τόσο καθοριστική ώστε να δικαιολογήσει το μέγεθος της υποστήριξης που του παρέχεται εκ μέρους των Η.Π.Α.

Από την άλλη πλευρά, ούτε τα ηθικά επιχειρήματα που έχουν διατυπωθεί υπό το πρίσμα μίας φιλελεύθερης προσέγγισης της εξωτερικής πολιτικής υπέρ της ηθικής υποχρέωσης των Η.Π.Α. προς το Ισραήλ φαίνεται να μπορούν να δικαιολογήσουν την ισχυρή συμμαχία μεταξύ των δύο κρατών αφού ο Mearsheimer και Walt προχωρούν στην αναλυτική κατάρριψή τους. Αντ' αυτού, οι δύο συγγραφείς προκρίνουν την επιρροή του Ισραηλινού λόμπυ ως βασικής αιτίας για την απεριόριστη στήριξη των Η.Π.Α. προς το Ισραήλ σε οικονομικό, στρατιωτικό και διπλωματικό επίπεδο.

Τέλος, μελετήθηκε η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. στο σύγχρονο διεθνές σύστημα υπό το πρίσμα των δύο εξεταζόμενων θεωριών με έμφαση σε δύο περιφερειακά υποσυστήματα στα οποία οι Η.Π.Α. αναπτύσσουν έντονη δραστηριότητα κατά τη μεταπολεμική εποχή. Πιο αναλυτικά, όσον αφορά το περιφερειακό υποσύστημα της Βορειοανατολικής Ασίας, ο Mearsheimer υποστηρίζει πως, αντίθετα με τις προβλέψεις πολλών μελετητών των διεθνών σχέσεων, ο ανταγωνισμός ισχύος παραμένει ισχυρός και δεν έχει επηρεαστεί από τη μετατροπή του διπολικού συστήματος κατά τον Ψυχρό Πόλεμο σε μονοπολικό. Αντιθέτως, οι μεγάλες δυνάμεις που δρουν στην περιοχή επιδίδονται σε ένα διαρκή ανταγωνισμό ισχύος, ο οποίος θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια της περιοχής αφού ένα ενδεχόμενο πόλεμο δε μπορεί να αποκλειστεί. Όσον αφορά τις Η.Π.Α., ο Mearsheimer αναφέρει ότι συνιστούν έναν από τους σημαντικότερους δρώντες στην περιοχή, ο οποίος βρίσκεται σε έντονο ανταγωνισμό ισχύος με την άλλη μεγάλη δύναμη, την Κίνα.

Από την άλλη πλευρά, και στο περιφερειακό σύστημα της Ευρώπης ο ανταγωνισμός ισχύος παραμένει υπαρκτός και μάλιστα έντονος όπως αποδεικνύεται από τις διάφορες πολεμικές συγκρούσεις που έχουν καταγραφεί στην περιοχή με πιο πρόσφατο παράδειγμα τον εξελισσόμενο πόλεμο στην Ουκρανία. Οι δύο βασικοί κρατικοί δρώντες που αναπτύσσουν δράση στην περιοχή είναι οι Η.Π.Α. και η Ρωσία και η διατήρηση αμερικανικών δυνάμεων στην περιοχή επιβεβαιώνει τον συνεχιζόμενο ανταγωνισμό ισχύος και την επιθυμία των Η.Π.Α. να διατηρήσουν ή να ενισχύσουν το μερίδιο ισχύος που τους αναλογεί.

Ειδικότερα όσον αφορά στη ρωσο-ουκρανική κρίση, σύμφωνα με τις σχετικές αναλύσεις του Mearsheimer, η αρχική επιδίωξη των Η.Π.Α. διακατέχονταν από τις αρχές του φιλελευθερισμού αφού επιθυμούσε να μετατρέψει την Ουκρανία σε μία φιλελεύθερη δημοκρατία. Ωστόσο, η ρωσική εισβολή και η εξέλιξη του πολέμου είχαν ως αποτέλεσμα τη μεταστροφή των στρατηγικών επιδιώξεων των Η.Π.Α. σε

περισσότερο ρεαλιστικές επιδιώξεις, οι οποίες περιλαμβάνουν την πλήρη αποδυνάμωση της Ρωσίας ώστε αυτή να απολέσει το μερίδιο ισχύος της στην περιοχή προς όφελος των Η.Π.Α.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με το Mearsheimer, οι Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου εγκατέλειψαν τη ρεαλιστικές αρχές της εξωτερικής τους πολιτικής προς όφελος μίας φιλελεύθερης προσέγγισης με απώτερο στόχο την επίτευξη της φιλελεύθερης ηγεμονίας. Βασικές αιτίες της εν λόγω μεταστροφής υπήρξε η εξάλειψη των πιθανών κινδύνων για την εθνική τους ασφάλεια λόγω της αδιαμφισβήτητης υπεροχής τους σε όλα τα επίπεδα ισχύος και η αυτό-αντίληψή τους ως πρότυπο δημοκρατικού κράτους. Ωστόσο, η φιλελεύθερη εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. σημαδεύτηκε από αποτυχία λόγω της εγγενούς αυτοκαταστροφικότητας της φιλελεύθερης θεωρίας και της εγγενούς υπεροχής των ρεαλιστικών και εθνικιστικών προσεγγίσεων.

Ως αποτέλεσμα της εν λόγω αποτυχίας επίτευξης της φιλελεύθερης ηγεμονίας και των διεθνών εξελίξεων, οι οποίες σημαδεύτηκαν από την ανάδυση νέων δυνάμεων που επιδιώκουν να ενισχύσουν την ισχύ τους σε βάρος των Η.Π.Α., όπως η Κίνα και η Ρωσία των οποίων η εξωτερική πολιτική εμφορείται από τις αρχές του ρεαλισμού, η πολιτική ηγεσία των Η.Π.Α. στράφηκε εκ νέου σε μία περισσότερο ρεαλιστική προσέγγιση, όπως αποδεικνύεται και από το πεδίο του ρωσο-ουκρανικού πολέμου στα πλαίσια του οποίου, οι Η.Π.Α. επιδιώκουν να διασφαλίσουν την ηγεμονία τους στην περιοχή της Ευρώπης, μέσω της ολικής αποδυνάμωσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας ώστε αυτή να μη μπορεί να αποτελεί πλέον μία απειλή για τα αμερικανικά συμφέροντα. Ωστόσο, οι προβλέψεις του Mearsheimer για την εξέλιξη του πολέμου δεν είναι αισιόδοξες καθώς επισημαίνει πως η απόλυτη δέσμευση τόσο των Η.Π.Α. όσο και της Ρωσίας να επιτύχουν μία καθαρή νίκη, μπορεί να οδηγήσει στη ραγδαία κλιμάκωση της σύγκρουσης με απρόβλεπτες συνέπειες για όλο τον πλανήτη.

Βιβλιογραφία:

- Καθημερινή (2022). Κινεζική οργή για τις επαφές Ταϊβάν-Η.Π.Α. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/world/562004170/kineziki-orgi-gia-tis-epafes-taiwan-ipa/>
- Bass, W. (2003). *Support Any Friend: Kennedy's Middle East and the Making of the US-Israel Alliance*. NY: Oxford University Press
- Bennet, J. (2001). Sharon Invokes Munich in Warning U.S. on 'Appeasement'. *New York Times*, October 5.
- Bull, H. (1995). "The Theory of International Politics 1919–1969," in *International Theory: Critical Investigations*, J. Den Derian (ed.), . London: MacMillan, 181–211.
- Carr, E. H. (2001). *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939: An Introduction to Study International Relations*. New York: Palgrave.
- Conversations on International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I) (2006). *International Relations*, 20(1), 105-123.
- Copeland, D. C. (1996). Economic interdependence and war: A theory of trade expectations. *International security*, 20(4), 5-41.
- Donnelly, J. (2001). Nation Set to Push Sharon on Agreement. *Boston Globe*, October 10.
- Doyle, M. (1983). *Kant, liberal legacies, and foreign affairs: Part II. Philosophy and Public Affairs*, 12(4), .
- Doyle, M. (2006). *The ethics of multilateral intervention*. *Theoria*, 53, 28-48.
- Duncan L.C (1995). Israel's Unauthorized Arms Transfers. *Foreign Policy*, 99, 94
- Duncan L.C. (1998). Israel's Economic Espionage in the United States. *Journal of Palestine Studies*, 27 (4), 21
- Dunne, T. (2001). Liberalism. *The Globalization of World Politics*. <https://www.academia.edu/370016/Liberalism>
- Edelstein, D.M. (2000). *Choosing friends and enemies: Perceptions on intentions in international relations*. Chicago University.
- Eichenwald, K. U.S. Jews Split on Washington's Shift on Palestinian State. *New York Times*, October 5.
- F. A. Hayek. (1985). *Letter to the Editor*. *The Times* (London, 21 April 1985).

- Franceschet, A. (2001). Sovereignty and Freedom: Immanuel Kant's Liberal Internationalist "Legacy. " *Review of International Studies*, 27(2), 209–228. <http://www.jstor.org/stable/20097728>.
- Freedman, S.G. (2003). Don't Blame Jews for This War. *USA Today*, April 2.
- Fukuyama, F. (1989). The end of History? *The National Interest*, 16, 3-18.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of History and the last man*. New York: Free Press
- Glaser, C.L. (1995). Realists as optimists: Cooperation as self-help. *International Security*, 19(3), 50-90.
- Hayek, F. (1967). *Studies in Philosophy, Politics and Economics*. New York: Simon and Schuster.
- Herz, J.H. (1950). Idealist Internationalism and the security dilemma. *World Politics*, 2(2), 157-180.
- Heywood, A. (2013). *Διεθνείς Σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*. Αθήνα: Κριτική.
- Higgs, R., & Close, . C. (2006). *The Challenge of Liberty: Classical Liberalism Today*. Oakland: The Independent Institute.
- Hume, D. (2000). *A Treatise of Human Nature* . Oxford University Press.
- IISS (2005). *The military balance 2005-2006*. Oxfordshire: Routledge
- Ikenberry, J. (2019). *After victory*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kennedy, P.M. (1976). *The rise and fall of British Naval Mastery*. London: Allen Lane.
- Korab-Karpowicz. (2006). *How International Relations Theorists Can Benefit by Reading Thucydides*. *The Monist*, 89(2): 231–43.
- Korab-Karpowicz, W. J. (2017). Political Realism in International Relations. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.
- Kull, S. (2003). (Principal Investigator). Americans on the Middle East Road Map. *Program on International Policy Attitudes*, University of Maryland, May 30.
- Kumar, M. (2016). MORGENTHAU'S SIX PRINCIPLES OF POLITICAL REALISM. *Politicsmania* .
- Kydd, A. (1997). Why security seekers do not fight each other. *Security Studies*, 7(1), 114-154.
- Labs, E. J. (1997). Beyond victory: Offensive realism and the expansion of war aims. *Security studies*, 6 (4), 1-49

- Laitin, D. D. (1998). Liberal Theory and the Nation [Review of One for All: The Logic of Group Conflict; Multicultural Citizenship, by R. Hardin & W. Kymlicka]. . *Political Theory*, 26(2), 221–236. <http://www.jstor.org/stable/192031>.
- Layne, C. (1993). The unipolar illusion: Why new Great Powers will rise. *International Security*, 17(4), 5-51.
- Lebow, R. N. (2003). *The Tragic Vision of Politics: Ethics, Interests and Orders*, Cambridge. Cambridge University Press.
- Mark, C.R. (2005). *Israel: U.S. Foreign Assistance*. Washington, DC: Congressional Research Service.
- Maxwell, M. (1990). *Morality among Nations: An Evolutionary View*. Albany: State University of New York Press.
- McGlinchey, S. (2010). *E. H. Carr and The Failure of the League of Nations: An Historical Overview*. E-International Relations. Retrieved 30 March 2015.
- McGlinchey, S., Walters, R., & Scheinflug, C. (2017). International Relations Theory. *E-International Relations*.
- Mearsheimer, J.J. (1990). Back to the future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, 15(1), 5-56.
- Mearsheimer, J. (2004). Power and fear in great power politics. In: Mazur, G.O. (ed.) *One hundred year commemoration to the life of Hans Morgenthau (1904-2004)*. New York: Semenenko foundation. pp. 184-196
- Mearsheimer, J.J. & Walt, S.M. (2006). The Israel Lobby and US Foreign Policy. *London Review of Books*, 28(6).
- Mearsheimer, J. (2011). *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Mearsheimer, J.J. (2013). Structural Realism. Στο: Timothy Dunne, Milja Kurki, και Steve Smith (επιμ.), *International relations theories: discipline and diversity, Third edition* (pp. 77-93). Oxford: Oxford University Press.
- Mearsheimer, J.J. (2018). *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Mearsheimer, J.J. (2022a). *Τα αίτια και οι συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία*. διαθέσιμο στο: <https://metacpc.org/mearsheimer2022/>
- Mearsheimer, J.J. (2022b). *Ανάλυση του John J. Mearsheimer σχετικά με τα αίτια του πολέμου στην Ουκρανία*. Διαθέσιμο στο:

<https://piotita.gr/2022/03/20/%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-john-j-mearsheimer-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CE%AF%CF%84%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%BF/>

Mearsheimer, J.J. (2022c). *Playing with fire in Ukraine: The underappreciated risk of catastrophic escalation.* Διαθέσιμο στο:

https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine?check_logged_in=1

Meinecke, F. (1998). *Machiavellism: The Doctrine of Raison d'État in Modern History*, . trans. Douglas Scott. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Mises, L. v. (1983). *Nation, State, and Economy: Contributions to the Politics and History of Our Time*. New York and London: Institute for Humane Studies & New York University Press.

Mises, L. v. (1985). *Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War* . (Grove City: Libertarian Pres, 1985), 292–294;.

Morgenthau, H. (1951). *In Defence of National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy*. New York: Knopf

Morgenthau, H. J. (1970). *Truth and Power: Essays of a Decade, 1960–1970*. New York: Praeger.

Morgenthau, H. (2018). *Η πολιτική μεταξύ των εθνών: Ο Αγώνας για ισχύ και ειρήνη*. Αθήνα, Ποιότητα.

Moshe, D. (1976). *Moshe Dayan: Story of My Life*. NY: William Morrow

Mouritzen, H. (1997). Kenneth Waltz: A critical rationalist between International Politics and Foreign Policy. In: Newman, I.B. & Waeaver, O. (eds.) *The future of International Relations: Masters in the Making* (pp. 71-95). London: Routledge.

Porter, P. (2020). *The False Promise of Liberal Order: Nostalgia, Delusion and the Rise of Trump*. Cambridge: Polity Press

Quandt, W.B. (2005). *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*, 3rd ed. Washington, DC: Brookings Institution Press.

Rawls, J. (1999). *The law of peoples*. . Cambridge, MA: Harvard University Press.

Robert Jackson-George Sorensen. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Gutenberg.

- Rosato, S. (2003). The flawed logic of democratic peace theory. *American political science review*, 97(4), 585-602.
- Rosenau, J.N. (1971). 'The National Interest'. In: J.N. Rosenau, *The Scientific Study of Foreign Policy* (pp. 239-240). New York: The Free Press
- Schmidt, B. C. (2004). *Realism as Tragedy*. *Review of International Studies* 30(3): 427–41.
- Schmitz, D.F. (1999). *Thank God they're on our side: The United States and right-wing dictatorships, 1921-1965*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Schweller, R.L. (1996). Neorealism's status quo bias: Why security dilemma? *Security Studies*, 5(3), 98-101.
- Peter Slevin and Mike Allen (2003). "Bush: Sharon A 'Man of Peace'". *Washington Post*, April 19.
- Smith, A. (1976). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. Chicago: Chicago University Press
- Smith, G. (1994). *The last years of the Monroe doctrine, 1945-1993*. New York: Hill & Wang.
- Sleat, M. (2010). *Bernard Williams and the possibility of a realist political theory*. *European Journal of Political Philosophy*, 9(4): 485–503.
- Thucydides. (1972). *History of the Peloponnesian War*, trans. Rex Warner,. Harmondsworth: Penguin Books.
- Toft, P. (2005). John J. Mearsheimer: An offensive realist between geopolitics and power. *Journal of International Relations and Developments*, 8(4), 381-408.
- Walt, S.M. (1987). *The origins of alliances*. Ithaca, NY: Cornell University Press
- Walt, S.M. (2018). *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of the U.S.* New York: Farrar, Straus and Giroux
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*, New York: Random House.
- Waltz, K.N. (2011). *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Walzer, M. (1977). *Just and unjust wars: A moral argument with historical illustrations*. . New York: Basic Books.
- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press
- Woodward, B. (2002). *Bush at War*. New York: Simon and Schuster.
- World Bank (2004). *World Bank Atlas*. Washington DC: Development Data Group

